

Militaire Spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap

Secretaris: J. Hardenbol
Seringenlaan 25, 7313 CH Apeldoorn

Ledenadministratie:
K. Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk

HOOFDREDACTEUR:

T. de Kruijf
generaal-majoor der genie b.d.
p/a Inst. Defensie Leergangen MPC 16Y
Postbus 20701, 2500 ES Den Haag
Telefoon (015) 15 27 00

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

A. C. L. Adema
commodore Koninklijke Luchtmacht

REDACTEUREN:

ir. J. W. van Bommel
kolonel van de technische staf

J. M. J. Bosch
kolonel der cavalerie

drs. P. H. Kamphuis
hoofd Sectie Militaire Geschiedenis KL

F. H. Meulman
luitenant-kolonel Koninklijke Luchtmacht

drs. G. J. C. Roozendaal
brigade-generaal van de militair psychologische en sociologische dienst

BUREAUREDACTIE/PRODUKTIE:

Brasserskade 227a, 2289 PA Rijswijk
Telefoon (015) 15 27 67

ABONNEMENTEN:

f 40,- (studenten f 25,-) buitenland
f 50,- per jaar. Losse nummers f 4,-

ADVERTENTIES:

Giethoorn-NND
Postbus 41, 7940 AA Meppel
Telefoon (05220) 6 66 66
I.s.m. CET Reclame & Publiciteit
Rogge 19, 5521 RX Eersel
Commerciële zaken: A. H. C. Thijssen
Telefoon (04970) 1 67 89

NADRUK VERBODEN

Officiële mededelingen van de Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Luchtmacht **346**

Editoriaal:
Het einde van de Tweede Wereldoorlog en vijftig jaar later **347**

dr. D.C.L. Schoonoord:
Triphibious warfare op Nieuw-Guinea, 1943-1944 **349**

drs. A. Staarman:
Inzet van de Militaire Luchtvaart van het KNIL vanuit Australië, 1943-1945 **359**

mw. prof. dr. P.M.H. Groen:
Krijgsgevangenen van het KNIL tussen wal en schip **369**

W.F. Engelmann:
Het fysieke-distributiesysteem binnen de krijgsmacht. Uniforme strijd in plaats van uniformenstrijd **378**

Meningen van anderen:
Wapentraditieraad **385**

Antwoord op meningen van anderen:
Wapentraditieraad **386**

Boeken **388**

OFFICIËLE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT
KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Mededelingen van de Koninklijke Land- macht en de Koninklijke Luchtmacht

KL-order (DOKL). Aanvragen voor het verkrijgen, het wijzigen of het opheffen van telecommunicatievoorzieningen (940214).

KL-order 71/1A. Gebruik van touwen bij oefening (940214).

KL-order (NTC) 55.3/259. Regeling internationale 4-daagse afstandsmarsen (940301).

KL-order (DPKL) 71/1B. Regeling rotsklimmen/werken op hoogte/werken op en met touwen KL (940722).

KL-med. 53.84. Onderscheidingsteken voor langdurige dienst als officier (941012).

KL-order (DPKL) 51/200. Opkomstdata, bevorderingsdata, alsmede data groot verlof en klein verlof in afwachting van groot verlof voor dienstplichtigen der Koninklijke Landmacht (941108).

Einde van de Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en Koninklijke luchtmacht

Mededelingen van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap

In december 1994 nam de NAVO het besluit een studie uit te voeren naar de „*principles and political and military implications of a future enlargement of the Alliance*”.

Deze daadwerkelijke uitbreiding kent zowel sterke voor- als tegenstanders. Het debat hierover is nog in volle gang.

Aankondiging

In het Museon in Den Haag is van 31 maart t/m 3 september 1995 een tentoonstelling te zien van tekeningen uit de Japanse interneringskampen. De tekeningen zijn gemaakt tijdens

Mededelingen van het Commando Opleidingen Koninklijke Landmacht

VS 7-600. Het infanterieschietkamp en de legerplaats harskamp, 10e druk is verschenen januari 1995. De stafkaart van de 9e druk blijft voorlopig van kracht.

VS 17-130. Leidraad Traditie Cavalerie (2e druk).

VS 17-154. Het tirailleurpeloton van het verkenningsskadron.

VS 55-30. (4e druk) Verplaatsingen.

VS 2-1118. (3e druk) Visuele signalen.

VS 2-717/11. Het verkenningpeloton van het Tank-/ Pantserinfanteriebataljon.

VS 2-717/12. De verkenningploeg van het verkenningpeloton van het Tank-/Pantserinfanteriebataljon.

VS 2-1352. Handboek KL-Militair. Dit handboek is een vervanging van VS 2-1350 Handboek voor de soldaat en VS 2-1351 Handboek voor het kader, die m.i.v. heden alleen nog worden verstrekt aan dienstplichtig personeel. Het handboek is in eerste instantie een onderwijsleermiddel t.b.v. de BBT/BOT-leerling tijdens de AMO-periode.

VS 7-342. Schiettabel scherpschuttersproef pistool GLOCK 17 - 2e druk.

LF 16115B. Inschietkaart Gevechtstank Leopard-2 (3e druk).

VS 7-511. 2e Opgave van wijzigingen verschijnt medio aug '95.

Op dinsdag 5 september wordt een bijeenkomst gehouden met de titel

UITBREIDING VAN DE NAVO: ONDER WELKE VOORWAARDEN?

Inleiders: (voorzitter) prof. dr. J.G. Siccama, hoofd afd. onderzoek NIIB Clingendael en (tegenstander) drs. G.M. de Vries, lid van de liberale fractie van het Europees Parlement. Plaats: Ronde Zaal van het Defensie Voorlichtingscentrum, Korte Houtstraat 21, Den Haag. Ontvangst 19.30 uur, aanvang 20.00 uur. Vzke aan te melden tijdens kantooruren: 015-152700.

de Tweede Wereldoorlog door Nederlanders die door het Japanse leger werden geïnterneerd in kampen in het voormalige Nederlands-Indië.

De tentoonstelling „*Getekend, Nederlanders in Japanse kampen*” is te bezichtigen in het Museon, Stadhouderslaan 41 te Den Haag. Openingstijden: di t/m vrij van 10.00-17.00 uur, op za, zon- en feestdagen van 12.00-17.00 uur.

Het einde van de Tweede Wereldoorlog en vijftig jaar later

Op 15 augustus 1945 hoorde het Japanse volk over de radio voor het eerst de stem van keizer Hirohito. In zijn toespraak deelde de keizer mee, dat Japan was verslagen en had besloten te capituleren. Deze overgave werd op 2 september officieel bekrachtigd door een Japanse delegatie, die aan boord van het Amerikaanse slagschip *Missouri* in de Baai van Tokio het capitulatieprotocol ondertekende. Met de overgave van deze laatste van de As-mogendheden, was na zes jaren een einde gekomen aan de Tweede Wereldoorlog.

Dat de Geallieerden uiteindelijk de overwinning behaalden, was in belangrijke mate te danken aan de deelname van de Verenigde Staten. Door het geven van ruime steun aan Groot-Brittannië (op grond van de Leen- en Pachtwet) had de Amerikaanse president Roosevelt nog gehoopt de Britten voldoende sterk te maken de oorlog tegen nazi-Duitsland en Italië met succes te voeren en de Verenigde Staten buiten deze (aanvankelijk Europese) oorlog te houden. Met de Japanse aanval op 7 december 1941 op de Amerikaanse vloot in Pearl Harbor en de daarna op 11 december volgende oorlogsverklaring van Duitsland en Italië, was deze hoop de bodem ingeslagen en werden de VS

gedwongen aan deze (nu) wereldoorlog deel te nemen. Alhoewel nu drie grootmachten (de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en de Sovjet-Unie) oorlog voerden tegen de As-mogendheden, werd de strategie voornamelijk bepaald door Roosevelt en Churchill. Reeds in december 1941 werd in Washington de zgn. *Arcadia*-conferentie gehouden, waarbij de hoofdlijnen van de te volgen strategie werd vastgesteld. Dit betrof o.m. het besluit om eerst Duitsland (en Italië) te verslaan en daarna Japan. Dit laatste druiste in tegen de heersende opinie in Amerika, want na het drama van Pearl Harbor was het algemeen gevoelen, dat eerst met Japan moest worden afgerekend. Het is aan de overredingskracht van Churchill en het inzicht van Roosevelt te danken, dat toch eerst voor Europa werd gekozen. Regelmatig is – m.n. door de Amerikaanse marine – getracht deze beslissing gewijzigd te krijgen; vooral toen de invasie in Europa langer op zich liet wachten dan aanvankelijk was voorzien. Roosevelt heeft echter aan deze druk niet willen toegeven, maar heeft wel toegestaan, dat na de succesvolle afloop van de *Slag in de Koraalzee* en die bij Midway (in 1942), ook in de Pacific offensief tegen Japan werd opgetreden.

De Amerikanen verwachtten dat na de capitulatie van Duitsland, Japan nog vele maanden de strijd zou voortzetten. Volgens Churchills „*Memoires*” schatten de Amerikanen de benodigde tijd daartoe op 18 maanden. Uitgenodigd daarvoor zegden de Sovjets toe twee à drie maanden na het verslaan van Duitsland te zullen deelnemen aan de oorlog in het Verre Oosten. Zij hebben hun woord gestand gedaan: op 8 augustus 1945 werd Japan de oorlog verklaard en op 9 augustus vielen Sovjet-troepen Mantsjoerije en vervolgens Korea binnen. Mogelijk heeft ook de aanval van de Sovjet-Unie de overgave van Japan verhaast, maar het lijkt aannemelijker dat het beheersen van de zee rond Japan (vanaf 14 juli bestookten de Amerikanen met scheepsgeschut landdoelen op de Japanse hoofdeilanden) en het volledig beheersen van het luchtruim door de Amerikanen, de Japanners duidelijk heeft gemaakt dat verder verzet zinloos was. Het werpen van de atoombom op Hirosjima op 6 augustus 1945 en op Nagasaki op 9 augustus, alsook de genoemde Sovjet-aanval maakten de Japanse regering duidelijk dat verder uitstel van de capitulatie zinloos was.

Het zijn dus de Amerikaanse strijdkrachten geweest die Japan op de knieën hebben gebracht. De bijdragen

van alle andere Geallieerden, hoe belangrijk ook, hebben nauwelijks meer gewicht in de schaal kunnen leggen. In zijn boek „Diplomacy” haalt Kissinger in dit verband een uitspraak van Truman aan, die t.a.v. de As-mogendheden stelde: „*We completely defeated our enemies and made them surrender*”. Of deze uitspraak t.a.v. het Europese operatietoneel volledig opgaat, mag worden betwijfeld, al is de Amerikaanse bijdrage wel van doorslaggevend belang geweest. Voor de afloop van de oorlog in het Verre Oosten daarentegen heeft Truman het gelijk aan zijn zijde.

Nu vijftig jaar na dato stellen het destijds verslagen Japan en Duitsland zich t.a.v. het verwerven en het projecteren van militaire macht zeer terughoudend op, en kan in tegenstelling tot de jaren na de Eerste Wereldoorlog zeker niet worden gesproken van revanchegedachten. Deze houding getuigt van inzicht in die landen zelf, maar is bovendien in belangrijke mate te danken aan het door de VS gevoerde beleid ten aanzien van de overwonnen vijanden. Soms tegen de mening van andere Geallieerden in, hebben zij ruimte geboden aan economisch herstel en ontwikkeling en hebben zij de democratisering gestimuleerd. Dit beleid heeft ertoe mede bijgedragen dat de beide verslagen landen economische grootmachten zijn geworden, die de meeste van de geallieerde landen zijn voorbijgestreefd en nu zelfs de VS naar de kroon steken.

Alhoewel beide landen dus een democratische regeringsvorm kennen en – zeker Duitsland – meer open maatschappijen zijn geworden, is vooral in Nederland nog steeds enige argwaan blijven bestaan. Voor wat betreft Duitsland is hier bij ouderen mogelijk emotioneel een grond voor aan te geven, maar bij jongeren is

ervoor nauwelijks een reden te bedenken. In ieder geval lijkt het voor hen zinvol het recente advies van Bondskanselier Kohl – gedaan bij diens bezoek aan Nederland – op te volgen en meer belangstelling voor Duitsland en de Duitsers te tonen. Duitsland is niet zo ver weg en bezoeken geven de mogelijkheid dit land en zijn inwoners beter te leren kennen.

Voor wat betreft Japan lijkt genoemd argwaan daarentegen meer gerechtvaardigd. Zo heeft Japan nog nauwelijks schuld erkend voor het schandelijk gedrag tijdens de oorlog; een voorstel daartoe van de huidige coalitieregering is onlangs onder druk van het parlement zozeer verwaterd, dat ook in 1995 nauwelijks van een schuldbekentenis kan worden gesproken. Japan heeft slechts in beperkte mate smartegeld of schadevergoeding uitgekeerd aan de slachtoffers en hun nabestaanden. Bovendien rust in Japan zelf nog steeds een taboe op het oorlogsverleden. Een deel van de Japanse samenleving beschouwt zich nog steeds eerder slachtoffer, dan dader van het oorlogsgeweld. Hierdoor wordt binnenslands geen bijdrage geleverd aan een evenwichtige benadering en blijven de contacten met de buitenwereld belast met een onverwerkt verleden.

Eerder in dit editoriaal werd aangegeven, dat beide landen weer een grote (economische) macht bezitten, uit dien hoofde een belangrijke positie innemen en daardoor grote invloed uitoefenen in de wereld. Het is te hopen dat zij dit steeds op een zodanige wijze zullen doen, dat over hun handelen met waardering en respect kan worden gesproken. De wijze waarop de Angelsaksische landen met hun overwonnen vijanden zijn omgegaan, geeft aan hoe dit kan.

dr. D.C.L. Schoonoord

kolonel der mariniers

Triphibious warfare op Nieuw-Guinea, 1943-1944

De Amerikaanse bevelhebber MacArthur noemde de geallieerde opmars op Nieuw-Guinea tijdens de Tweede Wereldoorlog een nieuwe vorm van oorlogvoering. Coördinatie van operaties te land, in de lucht en ter zee leidde tot driedimensionale oorlogvoering: het *triphibious concept*. [1] Dit van Churchill afkomstige neologisme is een samentrekking van *triple envelopment* en *amphibious warfare*. [2] Het samenbrengen van landmacht, luchtmacht, marine en mariniers in één en dezelfde campagne was een nieuwheid, die aan het begin van de geallieerde opmars nog in de kinderschoenen stond. Met wat minder pathos dan MacArthur sprak Eichelberger, zijn legerkorpscommandant, over de opmars via Nieuw-Guinea naar Japan: *It was amphibious warfare – and a new kind of amphibious warfare; every military arm was important and interdependent*. [3] Nieuw was het in die dagen zeker. Dat gold niet alleen de amfibische operatie, maar ook het gegeven dat krijgsmachtdelen met elkaar dienden samen te werken om resultaten te behalen. Lessen die, met het in de vergetelheid raken van de term *triphibious warfare*, weliswaar niet geheel zijn vergeten, maar die heden ten dage met de toenemende aandacht voor *joint* en *combined* oorlogvoering het waard zijn opnieuw geleerd te worden, te meer omdat daarbij Nederlands grondgebied in het geding was.

Nieuwe ontwikkelingen

Met de mislukte landing bij Gallipoli in de Eerste Wereldoorlog ging het geloof in de amfibische operatie verloren. In de Amerikaanse krijgsmacht was slechts in kleine kring – in het besef dat een oorlog tegen Japan zou gaan om het bezit van bases in de Pacific – de belangstelling voor de amfibische oorlogvoering levend gehouden. Geld voor investeringen was er echter niet. De ontwikkeling van materieel betrof aanpassingen van op de civiele

markt verkrijgbare middelen, zoals amfibietractor en vaartuigen voor gebruik in ondiep water. Pas in de jaren 1941-1942 ontstonden gepantserde en bewapende amfibische rupsvoertuigen en kleinere typen landingsvaartuigen met een van de Japanners afgekeken klep. De Britten kopieerden de grotere Japanse landingsschepen. De Amerikanen geloofden er aanvankelijk niet in dat dit type schip een rol in de moderne oorlogvoering kon spelen en bezaten op het moment dat de oorlog uitbrak geen *ocean going* landingsschepen. Amerika's economische kracht stond evenwel de opbouw van een formidabele vloot met een diversiteit aan landingsvaartuigen en -schepen toe. Dit bouwprogramma genoot zelfs enige tijd topprioriteit.

In Japan was men veel eerder tot het besef gekomen dat gecombineerde operaties van land- en zeestrijdkrachten en het zich ontwikkelende luchtwapen de effectiefste vormen van oorlogvoering waren. De Japanners ontwikkelden al in de jaren '20 een doctrine voor amfibische oorlogvoering en namen in 1934 het eerste speciaal voor dit doel gebouwde schip in gebruik. Bij het in bezit nemen van belangrijke delen van de Chinese kust in de jaren 1937-1939 was dit aantal opgelopen tot 406 en was ook de inzet van het luchtwapen bij amfibische operaties een belangrijke vernieuwing. Wat met amfibische oorlogvoering kon worden bereikt, werd eind 1941, begin 1942 duidelijk, toen Japan met amfibische operaties grote delen van Zuidoost-Azië veroverde. [4] Geografische en economische omstandigheden dicteerden de Japanse strategie en tactiek in belangrijke mate. Niet alle Japanse oorlogsdoelen konden door *land power* worden genomen, zodat men zich op de amfibische operatie diende te verlaten. Het strategische denken bleef in hoge mate bepaald door het denken in *land power*; of daardoor de Japanse oorlogsmachine het predikaat *joint* kan worden opgeplakt, lijkt twijfel. [5] De „Groot Aziatische Invloedssfeer” met in het

hart Japan zelf, diende door middel van een keten van bases te worden verdedigd. De dreiging van een geallieerde aanval moest worden weerstaan door de Geallieerden bases te ontzeggen van waaruit zij een opmars konden inzetten. Daarbij stond de vloot eerder ten dienste van het transport en bescherming van troepen, dan voor het bevechten van een overwicht ter zee. Ook wisten de Japanners, ondanks het gezag dat zij aan de aanval op Hawaï ontleenden, minder goed om te gaan met het luchtwapen. Aanvallen waren verbrokkeld, ontbeerden kracht en werden evenmin uitgebuit. Bovendien ontbrak het aan goede bommenwerpers.

Aan Amerikaanse zijde was het *triphibious concept* eerder uit de nood geboren en door de omstandigheden bepaald, dan dat er een weloverwogen idee aan ten grondslag lag. Niet eerder waren campagnes te land en ter zee zo nauw met elkaar verweven als eind 1942, bij de gelijktijdig uitgevoerde operaties op Guadalcanal en op Papua Nieuw-Guinea. Het was onmogelijk de strijd op iedere plaats afzonderlijk of te land of op zee te beslechten. Daarbij kwam later nog dat een opmars over land op Nieuw-Guinea over een lengte van tweeduizend kilometer en door vrijwel ondoordringbaar en bergachtig tropisch regenwoud, ondoenlijk was. De eerste schuchtere opmars richting Japanse stellingen in oktober 1942 vanuit het laatste puntje van strategisch belang dat de Australiërs rond Port Moresby wisten te behouden, alhoewel succesvol, was een ware martelgang en nauwelijks voor herhaling vatbaar. De zee bood een gemakkelijker en snellere opmarsweg. In weken kon worden bereikt waarvoor men in de beginfase van de oorlog een jaar nodig had.

Leapfrogging

Leapfrogging werd omarmd als een nieuw concept. De aloude omvatting kon nu met behulp van een nieuw instrumentarium, waarin ook de flexibiliteit van de luchtmacht een rol speelde, worden uitgevoerd. MacArthur noemde het een aanpassing van een strategie zo oud als de oorlog zelf, die in zijn ogen een ideale methode vormde om numeriek inferieure, maar sneller verplaatsbare eenheden, met succes in te zetten. Een gebrek aan middelen lag evenzeer aan deze gedachten ten grondslag. Voor frontale aanvallen op de Japanse versterkingen ontbraken voldoende landstrijdkrachten. MacArthur

verhief het passeren en de neutralisatie van Japanse troepenconcentraties door de afsnijding van verbindingslijnen tot nieuwe kunst. Zee en oerwoud lieten toe dat men zich kon permitteren te opereren met krachtige vijandelijke formaties in de rug. [6] Dat kon niet worden bereikt zonder lucht- en zee-overwicht. Voor dat luchtoverwicht was men afhankelijk van vliegvelden en het vliegbereik van de jachtvliegtuigen (ca. 300 km). Wanneer geen vliegdek-schepen ter beschikking stonden, kon een volgende stap pas worden gezet, wanneer eerst vliegvelden waren veroverd of aangelegd om jachtvliegtuigen binnen bereik van het volgende doel te brengen. *Advancement of the bomberline* was voor MacArthur de sleutel tot succes. [7] Ongetwijfeld speelde hier zijn analyse van de Japanse overwinning in het begin van de oorlog en van het geallieerde verlies een rol: de Japanners boekten hun overwinningen door luchtoverwicht en hun opmars was gedekt door op het land gestationeerde vliegtuigen. De oorzaak van het geallieerde verlies zag MacArthur in de mislukking de Japanse macht ter zee aan te pakken.

MacArthur zag *leapfrogging* als het tegenovergestelde van *island hopping* (al noemde Eichelberger de eigen operaties wel zo). Voor MacArthur betekende *island hopping* zware verliezen en langzame vorderingen. Nieuwe wapens eisten nieuwe methoden. Neutraliseren, passeren en een weloverwogen inzet van de luchtmacht ter dekking van de opmars waren MacArthurs sleutelwoorden. Dat wilde niet zeggen dat MacArthur het passeren van de vijand als strategie direct omarmde. Het was ook niet zijn denkbeeld. Eerder hadden de Japanners bij hun opmars al niet veel anders gedaan. Veeleer gaf de geallieerde oorlogsleiding – de *Joint Chiefs of Staff* in Washington – en admiraal Halsey – de aangrenzende *South Pacific Area* theatercommandant – deze strategie vorm. [8]

Doordat Washington geen einde wist te maken aan de interservice rivaliteit tussen marine en landmacht en geen eenheid van bevel in de Stille Oceaan kon bewerkstelligen, ontstonden feitelijk twee bevelsgebieden: de *South West Pacific Area* onder MacArthur en de *Pacific Ocean Area* onder admiraal Nimitz. (De *South Pacific Area* kon door de gemaakte vorderingen worden opgeheven). Deze bevelsverhoudingen stoorden MacArthur zeer. Voor hem was eenheid van bevel fundamenteel. In andere theaters was het wel een geaccepteerd beginsel.

In MacArthurs ogen leidde dit tot een versnippering van krachten, verspilling, verdubbeling, onnodige verlenging van de oorlog, meer verliezen en hogere kosten. Van de inzet van landstrijdkrachten onder marinebevel, over grote afstanden ingezet, kon alleen maar verwarring komen. [9] De Amerikaanse marine stond de kortste weg naar Japan voor ogen. In marine-ogen waren de Amerikanen het sterkst op zee en in de lucht. Het Japanse leger bevechten op land diende daarom in eerste instantie te worden vermeden. MacArthur dacht juist dat de verovering van zwaar verdedigde eilanden een bloedige zaak zou worden. De marine echter zag de Stille Oceaan als haar speelveld en als kortste weg naar Japan. De door MacArthur bepleite weg via Nieuw-Guinea en de Filipijnen, stond niet los van zijn preoccupatie met de door hem beloofde terugkeer naar de Filipijnen. Beide opmarswegen werden uiteindelijk complementair en steunden elkaars flanken, al kreeg de opmars door het centrale deel van de Stille Oceaan, naarmate de strijd vorderde, meer nadruk. [10]

Zo kreeg een strategische opmars richting Japan over twee assen vorm. In de praktijk werkte deze onvolkomenheid wonderwel en droeg het bij tot verwarring onder de Japanners. Zij wisten het belang van de verschillende theaters niet in te schatten en verspilden hun krachten in ongecoördineerde pogingen elk theater apart te versterken. Op beslissende punten waren steeds te weinig middelen geconcentreerd. [11] Aan Amerikaanse zijde ontstond juist door bundeling van de krachten van de verschillende krijgsmachtdelen een synergie waarop de Japanners onvoldoende antwoord hadden. De Amerikanen bleken beter in staat hun acties te coördineren dan de Japanners.

Het beeld van MacArthur als de briljante commandant en architect van verrassingsoverwinningen, die met zijn methode om toe te slaan waar de vijand relatief zwak was (*hit 'em where they ain't*) Amerikaanse levens spaarde, behoeft overigens correctie. MacArthur coördineerde weliswaar de strategie in zijn theater, maar wist met zijn gevoel voor public relations getalenteerde ondergeschikten als de generaals Eichelberger, Krueger, Kenney en schoutbij-nacht Barbey zodanig buiten beeld te manoeuvreren, dat het erop leek dat hij de grote commandant te velde was, die alles regelde en aan wiens brein de goede ideeën waren ontsproten. Cijfers weerspreken MacArthurs claim dat geen enkele

campagne in de geschiedenis zulke beslissende resultaten boekte ten koste van zo weinig levens en met zo weinig middelen. Bovendien weerhield Washington MacArthur van al te doldrieste plannen, zoals een aanval op het Japanse steunpunt Rabaul (al noemde MacArthur dat later zijn idee). De verliezen tijdens de Buna-campagne op Papua New-Guinea waren – mede ten gevolge van tropische ziekten – driemaal hoger dan bij de als bloedig bekend staande zes maanden durende slag om Guadalcanal. MacArthur verzuimde ook te zeggen dat Nieuw-Guinea minder sterk verdedigd was, dan de meer strategisch gelegen eilanden in de Stille Oceaan. Veelal bleven ook de verliezen tijdens de *mopping up* van de in het oerwoud gevluchte Japanners buiten beeld. Wanneer MacArthur slag leverde met de Japanners op gelijke voorwaarden, kon hij hen niet verslaan of leed hij verliezen vergelijkbaar met andere theaters. Pas toen er sprake was van een lucht- en zee-overwicht, kon MacArthur troepen landen op een plaats naar zijn keuze, en de strijd op zijn voorwaarden aangaan. [12]

Joint en combined warfare

De interservice rivaliteit was in MacArthurs hoofdkwartier te Brisbane aanvankelijk nog groter dan in Washington, en kon pas worden overwonnen naarmate men elkaar aan het front meer leerde kennen. Vooral marine en luchtmacht zaten elkaar in de haren. Het verwijt dat de marine de luchtmacht maakte, was dat zij alleen maar in de luchtoorlog was geïnteresseerd en dan nog voornamelijk in bommenwerpers. Voor de marine was de luchtmacht uit op publiciteit, raakten de vliegtuigen de weg kwijt zodra ze buiten zicht van land waren en had de luchtmacht een overdreven voorstelling van wat luchtbombardementen konden uitrichten. Kenney's woorden als MacArthurs luchtmachtcommandant bij de landing op Cape Gloucester (december 1943) *I said I wanted to see those Marines go ashore with their rifles on their backs and that I believed the bombs could make it possible if I put enough of them in there*, waren zoals de latere ervaring leerde, misplaatst. [13] Japanners vreesden mortieren en artillerie het meest; luchtaanvallen en -bombardementen het minst.

De US Navy op zijn beurt had er moeite mee kapitale schepen onder bevel van een generaal te plaatsen (terwijl men niet de minste moeite had lucht-

macht- en ook landmachteenheden onder bevel te nemen). MacArthur kreeg nimmer de twee vliegdekschepen waarom hij had gevraagd. Voor hem was iedere hogere marine-(niet-mariniers)commandant de gebeten hond, omdat ze er teveel op uit waren hun dure schepen te sparen. Alleen voor de inzet van patrouilleboten tegen het Japanse scheepvaartverkeer wist MacArthur enthousiasme op te brengen. [14]

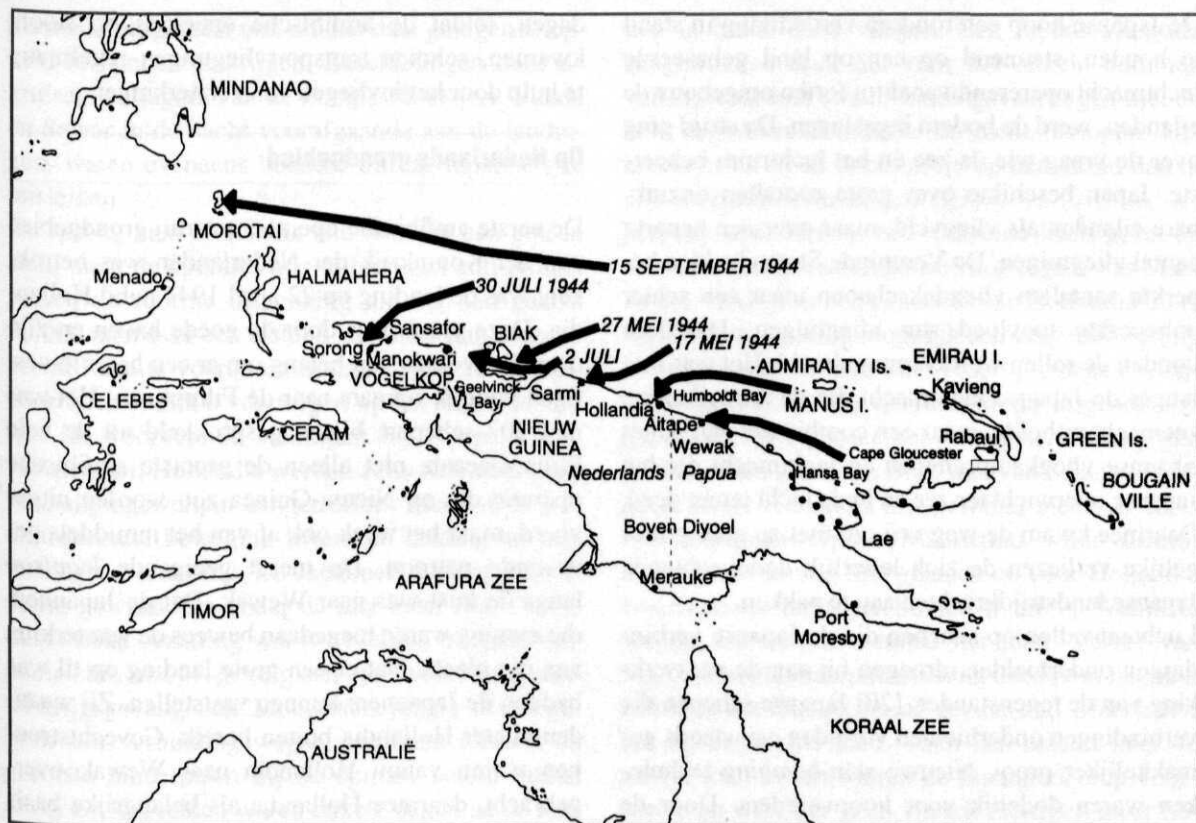
De wederzijdse argwaan verminderde echter gaandeweg, waardoor de Amerikanen begin 1944 over de theatergrenzen heen met herhaalde aanvallen van vliegdekschepen en met vrijwel alles wat in MacArthurs theater vloog, de omvangrijke Japanse bases bij Rabaul wisten te neutraliseren. [15] Wel liet de coördinatie met de luchtmacht in een eerder stadium te wensen over. In mei 1942 bombardeerden MacArthurs vliegtuigen tijdens de slag in de Koraalzee Amerikaanse schepen. Een klacht was ook dat de luchtmacht verbindingsofficieren van te lage rang naar planningconferenties stuurde. Hogere commandanten voelden zich dan niet gebonden, waardoor er steeds onzekerheid heerste over de omvang van de luchtsteun. Pas tijdens de Hollandia-operatie in 1944 kwam het tot een uitwisseling van *senior planners* tussen amfibische en luchtmachtstaven. Aan de verbindingen tussen grondtroepen en vliegtuigen schortte soms ook wel iets. In september 1943 zag een Australische commandant zijn opmars versperd door een barrage van bommenwerpers en seinde: *Am prevented from entering Lae by the American Fifth Air Force. Can you please do something about it?* Op een dag in december 1943 maakte een op inspectie zijnde Eichelberger tweemaal binnen tien minuten mee, dat een aantal kilometers achter het front vliegtuigen de eigen troepen beschoten. Omgekeerd klaagde de luchtmacht over een gebrek aan kennis bij de grondtroepen ten aanzien van vliegtuigherkenning. Vooral troepen die voor de eerste maal het gevecht ingingen, schoten te gretig en te vaak op eigen vliegtuigen. De kennismaking met de capaciteiten van andere krijgsmachtdelen kon ook positief uitvallen. Toen MacArthur bij de bezetting van Los Negros in de Admiraliteitseilanden (maart 1944) erop had gestaan met de eerste landingsgolf aan land te gaan en onder vijandelijk vuur kwam, raakte hij zo onder de indruk van de scheepsartillerie die de Japanners het zwijgen oplegde, dat hem later voortdurend diende te worden voorge-

houden dat scheepsartillerie ook zijn beperkingen kende. [16]

Interkrijgsmachtelijke rivaliteit vormde op de weg naar *joint warfare* dan wel een hobbel, maar het was een overkomelijke. Dat gold minder het *combined* aspect, met de voornamelijk Australische inbreng in de gevechten op Papua Nieuw-Guinea. Vrijwel alle belangrijke staf- en commandofuncties kwamen in Amerikaanse handen. Herhaald aandringen vanuit Washington om Australische en Nederlandse officieren in hoge staffuncties te benoemen, sorteerde bij MacArthur geen effect. Het speelde geen rol dat de Australische Noord-Afrika-veteranen eind 1942 een groter en kwalitatief hoogstaander aandeel in de strijd op Papua Nieuw-Guinea hadden dan de onervaren en matig presterende Amerikanen, geleid vanuit verre in Australië gevestigde hoofdkwartieren waar men nauwelijks weet had van de omstandigheden in de Guineese bergen en jungle; zo anders dan de Amerikanen op de Filippijnen gewend waren. Dat gold ook het gegeven dat de Australiërs 65-70% van de benodigde voorraden voor MacArthurs strijdmacht leverden. De oprichting van een *Sixth Army* rechtstreeks onder MacArthur, was een manoeuvre om de Australiër Blamey als *Commander Allied Land Forces* te omzeilen en van zijn staf een Amerikaanse aangelegenheid te maken. [17]

Triphibious warfare

Triphibious warfare maakte een snelle ontwikkeling door, vooral toen schepen en landingsmiddelen in steeds grotere aantallen ter beschikking kwamen. Voor het Amerikaanse leger was amfibische oorlogvoering iets nieuws dat diende te worden geleerd en beoefend. De praktijk vormde een harde, maar goede leerschool. Bij elke landing werd de techniek geperfectioneerd. Alhoewel iedere landing anders was, ontstond er al snel een patroon. Neutralisatie of overheersing van Japanse lucht- en zeestrijdkrachten moest lucht- en zee-overwicht bewerkstelligen, om vervolgens met de landstrijdkrachten af te kunnen rekenen. Marine en luchtmacht droegen aan beide bij. Aanvallen op nabij gelegen eilanden of plaatsen dienden om de Japanners in verwarring te brengen en verrassing te bereiken. Luchtaanvallen vanaf vliegdekschepen, of waar mogelijk vanaf vliegvelden, moesten de Japanse luchtmacht uitschakelen. Verkenningsvliegtuigen

Nieuw-Guinea

en onderzeeboten verkenden het operatieterrain. Schepen voerden massale walbombardementen uit om doelen rijp voor bestorming te maken. Het belang van geconcentreerde vuursteun van scheepsgeschut was onomstreden. Luchtaanvallen tegen vijandelijke vliegvelden gingen door om reparatie of het invliegen van nieuwe vliegtuigen te verhinderen. Waar nodig bleven vliegdekschepen in luchtsteun voorzien, tot het moment dat de eigen vliegtuigen op de veroverde velden konden worden gestationeerd.

Aan de eigenlijke landingen ging het vegen van mijnen en de demolitie van onderwaterobstakels vooraf. Goed gecoördineerde scheepsvuursteun en luchtaanvallen neutraliseerden de posities van de verdedigers nabij de landingsplaatsen. Amfibische tanks, te water gelaten vanuit landingschepen, brachten de eerste golven over de koraalriffen en tot over het strand, direct gevolgd door landingsvaartuigen. Amfibische tanks uitgerust met houwtijers en landingsvaartuigen met raketbatterijen voorzagen in nabijsteun. Grotere landingsschepen brachten vervolgens de zwaardere wapens en logistieke middelen aan land. Goede planning en logis-

tieke opbouw waren de sleutel tot succes. [18] Aanleg van nieuwe vliegvelden en logistieke installaties, evenals de aanvoer van voorraden over het strand, werden tot een nieuwe kunst verheven. *Seabees*, een verbastering van de eind 1941 door de Amerikaanse marine gevormde *Construction Battalions* dienden als voorbeeld. Weldra waren deze bijzondere kwaliteiten ook in MacArthurs *Engineer Special Brigades* verenigd. Drie miljoen personeelsdossiers waren bekeken op zoek naar militairen met een nautische achtergrond om landingsvaartuigen te bemannen. [19]

De flexibiliteit van zowel het zee- als luchtwapen stond de Amerikanen toe verrassing te bewerkstelligen en misleidingsoperaties uit te voeren die door landstrijdkrachten konden worden uitgebuit. Krijgsmacht delen konden niet langer als afzonderlijke grootheden worden beschouwd. Steeds meer bevochten vliegtuigen schepen, in plaats van dat schepen elkaar onderling bevochten. De zeeslag bij Midway (juni 1942) werd geheel m.b.v. vliegtuigen uitgevochten. Het bevechten van een luchtoverwicht droeg direct bij aan het verkrijgen van een zee-overwicht.

De Japanse hoop een rondom verdediging in stand te houden, steunend op een op land gebaseerde luchtmacht opererend vanaf tot forten omgebouwde eilanden, werd de bodem ingeslagen. De strijd ging over de vraag wie de zee en het luchtruim beheerste. Japan beschikte over grote aantallen onzinkbare eilanden als vliegveld, maar over een beperkt aantal vliegtuigen. De Verenigde Staten hadden beperkte aantallen vliegdekschepen maar een schier onbeperkte toevloed aan vliegtuigen. Daardoor konden de rollen worden omgedraaid. Het was niet langer de Japanse luchtmacht die de Amerikaanse zeemacht uitholde, maar een combinatie van Amerikaanse vliegkampschepen en luchtmacht die het Japanse overwicht ter zee en in de lucht teniet deed. Daarmee kwam de weg vrij om met zo gering mogelijke verliezen de zich letterlijk doodvechtende Japanse landstrijdkrachten aan te pakken.

Luchtaanvallen op schepen die de Japanse verbindingen onderhielden, droegen bij aan de verzwakking van de tegenstander. [20] Japanse schepen die verbindingen onderhielden vormden een steeds gemakkelijker prooi. Nieuwe *skip-bombing* technieken waren dodelijk voor koopvaarders. Door de Japanse afhankelijkheid van zowel lucht- en zee-macht als koopvaardij om de eigen positie te handhaven, was het een doelbewuste strategie Japan op dit punt zoveel mogelijk afbreuk te doen. MacArthur noemde de strijd tegen het Japanse scheepvaartverkeer een bijzondere karakteristiek van de Nieuw-Guinea-campagne. De Japanners namen steeds meer hun toevlucht tot kleinere communicatievaartuigen. *The answer lay in a co-ordinated intensive employment of PT-boats, Catalinas, and low-flying planes.* Meer dan 8000 vaartuigen werden vernietigd. [21]

De Amerikaanse logistiek daarentegen zag zonder al te veel verliezen kans enorme afstanden te overbruggen. De Amerikaanse overwinning was in de onmetelijke Stille Oceaan dan ook eerder aan hun formidabele logistiek te danken dan aan hun strategie. En in de dagen dat de logistiek nog een zwak punt was, kon improvisatie een en ander goedmaken, zoals de noviteit van een luchtbrug naar Port Moresby voor het overbrengen van versterkingen vanuit Australië, zolang de Japanners de Koraalzee beheersten en er onvoldoende schepen en havenfaciliteiten beschikbaar waren. Vliegtuigen vlogen rond de klok. Voertuigen werden in stukken gesneden en weer aan elkaar gelast. Ook in latere

dagen, totdat de amfibische operaties op stoom kwamen, schoten transportvliegtuigen regelmatig te hulp door het invliegen van versterkingen.

Op Nederlands grondgebied

De eerste amfibische operatie waarbij grondgebied van het Koninkrijk der Nederlanden was betrokken, was de landing op 22 april 1944 nabij Hollandia. Deze plaats was door de goede haven en zijn drie vliegvelden van belang om er een basis te vestigen voor de opmars naar de Filippijnen. Het was met 207 schepen, bijeen gesprokkeld uit de hele Stille Oceaan, niet alleen de grootste amfibische operatie die op Nieuw-Guinea zou worden uitgevoerd, maar het week ook af van het inmiddels gevestigde patroon. De meest geëigende *leapfrog* langs de kust was naar Wewak. Dat de Japanners die mening waren toegedaan bewees de versterking van die plaats. Dat er een grote landing op til was hadden de Japanners kunnen vaststellen. Zij waanden echter Hollandia buiten bereik. Gevechtstroepen waren vanuit Hollandia naar Wewak overgebracht, daarmee Hollandia als belangrijke basis zwak verdedigd achterlatend. In de gedachte dat Hollandia buiten het bereik van jachtvliegtuigen lag, stationeerden de Japanners het gros van hun vliegtuigen daar. Dat baarde de marine, die voor het luchtoverwicht bij de landing bij Hollandia moest zorgdragen nogal wat angst. Vriend en vijand hadden echter buiten de waard gerekend: een verbetering van het vliegbereik van de in Nieuw-Guinea graag gebruikte P-38 jager (Charles Lindbergh speelde hierin een rol), waardoor Hollandia wel binnen bereik kwam. Langdurig volgehouden weinig effectieve nachtelijke raids met ongeëscorteerde bommenwerpers waren bedoeld om de Japanners zand in de ogen te strooien. Totdat op 30 maart 1944, 65 B-24 bommenwerpers en 80 P-38 tot de aanval overgingen. Soortgelijke aanvallen op volgende dagen rekenden af met vrijwel alle 300 te Hollandia gestationeerde vliegtuigen. [22]

Vliegdekschepen van de *Pacific Fleet* waren voor de operatie vrijgemaakt. De amfibische operatie omvatte drie gelijktijdige landingen. Die in de 50 km van elkaar gelegen Tanahmerah- en Humboldt Baai waren bedoeld om d.m.v. een omvatting de 15 km landinwaarts gelegen vliegvelden te veroveren. De derde landing vond 180 km naar het oosten plaats, bij Aitape. Deze laatste landing was bedoeld

als misleiding, maar ook om het daar gelegen vliegveld in handen te krijgen. Beschietingen door de kruisers en jagers van de *Pacific Fleet* van Wakde en Sawar in de nacht voorafgaande aan de landingen, waren eveneens bedoeld om de Japanners te misleiden.

De sprong naar Hollandia had iets van een gok in zich, maar de operatie was in feite een anti-climax gezien de enorme inspanning die het had gekost 80.000 man over een afstand van meer dan duizend zeemijl aan te voeren en in drie dagen 50.000 ton voorraden en 3000 voertuigen op het strand te zetten. De voorbereide stellingen bij Aitape waren verlaten. Bij Hollandia werden zelfs helemaal geen verdedigingswerken aangetroffen. Mede door een omtrekkende beweging kwam de landing als een volslagen verrassing. De Japanners hadden zich er veilig gewaand en onder de niet meer dan 15.000 man sterke bezetting van tweedelijns troepen brak paniek uit, met als gevolg een ongewoon hoog aantal krijgsgevangenen. Moerassen, jungle en een gebrek aan verbindingswegen, vormden ditmaal de grootste hinderpalen bij de opmars landinwaarts. De drie vliegvelden waren enkele dagen na de landingen weer bruikbaar. Het Japanse dodental stond op dat moment op slechts 274 man, al liep dat zes weken nadien op tot 3782. In Aitape had men 3000 man tegenstand verwacht. Het waren er slechts 1000 die echter wel hardnekkig tegenstand boden, en met het weinig aantlokkende vooruitzicht aan de hongerdood of tropische ziekten ten onder te gaan, op 11 juli nog met een tegenaanval door de Amerikaanse linies wisten te breken.

Enkele zaken liepen mis bij de aanval op Hollandia. Tijdens een laatste grote raid voor de aanval keerden 70 van de 170 vliegtuigen niet op hun basis terug, omdat zij door mist en bewolking de thuisbasis niet konden vinden. Luchtfoto's wezen uit dat bij Tanahmerah een infanteriedivisie zou landen op een te klein strand. 6th Army wilde de plannen echter niet meer aanpassen. Wat erger was en wat de luchtfoto's niet hadden uitgewezen, was dat na het strand een moeras begon. Een fortuinlijker fout was dat door een navigatiefout op een verkeerde plaats werd geland, en door toeval een weg werd gevonden die achter een Japans kamp uitkwam en de niets vermoedende bezetting bij het ontbijt kon worden gestoord. In de Humboldt Baai stak men na de landing een Japanse dump in brand, met als gevolg dat munitie die daar ook lag, de eigen voorra-

den in brand deed vliegen. Een Japans vliegtuig aangetrokken door het vuur liet enkele bommen vallen, waardoor twaalf landingsvaartuigen met de hele dagvoorraad munitie de lucht invlogen. Het kostte meer eigen slachtoffers op het strand dan in alle voorgaande landingen. [23]

Met de Japanners op het verkeerde been gezet en een recordverlies aan Japanse vliegtuigen, was MacArthur erop gebrand het succes van Hollandia uit te buiten en zo spoedig mogelijk een volgende sprong te wagen naar het 200 km verderop gelegen vliegveld van Wakde. Van daaruit kon de volgende 300 km lange sprong naar het strategisch belangrijke Biak worden gemaakt. Biak was van belang omdat het drassige Hollandia niet geschikt bleek als basis voor bommenwerpers. MacArthur wilde daarbij zover gaan, de nog niet gelande en voor Hollandia bestemde versterkingen binnen 48 uur op Wakde te landen. De marine steunde het plan. Verzet van MacArthurs landcommandanten deed hem het plan echter uitstellen. Achteraf gezien had MacArthur het bij het rechte eind. Toen een maand later de aanval toch kwam, waren de Japanners erop voorbereid en waren er geen vliegdekschepen meer beschikbaar. Een snelle overwinning was toen niet meer haalbaar. [24] Opnieuw was het zaak het vaste controlelijstje af te werken: (1) verkrijgen van luchtoverwicht boven het landingsgebied; (2) uitschakelen van verdedigingswerken aan de kust die een landing konden hinderen; (3) verwerven van luchtdekking voor de landingsvloot op de heen- en terugweg en tijdens de ontscheping en (4) het veroveren van het object m.b.v. een amfibische landing. [25]

Het eilandje Wakde, dat uit niet veel meer dan een startbaan bestond met nauwelijks ruimte voor verdedigingswerken, kon op 17 mei 1944 worden veroverd. Schepen en artillerie opgesteld op het vaste land beschoten het vliegveld zodanig, dat men dacht dat er geen Japanner nog in leven zou zijn. De Japanners hadden zich echter weten te verbergen en wisten m.b.v. uit vliegtuigwrakken verwijderde mitrailleurs nog vier dagen weerstand te bieden. Ook op het vasteland begonnen de echte gevechten pas nadat was gedacht dat de bezetting was voltooid. De Japanners keerden door de jungle terug om het bruggehoofd aan te vallen. Amerikaanse versterkingen waren nodig en na weken van gevechten telde men 4000 Japanse doden. Wat was begonnen als een regimentsoperatie eindigde met

de inzet van twee divisies. Een voorbeeld in een hele reeks, waarbij de operatie moeilijker was dan aanvankelijk gedacht: Georgia, juli 1943, Tarawa, november 1943, de Palau-eilanden, september 1944, culminerend in Iwo Jima, februari 1945 en Okinawa, april 1945 die aangeeft dat, ondanks lucht- en zee-overwicht, de uiteindelijke verovering van het doel een zaak voor grondtroepen blijft.

Na Wakde was de weg vrij voor de verovering van Biak op 27 mei 1944. Om het 2000 man sterke garnizoen aan te pakken werden 30.000 man voldoende geacht. Dit eiland met zijn drie vliegvelden was voor anderhalve divisie een harde noot om te kraken. Het aantal verdedigers was met 10.000 tot 11.000 vijfmaal hoger dan volgens de Amerikaanse inlichtingen. De Japanners toonden zich meesters in het bouwen van versterkingen en camouflage en hielden zich verborgen totdat zij werden aangevalen. Dit leidde tot onderschatting van hun sterkte. Belangrijker was dat Biak werd verdedigd door een Japanse commandant die er een andere tactiek op nahield. Hadden de Japanners eerder getracht de invasietroepen aan het strand te verslaan – waar zij een gemakkelijke prooi vormden voor scheepsgeschut – op Biak hadden zij zich vooral verschanst in de heuvels en in grotten waar zij twee maanden stand wisten te houden. Een tactiek die de Japanse commandanten op Saipan, Iwo Jima en Okinawa later ook volgden. [26] Goed opgestelde mortieren en machinegeweren maakten de landing moeilijk. Luchtsteun was maar beperkt voorhanden. De vliegdekschepen waren niet meer beschikbaar. Torpedobootjagers kwamen om zo nauwkeurig mogelijke vuursteun te geven zo dicht onder de kust, dat vele schepen schade opliepen in duels met landartillerie. Riffen hinderden de ontlading van de landingsvaartuigen moest worden overgeladen. Voor de eerste maal op Nieuw-Guinea namen Sherman-tanks het op tegen Japanse tanks. Na drie dagen was het bruggehoofd nog niet diep genoeg om veilig te worden geacht. Zelfs m.b.v. de tanks en voortdurende scheepsvuursteun zagen de Amerikanen geen kans langs de geplande route het vliegveld Mokmer te bereiken, door enflerend vuur vanaf de rotsen langs de opmarsroute. De divisiecommandant werd afgelost. Na een omtrekkende beweging kon na elf dagen het vliegveld worden veroverd. De andere twee vliegvelden volgden op 19 juni. Sterker dan elders probeerden de Japanners

de *status quo ante* te herstellen. Vliegtuigen van bases op Halmaheira schoten in grote aantallen te hulp. Tot driemaal toe pogde men Biak met versterkingen van overzee te hulp te komen. Japanse slagschepen werden naar Biak gedirigeerd, maar tot MacArthurs geluk teruggeroepen, omdat de Amerikanen Guam en Saipan begonnen aan te vallen. De vloten bevochten elkaar in de slag in de Filippijnse Zee op 19-20 juni 1944, waardoor MacArthur zijn handen vrij had het karwei op Nieuw-Guinea af te maken. [27]

Het 150 km west van Biak gelegen eiland Noemfoor was bruikbaar als basis om het verder gelegen Manokwari, waar een legerhoofdkwartier was gevestigd, te neutraliseren. Drie weken lang regende het bommen op Noemfoor. De op 2 juli 1944 landende troepen beschikten ditmaal over voldoende luchtsteun, landingsvaartuigen met raketten en de schepen lagen dicht genoeg onder de kust om hun 20 en 40 mm mitrailleurs te kunnen gebruiken. De operatie verliep zonder problemen en na enkele dagen hadden Australische genisten de twee vliegvelden in bedrijf gesteld. Het zelden gebruikte instrument van een airdrop van een regiment parachutisten ter versterking van het regiment op Noemfoor diende achteraf gezien, zeker doordat alleen al de paralanding 9% verliezen opleverde, geen doel. [28]

De landingen in de Vogelkop vormden het laatste voorbeeld van *leapfrogging* langs de kust van Nieuw-Guinea. Manokwari en Sorong waren plaatsen waar de Japanners sterk waren. Veel dreiging ging er niet van uit, omdat de verdedigers maar weinig vliegtuigen ter beschikking stonden. Zware gevechten zouden er niet plaats hebben. Halmaheira was nu de laatste *stepping stone* op Nederlands grondgebied richting Filippijnen. Plannen voor de verovering ervan werden echter opgegeven. Het minder sterk verdedigde Morotai zou sneller en tegen geringere kosten kunnen worden veroverd en hetzelfde strategische doel dienen. Voor dat die stap kon worden gezet was het zaak eerst omringende vliegvelden aan te pakken. Een taak die de vliegdekschepen van admiraal Halsey toeviel. Ook vliegvelden op Mindanao werden daarbij aangepakt, zodra bleek dat de Japanse verdediging in de zuidelijke Filippijnen zwak was. De Japanners waren totaal verrast en verloren opnieuw honderden vliegtuigen. Omdat ze daarna nog maar weinig vliegtuigen de lucht in konden krijgen,

luidde deze operatie een drastische versnelling van de plannen voor de invasie van de Filipijnen in.

Op 15 september 1944 naderde een vloot van in totaal 800 schepen voor een gelijktijdige landing de stranden van Morotai en de oost van de Filipijnen gelegen Palau-eilanden. Binnen twee uur was het vliegveld van Morotai bezet. Nadat het 60 bij 40 km grote eiland bezet was verklaard, begon weer het oude liedje. Tweehonderd Japanners die zich in het binnenland schuil hielden, wisten in de maanden daarna regelmatig raids uit te voeren en mortiervuur uit te brengen. Bij nacht staken versterkingen vanaf Halmheira over. Tijdens de kerstdagen zagen de Amerikanen zich genoodzaakt een regiment ter versterking aan te voeren. Half januari 1945 was het eiland weer onder controle, al duurde het nog tot juli voordat de Japanse commandant gevangen kon worden genomen.

Na bijna twee jaar was men 2000 km verder richting Japan en waren er drie Japanse legers minder. Tot verdriet van de Nederlandse regering hechtten de *Joint Chiefs of Staff* te Washington geen strategisch belang aan een herovering van Nederlands-Indië. Ook al toonde MacArthur zich bereid troepen voor de Nederlandse zaak in te zetten, voor Washington leidde het slechts de aandacht af van het uiteindelijke doel van de opmars. Dat was en bleef Japan. Nederlands-Indië kwam steeds meer aan de rand van het eigenlijke oorlogstoneel te liggen, te meer daar steeds duidelijker werd dat de opmars door de Stille Oceaan inderdaad de beste perspectieven bood op het verslaan van Japan.

Post scriptum

Wat was de Nederlandse bijdrage aan de geallieerde opmars op Nieuw-Guinea? Het was in elk geval *joint* en in meer dan één opzicht *combined*. Het was vooral kleinschalig en op het totaal van de geallieerde inspanningen verwaarloosbaar. De marine was met meerdere eenheden in het Verre Oosten actief, maar na Britse en Nederlandse druk ontrokken de *Combined Chiefs of Staff* te Washington de oppervlakteschepen aan MacArthurs 7e vloot. Dit was zeer tegen de zin van MacArthur, die hechtte aan de bekendheid met de wateren van Nederlands-Indië en zelfs zo ver wilde gaan een apart smaldeel onder Nederlands bevel in te stellen. Amerikaanse schepen namen hun plaats in, zodat bij de bevrijding van de eerste delen van het Ko-

ninkrijk Nederland – behoudens een handvol tolken, gidsen en liaison-officieren – niet was verte-genwoordigd.

Omdat op het laatste stukje onbezet Indië geen Nederlandse troepen mochten ontbreken, was in 1942 met veel moeite een compagnie KNIL bijeen geschraapt voor de bezetting van Merauke. Op een Amerikaans-Australische aanwezigheid van 7000 man was dat niet meer dan een symbolische daad. Ook op Biak was na de verovering een (Nederlandse) KNIL-compagnie ingezet. Pas bij de landingen op de olie-eilanden Tarakan en Balikpapan voor de kust van Borneo in mei en juni 1945, gaf het KNIL met in totaal twee compagnieën *acte de presence*.

Jachtvliegtuigen van de Militaire Luchtvaart van het KNIL waren te Merauke gestationeerd, maar ontmoetten er geen vijand. B-25 bommenwerpers voerden vanuit Australië verkenningen uit, evenals aanvallen op Japanse schepen. Papua's droegen fysiek het meeste bij aan de strijd. Zij joegen uitgeweken Japanners op in het binnenland waar zij door hun hand of door uitputting, verhongering of ziekte bezweken. Op Biak doodden Papua's 1800 Japanners tegen een stukloon van een kwartje per afgesneden oor.

Opmerkelijke, maar door de gebrekkige voorbereiding en bevoorrading niet altijd succesvolle bijdragen, leverde elf inlichtingenparties. Dit waren zeer gemêleerde gezelschappen: half marine, half KNIL, aangevuld door Binnenlands Bestuur, Indonesiërs en Australiërs. De lotgevallen en resultaten waren verschillend. Velen bekochten hun inspanning met de dood, omdat zij als blanken in een vijandige omgeving niet onopgemerkt konden blijven. Vooral naar Hollandia en omgeving ging de geallieerde belangstelling uit. Illustratief voor de moeilijkheden in de beginfase van deze operaties was de party van de negentienjarige sergeant aspirant-reserve-officier KM, H.M. Staverman. Het plan was de party in te vliegen naar een plaats op 80 km van Hollandia. Omdat luchtdekking op die afstand niet mogelijk was, betekende dat het laatste stuk lopen: 825 km over kronkelige paden door oerwoud, moerassen, langs bergtoppen en nog eens 325 km over rivieren. Bevoorrading door de lucht of per onderzeeboot was twijfelachtig. Op 55 km van Hollandia sneuvelde Staverman in een hinderlaag. De bevolking leverde de overige leden van de party aan de Japanners uit die hen executeerden.

Meer geslaagd was de party van bestuursambtenaar dr. J.V. de Bruyne (bijgenaamd Jungle Pimpernel) die na de bezetting van de Wisselmeren in mei 1943 vrijwillig in het gebied achterbleef en door zijn goede contacten met de bevolking en een later gearachuteerde party, informatie over de Geelvinkbaai wist te verzamelen. Een party onder adelborst H.P. Swart verorde vanuit Boven Digoel een verkenning in noordelijke richting uit. Luitenant ter zee A.J. Tol maakte met een logger twee reizen vanuit Merauke in noordwestelijke richting. Later vertrok Swart opnieuw, evenals een party onder luitenant R.F. de Bruïne om na te gaan waar de Japanners na de landingen bij Hollandia naartoe trokken. Zij raakten af en toe in gevecht met ontsnapte Japanners, maar konden niettemin de Amerikanen nuttige gegevens verschaffen. Een onder-

zeeboot zette een party onder sergeant ARO G. de Lang af nabij Sorong, die drie maanden lang gegevens over scheeps- en vliegtuigbewegingen rond de Vogelkop verzamelde. Een party onder luitenant ter zee M.A. Razak was de laatste die boven de Vogelkop werd gearachuteerd. Deze party slaagde er na een maand in de groep van sergeant M.Ch. Kokkelink op te sporen, die het restant aanvoerde van een groep die onder leiding van kapitein KNIL J.H.B. Willemsz Geeroms, twee en half jaar in het binnenland had weten stand te houden, opgejaagd door Japanners en Papua's en onderwijl zware verliezen lijdend. Latere parties per onderzeeboot naar Halmaheira en Majoe leverden weinig op. Van één werd nooit meer iets vernomen, de andere werd per Catalina geëvacueerd, nadat een Japanse onderzeebootbemanning hen had aangevallen. [29]

Literatuur

1. D. MacArthur – *Reminiscences*, 1964. Crest Books (1965) p. 178.
2. W. Manchester – *American Caesar: Douglas MacArthur 1880-1964*. London, p. 280.
3. R.L. Eichelberger – *Our Jungle Road to Tokyo*. New York (1950) p. 3.
4. A. Vagts – *Landing Operations: strategy, psychology, tactics, politics. From Antiquity to 1945*. Harrisburg (1946) p. 582; L.E.H. Maund – *Assault from the sea*. London (1949) p. 2; D.E. Barbey – *MacArthur's Amphibious Navy: seventh amphibious force operations 1943-1945*. Annapolis (1969) p. 216.
5. A. Kiralfy – *Japanese Naval Strategy in Edward Mead Earle (red.). Makers of modern strategy: military thought from Machiavelli to Hitler*. Princeton (1971) p. 480-4.
6. G. Cant – *The great Pacific victory: from the Solomons to Tokyo*. New York, p. 74.
7. Manchester, p. 332.
8. G. Long – *MacArthur as military commander*. London (1969) p. 102, 141.
9. C.A. Willoughby en J. Chamberlain – *MacArthur 1941-1951*. New York (1954) p. 79-81.
10. J. Ehrman – *Grand Strategy*. Vol. V. London (1956) p. 430-32; Manchester, p. 282-83.
11. C.S. Gray – *The Leverage of Sea Power: the strategic advantage of navies in war*. New York (1992) p. 251-60; Willoughby en Chamberlain, p. 90.
12. M. Schaller – *Douglas MacArthur: the far eastern general*. New York (1989) p. 70-7; Manchester, p. 327-28; Long, p. 135-142.
13. Eichelberger, p. 52-3; G.C. Kenney – *General Kenney Reports: a personal history*. New York (1949) p. 329.
14. Barbey, p. 3, 13, 24, 27, 161.
15. Kenney, p. 241, 270, 324.
16. Long, p. 118, 139-40; Cant, p. 106; Eichelberger, p. 40; Kenney, p. 331.
17. Long, p. 91, 114, 122, 134; Willoughby en Chamberlain, p. 70.
18. W.D. Puleson – *The influence of Sea Power in World War II*. New Haven (1947) p. 214-221.
19. King, p. 29; Eichelberger, p. 69-73.
20. Kenney, p. 113 ff.
21. Ehrman, p. 12-13; MacArthur, p. 231.
22. Kenney, p. 369-81
23. Cant, p. 257; Kenney, p. 379-93; Barbey, p. 162, 176.
24. Barbey, p. 173.
25. Kenney, p. 397.
26. Manchester, p. 351; Barbey, p. 195.
27. Barbey, p. 203; MacArthur, p. 210.
28. Kenney, p. 407-8; Barbey, p. 207.
29. J.J. Nortier – *Acties in de Archipel: de intelligence-operaties van NEFIS-III in de Pacific-oorlog*. Franeker (1985) p. 147-209; Ph. M Bosscher – *De Koninklijke Marine in de Tweede Wereldoorlog* (dl. III) p. 35-51, 103-8; C. Giebel – *Morotai: de bevrijding van de Grote Oost en Morotai*; J. Derix – *Bapa Pappoea: Jan P.K. van Eechoud, een biografie*. Venlo (1987) p. 123-28; L. de Jong – *Nederland en de Tweede Wereldoorlog* (dl 11c) p. 291-315.

drs. A. Staarman

vaandrig van de Koninklijke Luchtmacht, Sectie Luchtmachthistorie

Inzet van de Militaire Luchtvaart van het KNIL vanuit Australië, 1943-1945

Het verloop van de oorlog bracht geen spoedige bevrijding van Indonesië en maakte ons, toen Japan eenmaal capituleerde, in hoge mate afhankelijk van een bondgenoot, die op de overneming van het Japanse gezag nauwelijks was voorbereid. Ook in andere opzichten moesten wij ondervinden, dat wie zichzelf niet helpen kan, ook niet te zeer op de hulp van anderen mag rekenen.

oud-Minister van Koloniën dr. H.J. van Mook

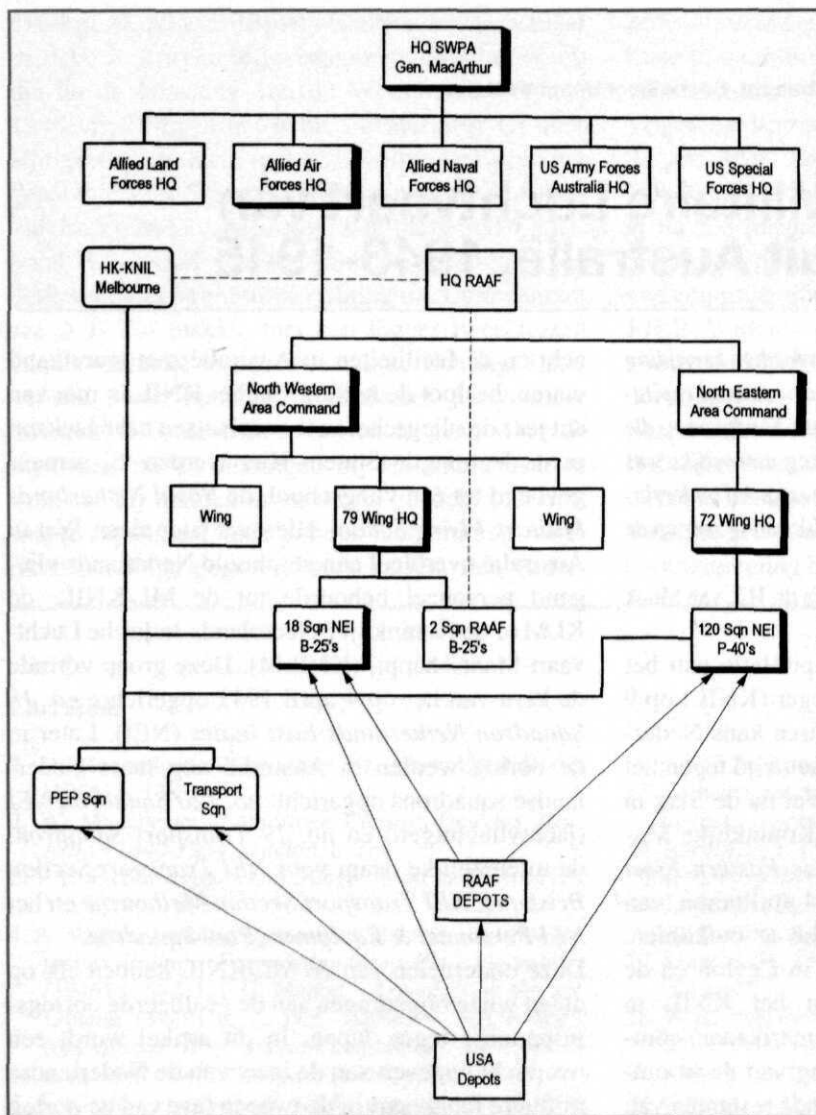
Vlak voor en zelfs kort na de capitulatie van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL) op 9 maart 1942, zag een aantal militairen kans Nederlands-Indië te verlaten om elders de strijd tegen het Japanse Keizerrijk te hervatten. Wat na de Slag in de Javazee nog resteerde van de Koninklijke Marine, werd op Ceylon aan de Britse *Eastern Fleet* toegevoegd. Een groep van 1074 militairen van het KNIL zag kans naar Australië te ontkomen. Met de marine onder Brits bevel in Ceylon en de land- en luchtmacht van het KNIL in Australië onder geallieerd (lees: Amerikaans) commando, ontstond een versnippering van de in omvang toch al niet erg indrukwekkende restanten van de Nederlandse en Nederlands-Indische strijdkrachten in Azië. Dientengevolge had Nederland bij militair-bondgenootschappelijke zaken, als grote koloniale maar kleine militaire mogendheid, nagenoeg niets in de melk te brokkelen. Dit laat overigens onverlet dat er wel degelijk een Nederlandse militaire inspanning onder geallieerd commando is geleverd. Met name de Militaire Luchtvaart van het KNIL heeft zich daarbij onderscheiden.

Binnen de groep militairen die naar Australië uitweek, was de Militaire Luchtvaart vrij sterk vertegenwoordigd; bijna zeshonderd man (212 van de vliegscholen van de ML/KNIL, 380 van de Marine-luchtvaartdienst) ontkwam aan de Japanse krijgsgevangenschap. Omdat in 1942 een Japanse aanval op Australië zeker niet onwaarschijnlijk werd ge-

acht en de faciliteiten in Australië niet toereikend waren, besloot de leiding van het KNIL in mei van dat jaar de vliegscholen te verplaatsen naar Jackson in de Verenigde Staten. Hier werden zij samengevoegd tot één vliegschool, de *Royal Netherlands Military Flying School*. Hierover later meer. Wat in Australië overbleef aan geschoold Nederlands vliegend personeel behoorde tot de ML/KNIL, de KLM of de Koninklijke Nederlands-Indische Luchtvaart Maatschappij (KNILM). Deze groep vormde de kern van het op 4 april 1942 opgerichte *no. 18 Squadron Netherlands East Indies* (NEI). Later in de oorlog werden in Australië nog meer Nederlandse squadrons opgericht: *no. 120 Squadron NEI* (jachtvliegtuigen) en *no. 19 Transport Squadron*, de uiteindelijke naam voor *NEI Transport Section Brisbane*, *NEI Transport Section Melbourne* en het *NEI Personnel & Equipment Pool Squadron*. Deze onderdelen van de ML/KNIL hebben elk op eigen wijze bijgedragen aan de geallieerde oorlogsinspanning tegen Japan. In dit artikel wordt een overzicht gegeven van de inzet van de Nederlandse militaire luchtvaart in de tweede fase van de oorlog in de Pacific, 1943-1945.

South West Pacific Area

Het Aziatische strijdtoneel was door de geallieerden in vier gebieden verdeeld: een deel onder Brits bevel (aanvankelijk *Indian Theatre*, later *South East Asia Command* genoemd) en drie delen onder Amerikaans opperbevel, waarvan de *Central Pacific Area* en de *South West Pacific Area* voor eerder genoemde fase de belangrijkste waren. In de *Central Pacific Area* was de Amerikaanse maritieme strijdmacht van admiraal Chester W. Nimitz actief. Met de op vliegdekschepen gestationeerde jachtvliegtuigen en duikbommenwerpers werden de Japanse marine en marine-luchtmacht na de *Slag in de Koraalzee* in mei 1942 en de *Slag bij Midway*

Afb. 1 Organisatieschema. De ML/KNIL in de geallieerde bevelsstructuur (vereenvoudigd)

een maand later, een halt toegeroepen en daarna langzaam maar zeker teruggedreven.

Australië en het grootste deel van Nederlands-Indië vielen in het gezagsgebied van generaal Douglas MacArthur, de *South West Pacific Area* (SWPA). De commanderend officier van de tactische luchtmacht in dit gebied – de *Fifth Air Force* – was de Amerikaanse luitenant-generaal George C. Kenney. Deze luchtmacht omvatte in het voorjaar van 1943 69 squadrons, te weten 36 Amerikaanse, 31 Australische (alle in de Pacific gestationeerde squadrons van de *Royal Australian Air Force*, kortweg RAAF), één Brits en één Nederlands squadron. Na december 1943 werden dat twee Nederlandse squadrons. Organisatorisch stond het Nederlandse *18 Squadron* tezamen met één Brits, één

Amerikaans en 24 Australische squadrons onder operationeel bevel van air vice-marshall W.D. Bostock (RAAF). De *79 Wing* waartoe *18 Squadron* behoorde, bestond naast het Nederlandse, dat vloog met *Mitchell*-bommenwerpers, uit drie Australische squadrons. Hiervan waren er twee uitgerust met *Beaufort*-bommenwerpers en één met *Beaufighter*-lange-afstandsjagers. Voor een schematisch overzicht van de plaats van de ML/KNIL in de geallieerde *Chain of Command*, zie afb. 1.

De grenzen van wat de Japanse leiders de „Groter Oostaziatische Gemeenschappelijke Welvaartsfeer” noemden, werden in de zuidwesthoek gevormd door het strategisch belangrijke Nederlands-Indië, Nieuw-Guinea, de Bismarck Archipel en de Solomon-eilanden. Doel van de geallieerde mili-

taire inspanning in dit gebied was de zogenaamde Japanse „defensieve perimeter” te verkleinen. Dit diende te gebeuren d.m.v. het terugdringen van de Japanse bezettingslegers en het doorbreken van de vijandelijke af- en aanvoerlijnen. De leiding van het KNIL in Australië en de Nederlandse regering in Londen, hadden aan de Nederlandse strijdkrachten in Azië uiteraard een rol toebedacht bij de bevrijding van Nederlands-Indië. Het zou vooral uit politieke overwegingen van groot belang zijn bij de strijd om Nederlands-Indië ook Nederlandse (lucht)strijdkrachten te betrekken. De Nederlandse en Nederlands-Indische regering en legerleiding hadden echter in deze fase van de strijd totaal geen invloed op de bepaling van de geallieerde militaire strategie in Azië. Ze werden regelmatig voor voldongen feiten gesteld. Uiteindelijk besloot de Amerikaanse *Joint Chiefs of Staff* (JCOS) in Washington – overigens tegen de zin van MacArthur – dat deze bij zijn opmars richting Japan, Nederlands-Indië links zou moeten laten liggen, om direct door te kunnen stoten naar de Filipijnen. Over de implicaties van deze beslissing voor de ML/KNIL later meer.

Vlietschool in de VS

Gedurende bijna twee jaar, van mei 1942 tot februari 1944, heeft een groot aantal vliegtuigbemanningen van de ML/KNIL en de Marineluchtvaartdienst (MLD) zijn opleiding genoten in de Verenigde Staten. De *Royal Netherlands Military Flying School* (RNMFS) werd geleid vanuit haar hoofdkwartier te Jackson, Mississippi. Hier kregen de vliegtuigbemanningen hun voortgezette en operationele opleiding, nadat ze elders in de VS de elementaire opleiding hadden afgesloten. Er werden niet alleen vliegers voor bommenwerpers en jachtvliegtuigen opgeleid, maar ook waarnemers, telegrafisten, luchtschutters, evenals specialisten op het gebied van vliegtuigmotoren, communicatie, inlichtingen, foto-interpretatie en meteorologie. Over het algemeen waren de Nederlanders zeer te spreken over de logistieke en facilitaire ondersteuning van Amerikaanse zijde. Er werden in betrekkelijk korte tijd goed geoefende *P-40 Kittyhawk*-jachtvliegers en vliegtuigbemanningen voor de met *B-25 Mitchells* opererende Nederlandse squadrons opgeleid. Behalve *18 Squadron* was ook het in de *Royal Air Force* opgenomen en in Europa

actieve *no. 320 (Dutch) Squadron* uitgerust met *Mitchell*-bommenwerpers.

No. 18 Squadron NEI

Zoals reeds vermeld, werd op 4 april 1942 in Canberra het *no. 18 Squadron NEI* opgericht. Het zou echter nog enige tijd – tot januari 1943 – duren voordat het squadron, met als commandant majoor B.J. Fiedeldij, operationeel kon worden. Deze trage start had een aantal oorzaken. Er bestond aanvankelijk een gebrek aan personeel, materieel en faciliteiten. Bij de toewijzing van Amerikaans vliegend materieel genoten operationele squadrons aan de frontlijn voorrang boven het Nederlandse squadron in opbouw. In het blad voor ML/KNIL personeel, *De Stuurkolom*, werd een beeld geschetst van de moeilijkheden waarmee het *18 Squadron* bij de opbouw tot operationele eenheid te maken kreeg. Zelfs het lot van de eerste vijf geleverde toestellen werd onzeker geacht:

Er werd in Brisbane en ook in Canberra, een harden strijd geleverd om zelfs die vijf toestellen te kunnen behouden. Om de haverklap kwamen commandanten van B-25 squadrons der Amerikaanse luchtmacht van het gevechtsgebied naar het zuiden afzakken om te zien of zij, met list en geweld, die kisten van de Hollanders niet konden wegpakken. De Stuurkolom 2(1947)(4)

De tekorten aan grondpersoneel konden evenwel worden opgevuld door de RAAF, en toen in het najaar van 1942 aan het materieelgebrek een einde kwam door de levering van 18 nieuwe *North American B-25C-Mitchell* middelzware bommenwerpers, kon *18 Squadron* uiteindelijk operationeel worden. Aangezien het squadron begin 1943 metterdaad aan acties tegen de vijand kon gaan deelnemen, verdwenen de verveling en de uitzichtloosheid en kon er een, niet onwelkome, moreelsverbetering worden geconstateerd. Het takenpakket van het Nederlandse squadron bestond uit:

- offensieve verkenningen van wateren ten noordwesten van Australië;
- dag- en nachtbombardementen op Japanse vliegvelden en militaire installaties;
- aanvallen op Japanse schepen, zowel in havens als op open water;
- speciale opdrachten t.b.v. inlichtingengroepen in Nieuw-Guinea;

– propagandavluchten boven Java (aan het einde van de oorlog).

Afgezien van de laatstgenoemde opdrachten stond dit takenpakket in tactisch opzicht hoofdzakelijk in het teken van bescherming van de linkerflank van de Amerikaanse aanval op Nieuw-Guinea. Het operatiegebied van de *B-25-Mitchell* werd bepaald door de actieradius van het toestel. Deze verschilde van 600 tot maximaal 1600 kilometer, afhankelijk van het type, de *B-25C* of de *B-25D*, eventuele tanks in het bommenruim en extra vleugeltanks. In het westen konden vanaf de Australische bases MacDonalld en later Batchelor, Soemba en Flores in Nederlands-Indië worden bereikt. Met een tussenlanding op het vliegveld Drysdale, op de uiterste zuidwestpunt van Australië, kwam ook Soembawa in het vliegbereik te liggen. In het noorden Ambon en verder de zuidwestkust van Nieuw-Guinea. Het gebruik van extra brandstoftanks ging natuurlijk wel ten koste van de potentiële bommenlast.

Het voert te ver hier de vele operaties van *18 Squadron* weer te geven. Hiervoor verwijs ik naar de studies van O.G. Ward, waarin de acties uitgebreid aan de orde komen.¹

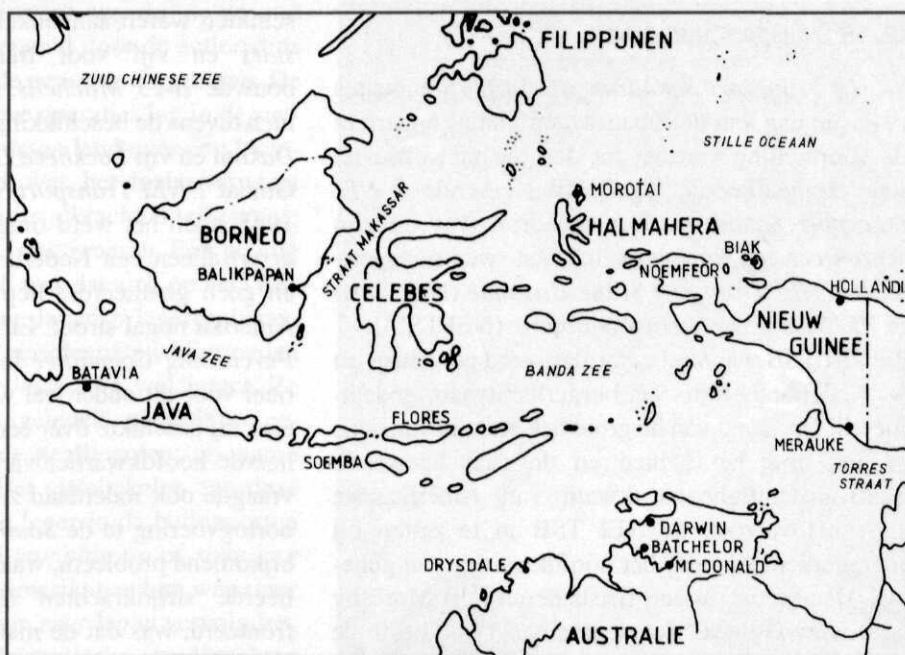
In totaal werden gedurende de twee en een half jaar dat *18 Squadron* operationeel was 2091 opdrachten uitgevoerd. Deze kunnen worden opgesplitst in 552 dag- en 423 nachtbombardementen, 118 aanvallen op schepen, 948 offensieve verkenningen en 50 foto-opdrachten. De *79 Wing*, waarvan *18 Squadron* deel uitmaakte, bracht gedurende de Tweede Wereldoorlog ca. 35.000 ton aan Japanse scheepsruimte tot zinken. In het begin waren de resultaten van de operaties teleurstellend, zeker in de ogen van Australische stafofficieren. Deze bleken veel te hoge verwachtingen te hebben van de prestaties van de *Mitchell*, een toestel dat voor zover het de RAAF betrof, lange tijd slechts bij *18 Squadron* in gebruik was. Als gevolg van de onbekendheid van de Australische officieren met de mogelijkheden en, belangrijker, de beperkingen van de *Mitchell*, werd het toestel aanvankelijk ingezet op een wijze die volgens de Nederlandse officieren onverantwoord was. De Australische planners, die in de *Operations Room North West Area* de operationele opdrachten voor *18 Squadron* opstelden, gingen bij

hun berekeningen uit van een te groot maximaal vliegbereik en een te hoge maximale bommenlast voor de *B-25*. In de configuratie zoals de Australiërs die voorstonden, traden regelmatig brandstoftekorten op, wanneer luchtgevechten werden aangegaan met Japanse jachtvliegtuigen. Tevens hadden de vliegers problemen bij de tactische uitvoering van aanvallen op masthoogte op Japanse schepen, het zogenaamde *strafen*. Voor deze riskante aanvalsmethode was een zwaardere, – met name voorwaarts gerichte, bewapening van de *Mitchell* vereist.

De hoge verliezen in de beginperiode van *18 Squadron* gaven de Nederlanders helaas gelijk in hun bezwaren tegen de gevoerde werkwijze. In de eerste zes maanden van operationele vluchten verloor het squadron 31 man, onder wie tien Australiërs. Negen toestellen gingen in deze periode verloren. Het meningsverschil over de optimale inzet van de *Mitchell*, nog eens versterkt door de bestaande taalproblemen, zorgde voor een niet al te beste verstandhouding tussen de Nederlandse leiding van het *18 Squadron* in de persoon van majoor Fiedeldij en zijn Australische superieuren.

Als gevolg van het voortdurende succes van het geallieerde offensief in Nieuw-Guinea in 1944, veranderde het karakter van operaties het *18 Squadron*. Aangezien de eigenlijke frontlinie steeds verder naar het noorden opschoof, bleven er voor het *18 Squadron*, gestationeerd in Australië, steeds minder offensieve taken over. Meer en meer kwam de nadruk te liggen op het uitvoeren van verkenningssluchten. Tot de aanvallende taken behoorde voornamelijk de interdictie van vijandelijke aan- en afvoer van troepen per schip. Uit de beschikbare gegevens blijkt dat 1944 het succesvolste jaar is geweest voor het *18 Squadron*. Het jaar 1942 moet worden beschouwd als aanloopperiode, waarna in de eerste helft van 1943 nog veel tijd en energie verloren ging door de gebrekkige communicatie met de Australische autoriteiten en het onbegrip van het KNIL-hoofdkwartier in Melbourne, voor de noden van het Nederlandse squadron. Daarna verbeterde de materieelsituatie, omdat gehoor werd gegeven aan de wens modificaties uit te voeren die waren benodigd de *Mitchells* als *strafers* te kunnen inzetten. Tevens verbeterden de werkomstandigheden van het vliegend personeel omdat er aflossing kwam van de RNMFS in de Verenigde Staten. In 1944 werden als gevolg van

¹ O.G. Ward - *De Militaire Luchtvaart van het KNIL in de jaren 1942-1945*. Weesp (1986); O.G. Ward (e.a.) - *De Militaire Luchtvaart van het KNIL in de naoorlogse jaren 1945-1950*. Houten (1988).

Afb. 2 Operatiegebied van de ML/KNIL-squadrons vanuit Australië en Nieuw-Guinea

deze vooruitgang al tweemaal zoveel schepen aangevallen als in 1943, ca. 100 tegen ca. 50. Het grootste, en tevens laatste, wapenfeit vond evenwel plaats op 6 april 1945, toen de Japanse kruiser *Isuzu* door Mitchells van onder meer het *18 Squadron* dermate zwaar werd beschadigd, dat het schip een eenvoudige prooi vormde voor Amerikaanse onderzeeboten. Deze brachten de 5700 ton metende oorlogsbodem ten slotte tot zinken.

No. 120 Squadron NEI

Eind 1943 werd een tweede Nederlands squadron opgericht, *no. 120 Squadron NEI*, uitgerust met *Curtiss P-40 Kittyhawk*-jachtvliegtuigen. De late oprichtingsdatum van dit squadron hield verband met het tekort aan (Nederlandse) jachtvliegers dat tot die tijd had bestaan. Pas toen de nieuw opgeleide jachtvliegers van de RNMFS in Australië arriveerden, kon het squadron worden opgericht. Het stond onder bevel van majoor H.A. Maurenbrecher en had bij aanvang van de operaties een sterkte van 24 *Kittyhawks*. Na reeds verscheidene malen binnen Australië te zijn verplaatst zonder metterdaad tegen de Japanners in actie te zijn gekomen, werd het *120 Squadron* medio 1944 verplaatst naar Merauke, het onbezette deel van Nieuw-Guinea. Hier kreeg het tot taak de Torres Straat te vrijwaren van Japanse scheepvaart, het onderscheppen van Japanse vliegtuigen, het bombarderen van Japanse

doelen en verkenning van het noorden en westen van Nieuw-Guinea.

Erg druk hadden de vliegers van het *120 Squadron* het niet; de werkelijke frontlijn, op de noordkust van Nieuw-Guinea, verplaatste zich met de aanhoudende geallieerde successen immers meer en meer naar het noordwesten. Eind 1944 werden per toerbeurt vliegers van *120 Squadron* overgeplaatst naar het eiland Noemfoer, om van daaruit een deel van Nieuw-Guinea te bestrijken waar wel intensief strijd met Japanners werd geleverd.

NEI Personnel & Equipment Pool

In april 1942 was in Canberra de *NEI Personnel & Equipment Pool* (NEI PEP) opgericht. Deze eenheid had aanvankelijk vooral een depotfunctie t.b.v. *18 Squadron* en na verloop van tijd *120 Squadron*. Later kwam daar een opleidingsfunctie bij. Veel bemanningen kregen in rustperiodes bijscholing op de bij de NEI PEP aanwezige *Mitchells* en *Kittyhawks*. Nieuw opgeleide vliegers die van de RNMFS uit Amerika kwamen, werden bij dit squadron, voordat zij bij operationele eenheden werden geplaatst, bekend gemaakt met de vliegcondities in Australië. In de zomer van 1945 werd het squadron verplaatst van Canberra naar Bundaberg in Queensland. Na de capitulatie van Japan heeft het daar nog enige tijd dienst gedaan als opleidingseenheid voor ex-krijgsgevangenen van het ML-KNIL.

No. 19 Transport Squadron

No. 19 Transport Squadron werd op 15 augustus 1945 (de dag van de Japanse capitulatie) opgericht als voortzetting van het tot dan toe niet officieel door de geallieerde legerleiding erkende 1 NEI Transport Squadron. Dat squadron was op zijn beurt weer een samenvoeging van twee transportsecties: NEI Transport Sectie Brisbane (NEI TSB) en NEI Transport Sectie Melbourne (NEI TSM).

Bij NEI TSB was veel gemilitariseerd personeel uit de Nederlands-Indische burgerluchtvaart gedetacheerd. Op grond van de grote bekendheid van deze vliegers met het gebied en de daar heersende weersomstandigheden, kwam van Amerikaanse zijde het verzoek de NEI TSB in te zetten bij koeriersdiensten voor het hoofdkwartier van generaal MacArthur, tussen Brisbane en Port Moresby op Nieuw-Guinea. Tot september 1944 heeft de NEI TSB deze taak tot grote tevredenheid van MacArthur en zijn staf in Australië uitgevoerd.

De belangrijkste taken van de transportsecties en later het transportsquadron waren echter de bevoorrading van 18 Squadron en 120 Squadron en het uitvoeren van regeringsopdrachten. De bevoorrading vond plaats vanuit de havensteden Melbourne en Brisbane, alwaar de Amerikaanse transportschepen aankwamen. Van daar ging het verder naar het noorden. Aanvankelijk alleen naar Batchelor waar 18 Squadron was gevestigd, maar naarmate het front opschoof ook steeds noordelijker, naar Merauke en andere plaatsen in Nieuw-Guinea en Nederlands-Indië.

De vliegtuigen waarover de transportsecties be-

Afb. 3 Gereedmaken B-25 van no. 18 Squadron NEI. Camouflage bestaat uit kippengaas met lappen

schikten waren aanvankelijk drie Lockheed Lodestars en vijf voor transportdoeleinden omgebouwde B-25 Mitchells. Vanaf eind 1944 kreeg men tevens de beschikking over acht Douglas C-47 Dakota en vijf Lockheed L-12 transportvliegtuigen. Omdat 1 NEI Transport Squadron tot 15 augustus 1945 (toen het werd omgedoopt tot no. 19 Squadron) alleen een Nederlandse militaire status had en geen geallieerde, liep de bevoorrading vanuit Amerika nogal stroef. Er kon door de Netherlands Purchasing Committee in New York alleen materieel voor dit onderdeel worden aangeschaft, wanneer zij beschikte over een verklaring van het geallieerde hoofdkwartier van MacArthur, dat het gevraagde ook inderdaad zou worden ingezet bij de oorlogvoering in de South West Pacific Area. Een bijkomend probleem, waarmee overigens alle geallieerde strijdkrachten in Azië werden geconfronteerd, was dat de materieelvoorziening aan de legers in Europa voorrang genoot boven die aan de strijdkrachten in Azië.

Na de capitulatie van Japan was de behoefte aan luchtransport geenszins verdwenen. Het 19 Squadron is derhalve na 15 augustus 1945 nog veelvuldig ingezet, in het begin voornamelijk voor de voedselvoorziening van de ex-krijgsgevangenen en geïnterneerden in Nederlands-Indië.

Verplaatsing naar New Britain

Onder de ML/KNIL-militairen in Australië leefde de verwachting, dat men spoedig na 1943 een bijdrage kon gaan leveren aan de bevrijding van Nederlands-Indië. De teleurstelling was dan ook groot toen bleek dat het hoofdkwartier van de Allied Air Force SWPA met de Nederlandse squadrons andere plannen had. De beweegredenen van het geallieerde opperbevel kunnen worden verklaard, wanneer men de situatie in het zuidwesten van de Pacific aan het einde van 1944 in ogenschouw neemt.

Langs beide aanvalsassen van de Amerikanen waren tegen het einde van 1944 grote vorderingen geboekt. De Marianen-eilanden waren door de Pacific Fleet veroverd en het strategisch bommenwerper-offensief gericht tegen de industriële centra van Japan, waarmee een begin was gemaakt vanuit China, werd vanaf deze eilandengroep geïntensiveerd. In het zuidwestelijk deel van de Pacific hadden de Amerikanen de zogenaamde hop-over-tactiek toegepast. „Sprongsgewijs” werd zo eiland na eiland

op de Japanners terugveroverd, waarbij de grootte van de sprongen werd bepaald door de actieradius van op land gestationeerde gevechtsvliegtuigen. De kracht van de Amerikaanse operaties lag in de succesvolle samenwerking tussen land-, zee- en luchtmacht. Essentieel was het luchtoverwicht dat de Amerikaanse luchtmacht telkenmale wisten te verkrijgen en te continueren. Een gevolg van deze *hop-over*-tactiek was dat zich op veel tussenliggende eilanden nog Japanse legereenheden bevonden. Deze waren geïsoleerd en afgesneden van bevoorrading, maar vaak nog wel intact. Ze hadden geen verliezen geleden gedurende gevechtshandelingen met de geallieerden; ze waren domweg overgeslagen. Het uitschakelen van deze restanten van het Japanse leger in de buitenposten van het Keizerrijk, werd *mopping up* of *rounding up* genoemd. Terwijl de Amerikanen hun weg door de Pacific via de Filipijnen naar Japan vervolgden, werd een deel van de Australische strijdkrachten belast met de *mopping up*-operaties in de *South West Pacific Area*. In veel gevallen betrof het ook Australisch grondgebied. Het lag voor de hand dat de RAAF hierbij de benodigde tactische luchtsteun zou leveren. Aangezien de beide Nederlandse squadrons onder het zogenaamde *RAAF-Command* opereerden, werden ook zij hierbij ingezet. Ze werden in verband hiermee verplaatst naar Jacquinot Bay op het eiland New Britain.

In het voorjaar van 1945 werd begonnen met de verplaatsing van *18 Squadron* en *120 Squadron* naar New Britain. Het gevoel op een zijspoor te zijn gezet werd steeds sterker toen bleek dat er eigenlijk nauwelijks nog iets te doen viel. Nadat overleg had plaats gehad tussen luitenant-generaal L.H. van Oyen, de commandant van de Nederlands-Indische strijdkrachten in Australië, en generaal MacArthur, werd uiteindelijk, op dringend verzoek van de Nederlandse autoriteiten, besloten de Nederlandse squadrons bij acties in Nederlands-Indië te betrekken. Het *18 Squadron* werd daarna verplaatst naar Morotai in de Halmaheira-archipel en het *120 Squadron* naar Biak, een eiland in de Geelvinkbaai (Noord-Nieuw-Guinea). Een deel van *18 Squadron* bevond zich toen deze beslissing werd genomen nog in Australië, en een deel reeds in New Britain. Toen personeel en materieel in Morotai arriveerden, bleken daar al zoveel squadrons te zijn gehuisvest, dat er voor het *18 Squadron* in feite geen plaats meer was. Van hogerhand werd toen

Afb. 4 Hoogtebombardeement op schepen. De witte vlekjes zijn de explosies van een bommentapijt. De zwarte wolkjes zijn granaatexplosies van afweergeschut

bepaald dat de gehele *79 Wing*, waarvan *18 Squadron* deel uitmaakte, zou worden verplaatst naar Balikpapan op Borneo. Door deze nieuwe verhuizing werd de operationele inzet vertraagd tot 14 augustus 1945, één dag voor de capitulatie van Japan. Het *120 Squadron* heeft zich in de laatste maanden van de oorlog nog wel verdienstelijk kunnen maken. Gestationeerd op Biak werden talloze operationele vluchten uitgevoerd tegen de naar schatting 50.000 Japanners die nog op Nieuw-Guinea aanwezig waren en die, hoewel ze zich in een verloren positie bevonden, nog felle tegenstand boden.

Verliezen

Van het in 1942 uit Java ontkomen vliegend personeel is gedurende de oorlog ongeveer de helft gesneuveld of verongelukt. Het *18 Squadron* heeft de langste operationele periode gekend en de grootste verliezen geleden: 79 Nederlanders en 16 Australiërs. Van *120 Squadron* zijn 14 man gesneuveld en 7 man zijn omgekomen bij een ongeluk met een

transportvliegtuig van de ML/KNIL in september 1944. Bij dit ongeval verloren ook de vier Nederlandse bemanningsleden het leven. De *Dakota* waarmee het ongeval plaatsvond is in 1993 teruggevonden nabij Cairns, aan de noordwestkust van Australië. Gedurende de periode dat de *Royal Netherlands Military Flying School* in Amerika heeft bestaan, zijn daar 26 man verongelukt.

Het einde van de Tweede Wereldoorlog

Als gevolg van de intensieve bombardementen en het afwerpen van twee atoombommen op de Japanse steden Hiroshima en Nagasaki door *B-29 Superfortresses* van de Amerikaanse strategische *Twentieth Air Force* kwam, toch nog betrekkelijk onverwacht, een einde aan de oorlog in de Pacific, en daarmee aan de Tweede Wereldoorlog. Op 15 augustus 1945 maakte de Japanse regering officieel bekend de voorwaarden tot beëindiging van de vijandelijkheden, opgesteld door de geallieerden te Potsdam, te accepteren. Daarmee was de capitulatie een feit. De formele overgave vond plaats op 2 september aan boord van het Amerikaanse slagschip *USS Missouri* in de Baai van Tokio. Namens Nederland waren hierbij aanwezig luitenant-admiraal C.E.L. Helfrich en luitenant-generaal L.H. van Oyen. Voor de bevolking van Nederlands-Indië en de Nederlandse militairen van het KNIL in Australië en Nieuw-Guinea en de marine in Ceylon, brak evenwel geen periode aan van vrede en rust. Integendeel, de Indonesische onafhankelijkheidsverklaring, twee dagen na de Japanse capitulatie, impliceerde reeds dat van een terugkeer naar de vooroorlogse situatie geen sprake zou zijn. Over de gebeurtenissen vlak voor en na de Japanse capitulatie en de inzet van de Militaire Luchtvaart gaat het laatste deel van dit artikel.

Wijziging der operatiegebieden

Net als de Nederlandse- en Nederlands-Indische strijdkrachten in Azië waren verdeeld over twee opperbevelhebbers, de marine onder admiraal Lord Louis Mountbatten en het KNIL onder generaal Douglas MacArthur, zo was ook het grondgebied van Nederlands-Indië verdeeld over twee operatiegebieden. Sumatra viel in het *South East Asia Command* – en dus onder Brits gezag – terwijl de rest van Nederlands-Indië in de Amerikaanse *South*

West Pacific Area viel. Deze situatie was voor de Nederlandse regering in ballingschap onbevredigend, maar omdat ze geen van de bondgenoten voor het hoofd wilde stoten, was nooit meer dan een zwak protest uit Londen te horen geweest. Dat de Nederlandse regering dikwijls slecht op de hoogte was en werd gehouden, mag blijken uit de volgende opmerking van de Bevelhebber Strijdkrachten Oosten, luitenant-admiraal Helfrich:

Wij vernamen in Londen, dat er in Quebec een conferentie zou zijn tussen president Roosevelt en de heer Churchill over verdere plannen in de Pacific. Deze conferentie had van 11-14 September 1944 plaats. Wij waren niet ingelicht. De Nederlandse Regering besloot, minister Van Mook en mij er heen te sturen. Toen wij kwamen, was de conferentie afgelopen, en wij trachten nu te Washington iets te weten te komen.

C.E.L. Helfrich

In augustus 1945 veranderde de situatie, zeer ten nadele van Nederland. Op de Conferentie van Potsdam in juli 1945 was door de *Combined Chiefs of Staff*, de gecombineerde Amerikaans-Britse oorlogsleiding, besloten de grenzen van de operatiegebieden in de Indische Archipel te wijzigen. Voortaan zou geheel Nederlands-Indië in het Britse gezagsgebied komen te liggen. In tegenstelling tot wat in de gangbare – Nederlandse – literatuur vaak wordt beweerd, waren niet de Britten maar de Amerikanen voor deze beslissing verantwoordelijk.² De Amerikanen hadden hier alle belang bij, omdat zij hierdoor hun handen vrij zouden hebben bij de aanval op en de bezetting van Japan. Voor de Britse opperbevelhebber van het *South East Asia Command*, Lord Louis Mountbatten, kwam deze beleidswijziging als een zeer onwelkome verrassing. De Britse strijdkrachten in Azië beschikten immers niet over voldoende mensen en middelen om Nederlands-Indië snel van de Japanners te kunnen bevrijden. Voor Nederland was de grenswijziging van de operatiegebieden des te ongunstiger, omdat hierdoor allerlei afspraken vervielen die de

² De Jong noemt de wijziging van de operatiegebieden een Brits initiatief. Zie: L. de Jong - *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*. Deel 11c, Nederlands-Indië III. Leiden (1986) 475-493. Voor een tegengestelde visie zie: P.M.H. Groen - *Marsroutes en Dwaalsporen. Het Nederlands militair strategisch beleid in Indonesië 1945-1950*. Den Haag (1991) 17-75, of: G.P. Hayes - *The History of the Joint Chiefs of Staff in World War Two. The War against Japan*. Annapolis (1982) 623-635, 695-696.

Belangrijkste vliegtuigen van de ML/KNIL die zijn ingezet in de Pacific tijdens de Tweede Wereldoorlog

Mitchell (No. 18 Squadron NEI)

De North American B-25-Mitchell middelzware bommenwerper was één van de succesvolste vliegtuigen uit de Tweede Wereldoorlog. Uitgerust met twee Wright Cyclone luchtgekoelde motoren van 1700 pk elk, kon dit toestel een maximale snelheid van 440 km/h bereiken, met een vliegbereik van 2300 km. De bewapening van de Mitchell varieerde per type (B-25A t/m B-25J) van 5 tot 18 mitrailleurs caliber .50 en een kanon van 75 mm. De bomlast was maximaal 1800 kg.

Kittyhawk (No. 120 Squadron NEI)

Het Curtiss P-40 Kittyhawk jachtvliegtuig is in grote aantallen – bijna 14.000 – geproduceerd. De motor was een vloeistofgekoelde Allison V-12 (1360 pk). De verbeterde versie P-40N werd Warhawk genoemd. Het toestel was bewapend met 6 mitrailleurs, caliber .50, haalde een maximum van 600 km/h en had een vliegbereik van circa 600 km.

Dakota (No. 19 Transport Squadron)

Het Douglas C-47 Dakota transportvliegtuig stond bekend als het meest betrouwbare toestel dat de geallieerden ter beschikking hadden. Twee Pratt & Whitney luchtgekoelde V-14-motoren van 1200 pk elk, leverden het vermogen om bijna 12.000 kg startgewicht of 27 passagiers te vervoeren. Het vliegbereik was 3180 km en de maximum snelheid 370 km/h.

leiding van het KNIL in Australië met de Amerikaanse legerleiding aldaar had gemaakt over logistieke ondersteuning en inzet van materieel.

Op 16 september 1945 arriveerden de eerste Britse troepen, onder leiding van vice-admiraal Sir Wilfred R. Patterson, in Nederlands-Indië. Voor de bezetting van de bruggehoofden op Java en Sumatra en de handhaving van het gezag werden in totaal drie divisies Britse militairen – ca. 75.000 man – in de archipel aan land gezet. Omdat al snel duidelijk was dat niet de Japanners maar de Indonesische nationalististen voor de grootste onrust zorgden, was

Patterson gedwongen een beroep te doen op de nog aanwezige Japanners om de orde te handhaven.

Dit alles deed ernstig afbreuk aan het Nederlandse gezag. De inzet van Nederlandse militairen bleef beperkt tot acties van de ML/KNIL, die niet mocht opereren buiten de bruggehoofden op Java en Sumatra. Grondtroepen werden door de Britten helemaal niet toegelaten. De acties van de ML/KNIL betroffen het lenigen van acute nood in de kampen waar zich nog ca. 80.000 krijgsgevangenen en geïnterneerde burgers bevonden. Deze dienden daar tot nader order van het Britse bestuur te blij-

Literatuur:

- Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945* - Deel 8A-B: Militair beleid 1940-1945, Terugkeer naar Nederlandsch-Indië, hoofdstuk VI, IX, XVII, XIX. Den Haag (1956).
- P.M.H. Groen - *Marsroutes en Dwaalsporen. Het Nederlands militair-strategisch beleid in Indonesië 1945-1950*. Den Haag (1991).
- G.P. Hayes - *The History of the Joint Chiefs of Staff in World War II. The War against Japan*. Annapolis (1982).
- C.E.L. Helfrich - *Memoires*. deel 2: Glorie en Tragedie. Amsterdam (1950).
- B.v.d. Klaauw en M. Rijnhout - *De Militaire Luchtvaart in Nederlands-Indië, 1914-1949*. Amsterdam (1987).
- W.H. Lutgert en R. de Winter - Voor hen die vielen: Jackson 1992; verslag van de Nederlandse herdenking in de Verenigde Staten. *Brochures van de Sectie Luchtmachthistorie van de Luchtmachtstaf Nr 5*: Den Haag (1992).
- W. Mastenbroek - De Militaire Luchtvaart van het KNIL. Nederlands Indië's val een keerpunt. *MilSpect* 161 (1992)(3)129-136.

- H.J. van Mook - *Indonesië, Nederland en de Wereld*. Amsterdam (1949).
- J.J. Nortier - De geallieerde operatiegebieden en de onbelangrijke bondgenoot. *Ons Leger* (1976)(9) 51-57.
- G. Odgers - *Australia in the War of 1939-1945*, series three, volume II: Air War against Japan 1943-1945. Canberra (1957).
- O.G. Ward - *De Militaire Luchtvaart van het KNIL in de jaren 1942-1945*. Weesp (1986).
- O.G. Ward (e.a) - *De Militaire Luchtvaart van het KNIL in de na-oorlogse jaren 1945-1950*. Houten (1988).
- M.W.A. Weers - Waardoor de geallieerden de lucht oorlog wonnen. *MilSpect* 150(1981)(10)441-448.
- C. Wiebes, en B. Zeeman - *Belgium, The Netherlands and Alliances, 1940-1949*. Acad. proefschrift Rijks-univ. Leiden (1985).
- R. Wittert - *Het vergeten squadron. Het verhaal van de Nederlandse vliegers die tegen Japan hun vergeten strijd vochten*. Bussum (1976).
- H.L. Zwitzer - Het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger in Australië 1942-1945. *Mededelingen Sectie Militaire Geschiedenis/LAS* 8(1985)67-90.

ven. De steunverlening vond plaats in het kader van de RAPWI (*Recovery of Allied Prisoners of War and Internees*) en bestond hoofdzakelijk uit het afwerpen van hulpgoederen, voedsel en medicijnen. Hiervoor werden 18 Squadron en 19 Transport Squadron ingezet. Pas vanaf medio 1946 stonden Nederlandse militairen niet langer onder Brits opperbevel. Voor de Nederlandse strijdkrachten zou daarna een periode van strijd aanbreken met de Indonesische nationalisten, die zou voortduren tot 1949. Deze acties vallen echter buiten het bestek van dit artikel.

Besluit

Bezien vanuit bondgenootschappelijk oogpunt heeft de Militaire Luchtvaart van het KNIL in het offensief tegen Japan slechts een rol in de marge kunnen spelen. Met één squadron bommenwerpers, één squadron jagers, een luchtransportafdeling en enkele marineschepen en -vliegtuigen te Ceylon, legde Nederland militair te weinig gewicht in de schaal om als bondgenoot van de Verenigde Staten en Groot-Brittannië enige invloed te kunnen uitoefenen. Politieke en militaire beslissingen werden buiten de Nederlandse regering in ballingschap om genomen, ook wanneer het zaken betrof die Nederland en Nederlands-Indië direct aangingen. Deze

gang van zaken was soms, zoals in het geval van de wijziging in de grenzen van de operatiegebieden, duidelijk niet in het belang van Nederland. Na de oorlog is door het parlement grote kritiek uitgeoefend op het beleid van de Nederlandse regering ten aanzien van de behartiging van haar vitale belangen in het Verre Oosten, evenals op de splitsing van de commandovoering.³ Deze kritiek betrof niet de inzet van het personeel van de Militaire Luchtvaart in Australië. Hoewel deze gepaard ging met de nodige problemen in de aanloopfase, hebben de ML/KNIL-squadrons een niet onbelangrijke bijdrage geleverd aan de bestrijding van de Japanse scheepvaart, het bestoken van Japanse garnizoenen en het isoleren van Japanse troepen in een operatiegebied met een straal van ca. 1000 km, met Darwin (Australië) als middelpunt.

Het einde van de Tweede Wereldoorlog op 15 augustus 1945 betekende voor de Nederlandse strijdkrachten, inclusief de ML/KNIL, niet het einde van operaties. Er zou nog vier jaar van strijd volgen met Indonesische nationalisten, culminerend in de twee Politie Acties, alvorens de rol van Nederland in Azië, op Nederlands Nieuw-Guinea na, definitief was uitgespeeld.

³Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945 - deel 8a en b: Militair Beleid 1940-1945. Terugkeer naar Nederlands-Indië. Den Haag (1956).

DRINGEND VERZOEK AAN AUTEURS

Steeds vaker bereiken de redactie bijdragen, getypt m.b.v. een tekstverwerker. Helaas wordt daarbij veelvuldig verzuimd rekening te houden met de noodzaak de tekst te typen met *anderhalve of dubbele regelafstand*. Derhalve hierbij het dringende verzoek aan auteurs, hun manuscript te verzorgen volgens de „Regels voor kopijverzorging”, die op gezette tijden achterin de Militaire Spectator worden afgedrukt (zie oktobernummer 1994).

Auteurs wordt verzocht bij hun manuscript - zo mogelijk - de *diskette* aan te leveren: Word-Perfect 5.1, 5.2 of 6.0. (NB. Alinea's eindloos typen; slechts ter afsluiting een HARDE RETURN geven, evenals voor een witregel. Geen speciale codes en lay-outelementen invoeren.)

Helaas worden ook nog regelmatig *illustraties* ingezonden die niet of nauwelijks geschikt zijn voor verkleining en reproductie. Ook in dit verband wordt met nadruk verwezen naar evengenoemde Regels, punt 2. Computertekeningen zijn slechts bruikbaar indien vervaardigd m.b.v. een speciaal tekenprogramma.

REDACTIE

mevr. prof. dr. P.M.H. Groen
Sectie Militaire Geschiedenis KL

Krijgsgevangenen van het KNIL tussen wal en schip

Toen Japan in maart 1942 Nederlands-Indië had veroverd, voerde zij het gehele 122.000 man sterke Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL) in krijgsgevangenschap. Al na enkele weken liet zij bijna alle Indonesische militairen vrij, die in dit leger een ruime meerderheid vormden. De resterende 38.386 krijgsgevangenen waren bijna allen van Nederlandse en gemengd Nederlands-Indonesische komaf. Van hen was 70% dienstplichtig en reservist. Daarnaast voerden de Japanners 3847 militairen van de Koninklijke Marine in krijgsgevangenschap, hoofdzakelijk mariniers en walpersoneel. Deze in totaal 42.233 Nederlands(-Indische) militairen werden, evenals de andere geallieerde krijgsgevangenen, door heel Azië verslept om hun bijdrage te leveren aan de Japanse oorlogsmachine. Van hen overleed bijna 20% (8200) tijdens de transporten en in de kampen bij de spoorwegen, de vliegvelden en de mijnen. Op de dag van de Japanse capitulatie verbleven er in Nederlands-Indië nog maar ca. 9200 Nederlandse krijgsgevangenen. In de rest van het Britse bevelsgebied bevonden zich ongeveer 17.000 en in het Amerikaanse bevelsgebied ca. 7300 Nederlandse krijgsgevangenen.

Dit artikel vormt de neerslag van een van de lezingen die op 15 juni jl. werden gepresenteerd op het congres *Tussen Banzai en Bersiap. De afwikkeling van de Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië*. Dit congres werd georganiseerd door de Stichting *Maatschappij en Krijgsmacht*, het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie en de Sectie Militaire Geschiedenis KL. Naast deze geschiedenis van de Nederlandse krijgsgevangenen kwamen daar aan de orde: de eerste opvang van de Nederlandse burgergeïnterneerden, de opvang van de Indonesische dwangarbeiders, de evacuatie van de Japanse bezettingsmacht, de hulpverlening door het Rode Kruis en de zuivering van de Nederlands-Indische overheidsdienst. Een uitgebreide versie van het hier gepubliceerde artikel, incl. verwijzingen, zal verschijnen in de congresbundel *Tussen Banzai en Bersiap*, die dit najaar door de SDU zal worden uitgegeven.

nen. Naast deze Nederlandse krijgsgevangenen wachtten er toen nog ruim 100.000 andere geallieerde krijgsgevangenen in het Verre Oosten en tienduizenden burgergeïnterneerden en Aziatische dwangarbeiders.

De opvang en repatriëring van deze geallieerde krijgsgevangenen na de Japanse capitulatie kreeg een hoge prioriteit van de grote geallieerde mogendheden in het Verre Oosten, zo blijkt uit de directieven aan de *Supreme Commanders*. Verwonderlijk is dit niet. Er zijn zwaarwegende humanitaire, morele en politieke redenen voor aan te wijzen. Iedere regering heeft humanitaire en morele verplichtingen tegenover militairen die tijdens de strijd in vijandelijke handen vallen en tegenover hun verwanten. Daarnaast kan traagheid in deze haar politiek gezag bij de bevolking en de krijgsmacht schaden en het moreel van de krijgsmacht aantasten. Dit alles – en meer – gold ook voor de Nederlandse regering in Den Haag en de Nederlands-Indische regering in ballingschap in Australië, de eerst verantwoordelijke voor de krijgsgevangenen van het KNIL. Het extra argument dat m.n. de Indische regering had om de opvang en repatriëring van de Nederlandse krijgsgevangenen energiek ter hand te nemen, school in haar personeelsproblemen. De resten van het koloniale leger en de bestuursdienst die naar Australië waren ontsnapt, telden in augustus 1945 niet veel meer dan resp. 5000 en 500 man. Bevrijde krijgsgevangenen waren, voor zover hun conditie dit toeliet, een meer dan welkome aanvulling op de kleine krijgsmacht en voor de bestuursdienst, die in het kielzog van de geallieerden het Nederlands gezag in de archipel weer moesten restaureren.

Alleen al door deze personeelssituatie aan Nederlandse zijde was de Indische regering voor de opvang van haar krijgsgevangenen in hoge mate afhankelijk van haar geallieerde bondgenoten in het Verre Oosten: de Verenigde Staten, Groot-Brittan-

nië en Australië. Hier zal worden geschetst hoe de opvang en repatriëring van de Nederlandse krijgsgevangenen in dit geallieerde verband verliep. Daarbij is de blik vooral gericht op de grootste groep: de krijgsgevangenen van het KNIL die buiten de archipel op hun bevrijders wachtten. Allereerst zal echter worden bezien welke voorbereidingen voor de opvang en repatriëring van haar krijgsgevangenen de Nederlands-Indische regering, in samenspraak met de geallieerden, had getroffen vóór de Japanse capitulatie.

Tekorten en tegenslagen

De voorbereidingen voor de opvang en evacuatie van de krijgsgevangenen in het Verre Oosten kwam aan Nederlandse zijde begin 1945 op gang. Nederlands-Indië, met uitzondering van Sumatra, behoorde tijdens de oorlog tot het commando gebied van generaal Douglas MacArthur. En MacArthur had, na zijn verovering van Nieuw-Guinea en de sprong naar de Filippijnen in 1944, beloofd terug te keren om Nederlands-Indië te heroveren. De Nederlands-Indische regering verwachtte daarom begin 1945 op korte termijn de bevrijding van de kolonie en daarmee van aanzienlijke aantallen krijgsgevangenen. Daarnaast hadden de *Combined Chiefs of Staff*, de hoogste geallieerde militaire leiding, zich eind 1944 gebogen over de opvang van de krijgsgevangenen in de Pacific. Verder overleg volgde, ook met de Nederlands-Indische autoriteiten. Op 14 juni 1945 gaven de *Combined Chiefs of Staff* hun directief uit. Daarin stelden zij onder meer de *Supreme Commanders* in de Pacific verantwoordelijk voor de bescherming, verzorging en evacuatie van alle geallieerde krijgsgevangenen in hun

Barakken in het krijgsgevangenkamp bij Pratchai (Birma-Siamspoorlijn)

bevelsgebieden. Daarbij mocht geen onderscheid worden gemaakt naar nationaliteit, rang of krijgsmachtdeel. T.b.v. de repatriëring zouden geallieerde teams aan de theatercommandanten moeten worden toegevoegd en nationale opvangcentra moeten worden gevormd. Bij het overleg ter voorbereiding en implementatie van dit directief, kampte de Indische regering met een aantal problemen en tegenslagen. Het eerste probleem was de al gesignaleerde personeelsschaarste. Het tweede was dat de Nederlandse autoriteiten niet beschikten over betrouwbare informatie over aantal en verblijfplaats van de Nederlands(-Indische) krijgsgevangenen. De cijfers varieerden tot medio augustus 1945 van 30.000 tot 60.000. Van hen, zo giste men, verbleef een derde nog in de kolonie, een derde in de rest van het Britse bevelsgebied en een derde in het Amerikaanse theater. Een tegenslag van de eerste orde was dat de Amerikaanse *Chiefs of Staff* in april 1945 om politieke en militaire redenen MacArthurs plan voor de invasie van Nederlands-Indië verwierpen. Alleen de olievelden op Noord- en Oost-Borneo mochten van mei tot juli door de Australische 7e en 9e divisie worden heroverd. Omdat ook de Britten Nederlands-Indië voorlopig links zouden laten liggen, zou vooralsnog dus ook de repatriëeringsbestemming van de Nederlandse krijgsgevangenen bezet blijven. Tenslotte stapelden in juli de aanwijzingen zich op dat Nederlands-Indië op korte termijn zou worden overgeheveld van MacArthurs bevelsgebied naar dat van de Britse admiraal Lord Louis Mountbatten, *Supreme Commander South East Asia*. De Nederlands-Indische regering zag hiernaar bepaald niet uit. Zij vreesde dat zij van Mountbatten niet de royale gebaren op materieelgebied kon verwachten die zij van MacArthur was gewend. In *South East Asia Command* was schraalhans keukenmeester. Daarentegen was de Nederlandse regering wel geporteerd van een wisseling van de wacht. Het effect was dat de Nederlandse en Indische regering verschillende signalen afgaven naar hun geallieerde bondgenoten. Dit maakte het voor hen gemakkelijker zich in zwijgzzaamheid te hullen. Deze onduidelijkheid bemoeilijkte vanaf juli de planning ernstig.

Tegen deze achtergrond vol problemen waren in juni en juli 1945 in concreto de volgende voorbereidingen getroffen voor de opvang van de Nederlandse krijgsgevangenen. Met de staf van MacArthur was afgesproken dat Nederlandse verbindings-

en veldteams zouden worden toegevoegd aan de staven en eenheden, die opereerden in gebieden waar Nederlandse krijgsgevangenen werden vermoed. Alle buiten Nederlands-Indië bevrijde krijgsgevangenen zouden naar Manila worden geëvacueerd en daar worden verzorgd in een *Replacement Depot*. Daaraan zou een Nederlands verzorgingsteam worden toegevoegd. Voor de opvang van de krijgsgevangenen in Nederlands-Indië verwezen de Amerikanen naar de Britten. Deze wilden zich hierover echter nog niet buigen zolang de grenswijziging geen feit was. Wel werd met de Britten afgesproken dat Nederlandse krijgsgevangenen die buiten Nederlands-Indië werden bevrijd, zouden worden geëvacueerd naar Bangalore, in Zuid-India. Aan het opvangcentrum daar zou een Nederlands team worden verbonden. In operatiegebieden waar Nederlandse krijgsgevangenen werden vermoed, zouden Nederlandse verbindingsteams aan de Britse staven moeten worden toegevoegd. Het optuigen van deze Nederlandse teams verliep zeer moeizaam. In april 1945 had de Nederlands-Indische regering voor de opvang van de Nederlandse krijgsgevangenen het *Leger Organisatiecentrum* (LOC) in het leven geroepen. Hoewel de naam anders doet vermoeden zou dit LOC ook zorgdragen voor de krijgsgevangenen van de Koninklijke Marine. De personeelsschaarste bevorderde de interservicegedachte, althans op dit beperkte terrein. Meer dan 37 man konden door de operaties op Borneo niet voor het LOC worden vrij gemaakt. De hoop was dat de dienst geleidelijk kon worden versterkt met ex-krijgsgevangenen. Maar deze hoop was nog niet in vervulling gegaan toen men eind juli van Britse en Amerikaanse zijde aandrang op uitzending van Nederlandse teams naar Manila, Kandy en Bangalore. Op 15 augustus 1945 was alleen een verbindingsofficier in Mountbattens hoofdkwartier in Kandy gearriveerd. In Manila arriveerden op 21 en 22 augustus 27 Nederlandse militairen bestemd voor verbindings- en veldteams. Ook de Nederlandse materiële voorbereiding op de opvang van de krijgsgevangenen was medio augustus pover. Het Nederlands-Indische Rode Kruis had pakketten verzameld in San Francisco, Wladiwostok en Australië, en de Indische regering had kleine goederenvoorraden opgeslagen in Australië en Borneo. Daarnaast mocht zij van MacArthur – als pleister op de wonde – blijven putten uit de Amerikaanse voorraden op Nieuw-Guinea.

De Nederlandse voorbereidingen voor de opvang van de krijgsgevangenen was al met al nog lang niet afgerond toen Japan capituleerde. De snelheid waarmee Japan zich tenslotte overgaf, droeg daartoe uiteraard bij. Het welkome, maar onverwachte einde van de Pacificoorlog stelde ook de grote geallieerde bondgenoten voor onvoorziene problemen. Niet geleidelijk, maar gelijktijdig moesten nu grote groepen krijgsgevangenen – en een onbekend aantal burgergeïnterneerden en Aziatische dwangarbeiders – verspreid over talloze nauwelijks bekende lokaties in het Verre Oosten, worden verzorgd en gerepatriëerd.

Hulpgoederen en hulpverleners

Met de Japanse capitulatie werd de behoefte aan personeel bij de Nederlands-Indische regering acuut. Troepen en bestuurders waren nodig om in het voetspoor van de geallieerden, het gezag in de archipel van de Japanners te kunnen overnemen. Om in de behoefte aan militair en civiel personeel te kunnen voorzien hield de Nederlands-Indische regering zoals gezegd het oog ook gericht op de ex-krijgsgevangenen. Het beroepspersoneel zou na een recuperatieverlof op Java – dat hopelijk kort kon blijven – weer aan de slag moeten; het dienstplichtig personeel zou worden gedemobiliseerd, zodat ook de bestuursdienst en het bedrijfsleven weer van personeel konden worden voorzien. Uit Nederland, dat in mei 1945 was bevrijd, waren de eerste militaire en civiele versterkingen pas in de herfst te verwachten. De behoefte aan personeel groeide toen op 19 augustus in Australië de eerste berichten binnensijpelden dat Indonesische nationalistena op Java, het politieke centrum van de archipel, de onafhankelijke Republiek Indonesië hadden uitgeroepen. De Indische autoriteiten stelden dat het hier ging om een Japans maaksel, dat alleen door een kleine groep Indonesische collaborateurs werd gesteund. Een snelle geallieerde machtsovername achtten zij echter wel geboden. Voor dit laatste moesten de Nederlanders vanaf 15 augustus aankloppen bij de Britten. Nederlands-Indië was één van gebieden die toen officieel bij *South East Asia Command* werd getrokken. Daardoor werden de Britten ook Nederlands belangrijkste gesprekspartner voor de opvang en repatriëring van de krijgsgevangenen. Mountbatten was bepaald niet gelukkig met de nieuwe Nederlandse

aanwinst die hem in de schoot werd geworpen. Hij moest nu met gelijkblijvende middelen het Japanse gezag in een sterk vergroot gebied overnemen. Wegens die schaarste aan middelen en de Britse politieke en militaire belangen elders in Azië, kreeg de herbezetting van Nederlands-Indië in de Britse planning een lage prioriteit. De gezagsovername op de belangrijkste eilanden Java en Sumatra, zou pas in oktober haar beslag kunnen krijgen. Het was een opluchting voor de Britten dat de Australiërs desgevraagd bereid bleken de bezetting van Borneo en Oost-Indonesië over te nemen. De Nederlandse autoriteiten waren uiteraard ontevreden over de lage prioriteit die de herbezetting van de Indonesische archipel kreeg. Het gevolg was o.m. dat de krijgsgevangenen buiten de kolonie vooralsnog niet konden worden gerepatriëerd en de krijgsgevangenen in de kolonie wel erg lang op hun bevrijders moesten wachten.

Wat er voor hen en de andere geallieerde krijgsgevangenen in het Britse bevelsgebied wel kon worden gedaan werd op 17 augustus op Mountbattens hoofdkwartier vastgesteld. Het plan was in grote lijnen dat allereerst pamfletten met instructies voor de krijgsgevangenen en de Japanners werden afgeworpen. De eersten werden daarin gevraagd in de kampen geallieerde hulp af te wachten om chaos en eigenrichting, met alle mogelijke gevolgen vandien, te voorkomen. De laatsten werden op de hoogte gesteld van de capitulatie en werden gesommeerd hulp te bieden aan de krijgsgevangenen. Al geïnfiltreerde inlichtingengroepen zouden daarna contact leggen met de krijgsgevangenen en zo snel mogelijk zouden nieuwe opvangteams en hulpgoederen worden afgeworpen. Daarna volgden grotere opvangteams die onder leiding zouden komen te staan van een coördinerend comité, dat werd toegevoegd aan de staf van de regionale commandant, en die de hulpverlening en repatriëring in dat gebied verder moest regelen. Deze hele operatie moest plaatsvinden onder hoede van de dienst voor de *Recovery of Allied Prisoners of War and Internees*, de RAPWI. De centrale leiding daarvan, waarbij ook een Nederlandse adviseur werd geplaatst, trad op 22 augustus aan.

Bij de uitwerking van dit RAPWI-plan rezen er tal van moeilijkheden. Een ervan was het verbod van MacArthur om geallieerde troepen in bezet gebied in te zetten voor hij op 2 september de officiële Japanse capitulatie in Tokio had aanvaard. Dit verbod

Nederlandse krijgsgevangenen in het krijgsgevangenkamp Changi in Singapore (direct na de bevrijding)

was ingegeven door de vrees dat de in tal van gebieden nog geheel intact zijnde Japanse militaire macht, de capitulatiebevelen naast zich neer zou leggen. Mountbatten deelde deze vrees, maar hij wilde desalniettemin de „wachtijd” verkorten door preliminaire capitulatiebesprekingen in Rangoon. Daar legden de Japanners zich op 27 augustus neer bij het RAPWI-plan. Een tweede probleem was de onmogelijkheid de Nederlandse krijgsgevangenen snel te repatriëren, terwijl ook evacuatie naar het tussenstation Bangalore onmogelijk was. De (Brits-)Indiase regering wilde na de capitulatie alleen nog zieke geallieerde krijgsgevangenen opnemen. Van evacuatie naar een ander tussenstation zagen de Britten uiteindelijk af. Het zou slechts extra logistieke en accommodatieproblemen met zich meebrengen. Ten slotte was er de moeilijkheid dat de Britten Java aanvankelijk niet in hun RAPWI-plan wilden opnemen, bij gebrek aan middelen, informatie en voorbereiding. Brits-Nederlands overleg op hoog niveau volgde. Het resultaat was dat ook de Australische luchtmacht en de Militaire Luchtvaart (ML-KNIL) en de Marine Luchtvaartdienst (MLD) goederendroppings boven Java zouden uitvoeren en Nederland in Australië zijn zoektocht naar personeel zou intensiveren.

Voor de ca. 17.000 Nederlandse krijgsgevangenen in het Britse bevelsgebied buiten Nederlands-Indië, kwam de hulpverlening eind augustus op gang. Boven de kampen in Thailand, waar ca. 11.000 Nederlandse krijgsgevangenen verbleven, werden op 27 augustus de eerste hulpgoederen afgeworpen, direct gevolgd door opvangteams. Enkele dagen daarna begon de grote uittocht van geallieerde krijgsgevangenen, uitgezonderd de Nederlanders.

Van hen werden alleen de ernstig zieken overgevoerd naar Rangoon en Calcutta. De rest werd geconcentreerd in de leegkomende Japanse kampen in de omgeving van Bangkok. De ca. 4000 Nederlandse krijgsgevangenen in Singapore en omgeving, sloegen op 30 augustus de dropping van hulpgoederen en de eerste hulpverleners gade. Terwijl hun vroegere lotgenoten vertrokken, werden zij geconcentreerd in een Europese woonwijk in Singapore. Vanaf 15 september werden 1000 voldoende fit geachte krijgsgevangenen weer in militair verband bijeen gebracht. In Zuid-Indo-China werden de krijgsgevangenen, onder wie 1750 Nederlanders, vanaf 28 augustus voorzien van voorraden. Op 6 september arriveerde de eerste RAPWI-groep in Saigon. Redelijk fitte Nederlandse krijgsgevangenen hadden zich ondertussen opgeworpen als beschermers van de Franse burgers die door de Vietminh werden belaagd.

In het Nederlands-Indische deel van het Britse bevelsgebied, werd op Sumatra vanaf eind augustus het „normale” RAPWI-plan uitgevoerd. Brits-Nederlandse teams van de inlichtingendienst *Force 136*, namen hier de RAPWI-honneurs waar. Zij troffen op Sumatra volkomen onverwacht 6000 krijgsgevangenen aan, onder wie 3850 Nederlanders en daarnaast nog 10.500 geïnterneerde Nederlandse burgers, meest vrouwen en kinderen. Gezien de zeer slechte situatie in vele kampen, o.a. die langs de Pakan Baroe-spoorlijn waarin het merendeel van de krijgsgevangenen verbleef, werden overhaast goederen en personeel uit Borneo en Ceylon aangevoerd. Ook werden in afwijking van de plannen ernstig zieke Nederlanders naar Singapore overgebracht, tezamen met de niet-Nederlandse geallieerde krijgsgevangenen en burgergeïnterneerden. De rest van de Nederlanders werd vanaf begin oktober geconcentreerd in de drie grote steden op Sumatra, aanvankelijk om logistieke en medische redenen, maar allengs ook om veiligheidsredenen. Boven Java verschenen op 31 augustus de eerste vliegtuigen van de MLD die pamfletten afwierpen; vanaf 2 september volgden goederendroppings door de MLD, ML-KNIL en de Australische en Britse luchtmacht. Afgezien van één groep van *Force 136*, arriveerde pas op 15 en 16 september een grote groep RAPWI-personeel in Batavia (Jakarta), merendeels Nederlanders. De Nederlands-Indische regering had in Australië nog 120 man personeel voor Java bijeen kunnen schrapen. Zij

namen de zorg op zich voor 6100 krijgsgevangenen, bijeengebracht in kampen in Batavia en Bandung, van wie 4300 Nederlanders. Daarnaast trof men op Java de onverwacht grote groep van 62.500 geïnterneerde Nederlandse burgers aan. De Nederlanders moesten voorlopig in de kampen blijven. De geplande evacuatie naar herstellingsoorden in de bergen was onmogelijk door de snel verslechterende veiligheidssituatie. Er was in de tweede helft van september sprake van demonstraties, aanvallen op voedselkonvooien, op Nederlands(-Indische) burgers en sympathisanten van het Nederlands gezag en van overdracht van Japanse wapens aan Indonesiërs.

In het Australische bevelsgebied, Borneo en Oost-Indonesië, kwam de hulpverlening niet voor 2 september op gang. Daaraan was onenigheid tussen Britten en Australiërs over de grenzen van het Australisch interim-commando debet, alsook MacArthurs voorlopige operatieverbod en de gebrekkige Japanse informatie over de lokatie van de kampen. Boven Makassar op Celebes waar 1100 krijgsgevangenen verbleven, onder wie 500 Nederlanders, verscheen pas op 5 september het eerste Australische vliegtuig. De 163 krijgsgevangenen op Ambon werden pas op 7 september ontdekt. In het kielzog van de Australische bezettingsdetachementen, arriveerde op 20 september ook een 14 man sterk Nederlands opvangteam in Oost-Indonesië. Nog fitte ex-krijgsgevangenen werden onmiddellijk ingeschakeld bij de hulpverlening of in militaire verbanden georganiseerd, hoewel het in dit deel van de archipel relatief rustig was.

In het Amerikaanse bevelsgebied bevonden zich twee kleine groepen Nederlandse krijgsgevangenen bij Mukden, een kleine groep op Hainan, en een veel grotere groep Nederlanders op de Japanse eilanden. De groep prominente krijgsgevangenen bij Mukden - geallieerde opperofficieren en hoge civiele gezagsdragers, onder wie de Nederlandse gouverneur-generaal jhr. A.W.L. Starckenborgh Stachouwer - kreeg een voorkeursbehandeling. De VIP's werden al vanaf 19 augustus bijgestaan door een Amerikaans opvangteam en direct geëvacueerd naar Chungking. De tweede groep bij Mukden, met in hun midden veel hoofdofficieren, werd half september naar Manila geëvacueerd. De groep van 744 uitgeteerde krijgsgevangenen, onder wie 177 Nederlanders, die op Hainan werd ontdekt, kreeg vanaf 27 augustus bijstand van een Amerikaans op-

vangteam. Half september werden de Nederlanders overgebracht naar Hongkong.

De hulpverlening aan de ca. 37.000 geallieerde krijgsgevangenen op de Japanse eilanden, onder wie 7100 Nederlanders, ging op 26 augustus van start met de verspreiding van pamfletten, direct gevolgd door overvloedige goederendroppings. Ook hier waren eerst verkenningvluchten nodig om de kampen te lokaliseren, waarover de Japanners weinig spraakzaam waren. Nadat MacArthur de officiële capitulatie op 2 september in de Baai van Tokio had aanvaard kwamen de opvangteams in actie. Na registratie en een eerste keuring kwam de met textiel, voedsel en fanfares gelardeerde uittocht via Okinawa naar Manila op gang. Begin oktober was deze evacuatie voltooid. De Nederlandse krijgsgevangenen werden gezamenlijk ondergebracht in het *29 Replacement Depot*, waar ook het uit Australië uitgezonden opvangteam hen opwachtte. Diverse Nederlandse krijgsgevangenen roemden de Amerikaanse inspanningen: „*Wie daar arriveerde [...] kon menen dat oud-krijgsgevangenen teruggekeerde helden waren voor wie niets te goed of teveel kon zijn*”.

In de loop van september groeide echter ook de onrust onder de Nederlandse krijgsgevangenen in Manila, maar zeker ook onder hen in Thailand, Saigon en de diverse andere plaatsen buiten de archipel waar zij op hun repatriëring wachtten. Een officieel levensteken van de Indische regering ontbrak, evenals een bericht over hun gezin of familie in de archipel, maar wel verspreidde de radio steeds alarmerender berichten over de ontwikkelingen op Java.

Koerswijzigingen

Eind september leek er echter schot te komen in de repatriëring van de Nederlandse krijgsgevangenen. Op 25 september bood Mountbatten de Indische regering transport aan voor 600 fitte ex-krijgsgevangenen in Singapore en voor de gehele groep fitte en herstellende krijgsgevangenen in Indo-China en Manila. Zij waren resp. begin, half en eind oktober welkom in Batavia. Dit aanbod werd door de Indische regering op 28 september met beide handen aangegrepen, evenals Mountbattens transportaanbod van 1 oktober voor 2500 man uit Bangkok. Ex-krijgsgevangenen waren hard nodig vanwege de „noodsituatie” die inmiddels was ontstaan. Tot ont-

steltenis van de Indische en Nederlandse regering besloot Mountbatten namelijk op 26 september, drie dagen voor de eerste Britse eenheden zouden debarkeren bij Batavia, tot een *key-area*-strategie. Dat hield in dat hij zijn troepen niet zoals aanvankelijk in de bedoeling lag heel Java en Sumatra wilde laten bezetten, maar slechts een aantal grote steden, de zogeheten *key-areas*. Dat moest voldoende zijn om zijn primaire taken te kunnen uitvoeren: de evacuatie van de Japanse bezettingsmacht en de verzorging en bescherming van krijgsgevangenen en burgergeïnterneerden. Het gezagsherstel buiten de *key-areas* zou een Nederlandse verantwoordelijkheid zijn. De ratio achter dit Britse besluit was de snel verslechterende veiligheidssituatie op Java. De Republiek Indonesië had in de loop van september het bestuur en de publieke voorzieningen van de Japanners overgenomen. Bovendien trachtten haar militante aanhangers zich meester te maken van de Japanse wapens en groeide zoals gezegd, de spanning tussen hen en een ieder die werd geassocieerd met de vroegere koloniale machthebbers. Mountbatten vreesde dat een poging tot een herbezetting van beide eilanden zou leiden tot een grootscheepse militaire confrontatie tussen zijn voornamelijk Brits-Indische troepen en deze revolutionaire Indonesische macht. Het Nederlands koloniaal gezagsherstel achtte hij een dergelijk Brits en Brits-Indisch offer niet waard. Door dit Britse besluit was de Indische regering teruggeworpen op haar eigen schaarse militaire middelen voor het gezagsherstel buiten de *key-areas*. Omdat de eerste vier bataljons uit Nederland pas eind oktober werden verwacht, wilde zij terugvallen op de krijgsgevangenen binnen en buiten de archipel. Van demobilisatie kon geen sprake zijn. Repatriëring en remilitarisering was het parool. Maar ook daarbij kon men niet zonder Britse hulp.

Op 8 oktober debarkeerden volgens plan 600 Nederlandse ex-krijgsgevangenen uit Singapore in Batavia. Zij werden onmiddellijk ingezet in de stad. Het waren echter vooralsnog de laatste ex-krijgsgevangenen die voet op Javaanse wal zouden zetten. De 1750 man die op 13 oktober in Saigon waren ingescheept debarkeerden drie dagen later in Singapore. Drie bataljons die op 19 oktober in Bangkok klaar stonden voor vertrek, kregen te horen dat hun thuisvaart voor onbepaalde tijd was uitgesteld. Opnieuw had Mountbatten de steven gewend. De landing van de Britse troepen en een aantal KNIL-com-

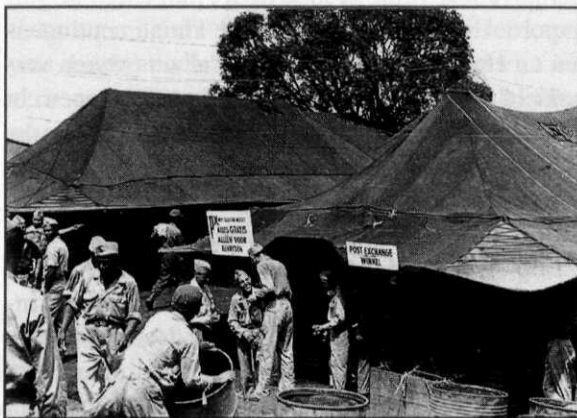
pagnieën uit Borneo en Australië, had op Java tot een scherpe Indonesische reactie geleid. Op 3 oktober gaf de Japanse macht in Soerabaja zich over en ging het Japanse wapentuig in Indonesische handen over. Het revolutionaire vuur verspreidde zich vanuit dit oostelijke bolwerk westwaarts, waarbij ook de grote interneringskampen in Midden-Java met ruim 22.000 Nederlandse vrouwen en kinderen in de vuurlinie kwamen, terwijl overal op Java Indo-Europeanen en sympathisanten van het Nederlands gezag werden opgepakt. In deze situatie, zo vreesde Mountbatten, zouden nieuwe Nederlandse troepenlandingen olie op het vuur zijn. Half oktober verbood hij dan ook dat nieuwe Nederlandse troepen hun entree op Java zouden maken. Alle Nederlandse protesten ten spijt, wilde hij dit pas toestaan als aan de onderhandelingstafel het conflict – en de reactie op de komst van meer Nederlandse troepen – in banen kon worden geleid. Ook de remilitarisering van de Nederlandse ex-krijgsgevangenen op Java en Sumatra wees Mountbatten om dezelfde redenen van de hand. Hoe het deze krijgsgevangenen binnen de archipel verging, terwijl er een nieuwe oorlog werd gevoerd om hun kampen, die van de burgergeïnterneerden en die van de nieuwe gevangenen van de Republiek, zal hier niet verder worden besproken. Nagegaan is hoe het de bijna 25.000 Nederlandse ex-krijgsgevangenen verging die buiten de archipel waren gestrand.

Prisoners of war, prisoners of peace

Het besluit om vooralsnog geen Nederlandse troepen op Java en Sumatra toe te laten sloeg bij de krijgsgevangenen in als een bom. Met name in Thailand groeide de onvrede hand over hand. Twee hoofdofficieren die in oktober langs de kampen reisden konden hieraan weinig veranderen. Er bleef een klachtenregen neerdalen op de Britse en Nederlandse autoriteiten over de gebrekkige postverbindingen, het karige zakgeld, de slechte behuizing, maar vooral over het feit dat „*we sit here and cannot do anything whilst our families are being killed*”, zoals de Britse commandant in Thailand de klacht samenvatte. In november vreesde deze Brit zelfs voor muiterij onder de Nederlandse militairen. De stemming onder hen werd goed weergegeven in de naam die zij zichzelf gaven: „*prisoners of peace*”, en hun uitleg van het acroniem RAPWI: „*Retain All Prisoners of War Indefinitely*”.

Het urgentste probleem vormden de 7100 ex-krijgsgevangenen in Manila. De Amerikaanse regering wilde worden verlost van de Nederlandse ex-krijgsgevangenen die een politiek probleem gingen vormen. In oktober organiseerden zij zich in militaire eenheden, vroegen om Amerikaanse wapens en verklaarden in de Amerikaanse pers dat zij met die wapens Soekarno en de zijnen wilden bevechten; uitspraken die haaks stonden op de neutrale koers in het Nederlands-Indonesisch conflict die de regering-Truman voor ogen stond. Mountbatten hield echter voet bij stuk en wilde hen niet op Java en Sumatra ontvangen. Het waren de Australiërs die uitkomst boden. In het relatief rustige Oost-Indonesië hadden zij de Nederlanders toegestaan om met wapens uit Japanse dumps ex-krijgsgevangeneenheden te formeren, die vanaf oktober op verschillende plaatsen de Australische troepen aflosten. Toen Mountbatten de Australische regering vroeg de troepen uit Manila op te nemen, ging zij hiermee akkoord op voorwaarde dat de Australische troepen – wier uitgestelde demobilisatie een politiek gevoelige materie was – dan konden worden teruggetrokken. Zowel Mountbatten als de Indische regering konden zich hierin vinden. Van 7 november tot 6 december 1945 werden de ex-krijgsgevangenen naar Oost-Indonesië overgebracht waar zij direct weer met Australische en Japanse wapens werden ingezet in militaire of civiele functies.

Het geallieerde voorstel de ex-krijgsgevangenen uit Manila naar Oost-Indonesië over te brengen, was bij het hoofd van de Indische regering, luitenant gouverneur-generaal H.J. van Mook in goede aarde gevallen. In de loop van november kwam hij tot

Nederlandse krijgsgevangenen in het 26 Replacement Depot bij Manila

de slotsom dat Nederland niet al zijn pijlen op Java en Sumatra moest richten. Het moest zo snel mogelijk zijn gezag in het relatief rustige oostelijke deel van Indonesië herstellen. Voor deze operaties wilde hij ex-krijgsgevangenen gebruiken, omdat hun gevechtswaarde laag, maar ook de te verwachten weerstand gering was. Behalve de ex-krijgsgevangenen uit Manila was in Oost-Indonesië ook een deel van de ex-krijgsgevangenen uit Thailand nodig. Bij de Britten kreeg hij steun voor zijn plannen. De Nederlandse bevelhebbers, die voorstander bleven van een concentratie op Java, legden zich pas half december hierbij neer. Als uitvloeisel van deze beslissing vertrokken in de tweede helft van januari 1100 man uit Bangkok naar Celebes en Sumbawa. Het vertrek van de twee voor Bali en Lombok bestemde bataljons werd begin januari uitgesteld. Gezien recente inlichtingen over de tegenstand die er op Bali en Lombok te verwachten viel, besloot Mountbatten dat de troepenmacht eerst tot een brigade moest worden getransformeerd. Om diezelfde reden wilde hij deze pas toelaten als voldaan was aan dezelfde conditie die gold voor de Java-troepen: vooruitgang aan de onderhandelings-tafel. Overigens had Van Mook eind oktober 1945 al pogingen gedaan de nog rustige Riouwarchipel te laten bezetten door ex-krijgsgevangenen uit Saigon die in Singapore waren gestrand. Mountbatten wilde deze opeertie wel toestaan, omdat hij hiervan geen politieke en militaire trammelant verwachtte. Vijfhonderd ex-krijgsgevangenen uit Singapore namen in de loop van november het gezag in delen van de Riouwarchipel over, terwijl vanuit Singapore ook nog een detachement naar Borneo vertrok. In januari 1946 wachtten in de kampen in Thailand derhalve nog ruim 9000 krijgsgevangenen; in Singapore – waar inmiddels ook de kleine contingents uit Hongkong, Rangoon en Calcutta waren verzameld – wachtten nog 4700 krijgsgevangenen. In Thailand waren afgezien van de 2100 man sterke Bali-Lombokbrigade, nog 2400 ex-krijgsgevangenen fit genoeg bevonden voor de militaire dienst; in Singapore ca. 3000 man. Zij moesten wachten tot zij op Java konden worden ingezet, ofwel bij de diensten en staven, ofwel toegevoegd aan de 16 infanteriebataljons die inmiddels uit Nederland waren aangevoerd en in Malakka op toelating op Java wachtten. Van de resterende ex-krijgsgevangenen, 4500 man in Thailand en 1700 in Singapore, zou een deel civiele functies in de archipel moeten gaan

vervullen, maar een ander deel zou naar Nederland moeten repatriëren. Eind december 1945 besloot de Indische regering dat niet alleen „niet-fitten” moesten repatriëren, zoals zij al in september 1945 had aangekondigd. Ook voor hen die niet nodig waren voor de overheidsdienst of het bedrijfsleven, kon geen plaats meer worden ingeruimd in de archipel. Dit repatriëringsregime gold ook de ex-krijgsgevangenen die binnen de archipel verbleven. In december hoopte de Indische regering dat met extra scheepsruimte van de Britten deze exodus naar Nederland van naar verwachting 50.000 personen, meest uit Java, eind februari 1946 kon worden voltooid.

Dit repatriëringsbeleid was ingegeven door de op Java en Sumatra in november-december 1945 ontstane situatie. In november was de situatie in de *key-areas* en rond de interneringskampen op Java zo kritiek geworden, dat Mountbatten had besloten tot een beveiligingsevacuatie uit Java van 17.000 ex-geïnterneerden, meest vrouwen en kinderen, naar Ceylon, Singapore en Thailand. In december 1945 besloot men aan Nederlandse zijde dat ook een flink deel van de resterende (niet-fitte, of niet-produktieve) Nederlands-Indische burgers op Java en Sumatra, naar Nederland moest worden geëvacueerd. De beveiligings- en accommodatieproblemen stonden geen andere oplossing toe.

De overhaaste evacuatie van vrouwen en kinderen naar Singapore en Thailand was overigens aan de ex-krijgsgevangenen daar niet voorbij gegaan. Voor een deel van hen betekende dit dat zij eindelijk met hun gezin werden herenigd, zij het op geheel andere wijze dan gedacht. De meerderheid moest het doen met een afgeschotte *chambrée* in een barak. De vrouwen die hun man niet terugvonden werden in Thailand en Singapore bij wijze van noodvoorziening ondergebracht in Japanse kampen. Dit alles bracht een nieuwe stroom van klachten op gang en, als antwoord hierop, een stoet van onderzoekscommissies uit Nederland.

Het wachten was dus op onderhandelingsresultaten en scheepsruimte. Wat betreft het eerste leek er in februari 1946 schot in de zaak te komen. Onder leiding van de Britse diplomaat Clark Kerr, schenen beide partijen toen af te stevenen op een compromis. Half februari gaf Mountbatten dan ook het groene licht voor de landing van Nederlandse troepen op Java en Bali. De Bali-Lombokbrigade uit Thailand landde op 2 maart op Bali. De Ne-

derlandse troepen uit Malakka debarkeerden vanaf 7 maart op Java. Met hen arriveerden honderden ex-krijgsgevangenen ingedeeld bij staven en diensten.

Wat betreft de verschepingsmogelijkheden bleken de Nederlandse verwachtingen veel te optimistisch. De Britse *Chiefs of Staff* zagen in verband met de repatriëring van Britse troepen geen kans extra Britse schepen in te leggen. Met de wel beschikbare schepen moesten bovendien ook de versterkingen uit Nederland worden aangevoerd. Pijnlijke prioriteitstellingen waren bij deze schaarste onvermijdelijk. In grote lijnen kregen troepentransporten naar de archipel om politiek-militaire redenen de hoogste prioriteit. Daarna volgde om militaire en sociale redenen de evacuatie van (Indische) Nederlanders uit Java en Sumatra. Om financiële redenen en op aandrang van de Britten kreeg de evacuatie uit Singapore en Ceylon naar Nederland prioriteit boven die uit Thailand. Het uiteindelijke effect was dat de laatste ex-krijgsgevangenen uit Singapore in mei werden gerepatriëerd; in Thailand wachtten toen nog steeds 3500 ex-krijgsgevangenen, die deels waren bestemd voor de archipel en deels naar Nederland zouden vertrekken. Het bezoek van de diverse Nederlandse onderzoekskommissies bracht geen wezenlijke verbetering in hun levensomstandigheden, ook al constateerden zij dat in verschillende kampen nog steeds op de grond moest worden geslapen, dat verschillende kampen in de regentijd onbewoonbaar en de voorzieningen voor de gezinshereniging „gebrekig” waren. Vragen van koningin Wilhelmina en Nederlandse parlementsleden hierover, werden door de Nederlandse regering gepareerd door te wijzen op de slechte Nederlandse deviezenpositie. Kostbare deviezen mochten niet worden gespendeerd aan tijdelijke voorzieningen voor deze ex-krijgsgevangenen. Pas in juli 1946 konden de laatste ex-krijgsgevangenen de kampen in de vlakte rond Bangkok verlaten. In augustus 1946, een jaar na de Japanse capitulatie, vertrokken de laatsten naar Nederland.

Tot besluit

Beziet men achteraf de opvang en repatriëringsschiedenis van de Nederlandse krijgsgevangenen na afloop van de Pacificoorlog, dan is duidelijk dat zonder geallieerde hulp de eerste opvang van de ex-krijgsgevangenen een hopeloze zaak zou zijn geweest voor het berooide en machteloze Nederland. De eerste hulp die de Nederlandse ex-krijgsgevangenen kregen was grotendeels hetzelfde als die voor de overige geallieerde krijgsgevangenen, al moesten zij op Java en zeker zij in Oost-Indonesië daarop wel langer wachten.

Het grote verschil tussen de Nederlandse en overige geallieerde krijgsgevangenen was enerzijds de late repatriëring van de Nederlanders en anderzijds de Nederlandse poging deze krijgsgevangenen direct weer in te zetten. Wat betreft dit laatste zij opgemerkt dat deze poging zich uit politiek-militaire nood wel laat verklaren, maar om militaire en humanitaire redenen ook grote schaduwzijden kende. Voor onmiddellijke inzet op Java zoals aanvankelijk beoogd, waren de meeste ex-krijgsgevangenen – hoe gemotiveerd ook – fysiek en psychisch niet de meest geschikte militairen, zoals een enkele Nederlandse commandant in december 1945 binnenskamers ook toegaf. Maar zelfs de dienst in het relatief rustige Oost-Indonesië bleek voor veel ex-krijgsgevangenen in 1946-1947 nog te zwaar.

Wat betreft het eerste, de repatriëring, is duidelijk dat deze werd doorkruist door de Indonesische revolutie. Hulpverlening aan Nederland bracht daardoor onvoorziene risico's met zich mee voor de bondgenoten. Zij wogen hun beloften en verplichtingen tegenover Nederland af tegen andere politieke en militaire belangen en risico's. Het hemd was daarbij nader dan de rok. Dat is echter in het verkeer tussen staten veelal het geval, ook als er humanitaire belangen en verplichtingen op het spel staan. In de praktijk vormen zij slechts een van de gewichten in de schaal, waarin ook politieke en militaire belangen worden gewogen.

W.F. Engelmänn
kapitein der intendance

Het fysieke-distributiesysteem binnen de krijgsmacht

Uniforme strijd in plaats van uniformenstrijd

*Het is niet verkeerd van beleid te veranderen
als de omstandigheden veranderd zijn.*

- Non est turpe cum re mutare consilium -

Seneca, De Benef. 4, 38, 1

Ten gevolge van de in de Defensienota [1] en de Prioriteitennota [2] gemaakte keuzes met betrekking tot herstructurering en verkleining van de krijgsmacht en gelet op de voortdurende druk op de defensiebegroting, is een bezinning noodzakelijk op de huidige organisatie en werkwijze van de krijgsmachtdelen (kmdn) afzonderlijk, maar zeker ook als geheel. Bij het zoeken naar mogelijkheden om te komen tot een doelmatiger en doeltreffender defensieorganisatie dienen alle bestaande processen en structuren kritisch te worden gezien. Zo ook het materieel-logistieke proces.

Het materieel-logistieke proces bestaat uit de deelprocessen *Voorzien in*, *Instand houden* en *Afstoten* [3]. Met name in het kader van de deelprocessen *Voorzien in* en *Instand houden* vindt fysieke distributie plaats. Bij de uitvoering hiervan binnen de krijgsmacht wordt door de kmdn nog slechts beperkt samengewerkt [4]. Dit gebrek aan samenwerking kan leiden tot ondoelmatigheden als gevolg van duplicering, te hoge veiligheidsvoorraden, overcapaciteiten en het niet benutten van eventuele schaalvoordelen. Gebrek aan samenwerking kan daarnaast leiden tot verschillen in besturing, beheersing, terminologie en codering. Al deze factoren zijn in hoge mate bepalend voor de in de Defensienota en de Prioriteitennota gestelde *eis van interoperabiliteit* en de al of niet *efficiënte uitvoering van de fysieke distributie binnen de krijgsmacht*. Binnen het totaal van de logistieke kosten vormen de fysieke-distributiekosten een substantieel bestanddeel [5].

Dit artikel is een sterk ingekorte weergave van het onderzoek/de afstudeerscriptie, zoals door mij op 20 mei 1994 is gepresenteerd in het kader van mijn

bijscholing KMA/OCO(SD) [6]. Ik zal ingaan op de hierboven geschetste problematiek en een alternatief aandragen dat leidt tot een krijgsmachtbrede verbetering van de bedrijfsvoering in de logistiek. De gedachte hierachter is de volgende. Het is beter dat de verbetering van de bedrijfsvoering vanuit de defensieorganisatie zelf komt, dan dat deze door derden wordt afgedwongen.

Modelbouw

Fysieke distributie

Fysieke distributie is het beheersen van goederenstromen tussen leveranciers en gebruikers, zodanig dat de juiste goederen in de juiste hoeveelheden op de juiste tijd en plaats aanwezig zijn bij de gebruikers. Fysieke distributie omvat goederenstromen en informatiestromen. Binnen het fysieke-distributiesysteem worden de volgende subsystemen onderscheiden:

- het besturingssysteem;
- voorraadbeheersing;
- de magazijnen en *materials handling*;
- extern transport. [5]

De besturing en beheersing van de fysieke distributie moet resulteren in een balans, een evenwicht tussen de drie subsystemen.

Factoren van invloed

De belangrijkste factoren van invloed op de niet-operationele fysieke distributie¹ zijn de logistieke ontwikkelingen binnen en buiten de krijgsmacht, politieke besluitvorming, het overheidsbeleid en de vigerende wetgeving. Voor de komende jaren zijn met name de herstructurering en verkleining van de

¹ Het onderzoek beperkt zich tot de niet-operationele fysieke distributie

krijgsmacht en de toenemende druk op de Defensiebegroting van belang.

Algemeen model van het fysieke-distributiesysteem binnen de krijgsmacht

Fysieke distributie omvat goederenstromen en informatiestromen. Deze stromen vinden plaats tussen en in de schakels in de logistieke keten. Integrale besturing en beheersing van de fysieke distributie omvat de besturing en beheersing van goederen en informatie in en tussen de schakels van de logistieke keten.

Er wordt met name ingegaan op de magazijnfunctie, de voorraad(beheersings)functie en de transportfunctie (afb. 1).

Bedrijfsvoering

Bedrijfsvoering wordt gezien als het geheel van activiteiten betreffende de besturing, beheersing en

Een ding is zeker, het zal nooit meer worden zoals het was.

Lgen H.A. Couzy

uitvoering van de fysieke distributie binnen de krijgsmacht.

Verbetering van de bedrijfsvoering wordt gezien als een verbetering van de doelmatigheid met behoud van doeltreffendheid, onder gelijktijdige verbetering van de interoperabiliteit.

Beschouwing

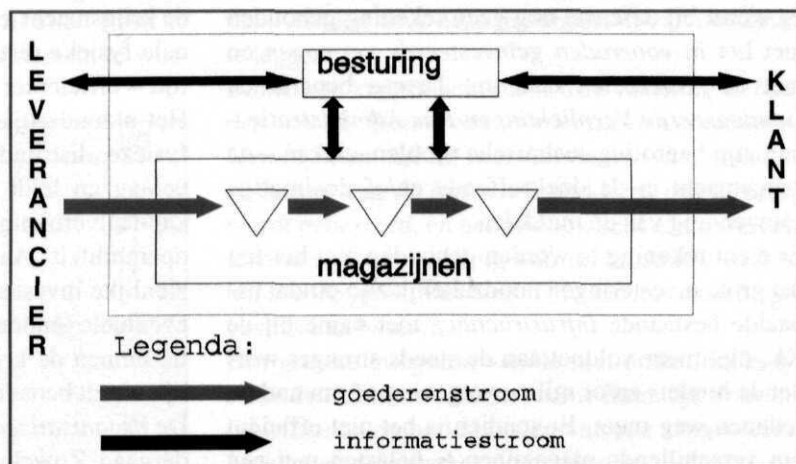
Beschrijving van de „ist“-situatie

In afb. 2 wordt in een zeer vereenvoudigd model de „ist“-situatie van het fysieke-distributiesysteem binnen de krijgsmacht weergegeven.

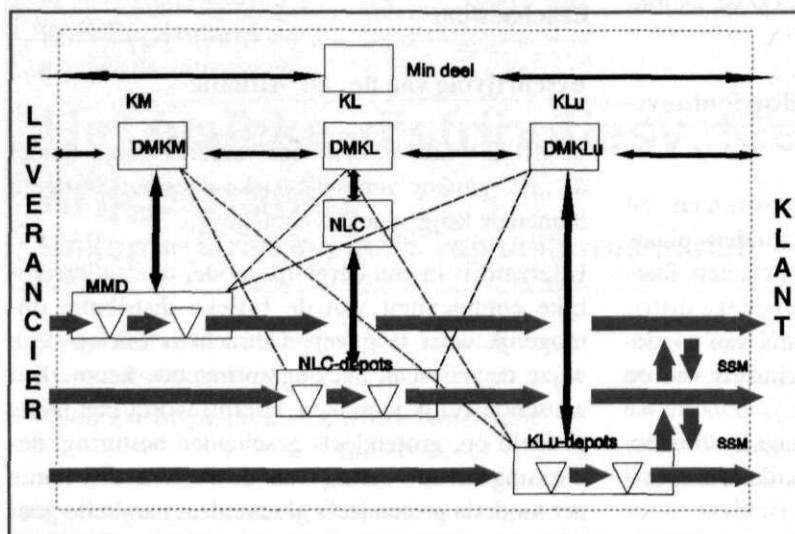
Uiteraard is in een dergelijk model de daadwerkelijke complexiteit van de fysieke distributie onmogelijk weer te geven. Getracht is om op deze wijze de meest in het oog springende kenmerken aanschouwelijk te maken. Hierbij wordt met name bedoeld op: grotendeels gescheiden besturing, beheersing en uitvoering van de fysieke distributie per kmd; de grotendeels gescheiden, parallelle goederenstromen per kmd; de grotendeels gescheiden informatiestromen en ten slotte de incidentele SSM-activiteiten.

Knelpunten

De beschrijving van de „ist“-situatie heeft inzicht gegeven in diverse knelpunten. Er is momenteel zowel krijgsmachtbreed als op krijgsmachtdeelniveau nog geen *beleid* ten aanzien van de niet-operationele fysieke distributie, zoals omschreven in het onderzoek. Fysieke distributie is geen expliciet beleidsterrein. De krijgsmacht hanteert namelijk een andere decompositie van het logistieke functiegebied, waarbij de beleidsverantwoordelijkheid voor fysieke distributie, zoals omschreven in het onderzoek, versnipperd is over de diverse processen en subprocessen per kmd. Dat wil zeggen dat transport, opslag en voorraadbeheersing niet in-

Afb. 1 Algemeen model van het fysieke-distributiesysteem binnen de krijgsmacht

Afb. 2 Een model van de „ist“-situatie van het fysieke-distributiesysteem binnen de krijgsmacht

tegraal worden benaderd. Ook zijn er binnen de krijgsmacht geen *doelstellingen* geformuleerd voor de fysieke distributie als zodanig.

De grotendeels gescheiden besturing, beheersing en uitvoering van de niet-operationele fysieke distributie per kmd, en het gebrek aan integrale besturing en beheersing van de fysieke distributie leidt tot *ondoelmatigheden, en verschillen in besturing, beheersing, terminologie en codering*, en is daarmee een belemmerende factor bij het tot stand komen van de vereiste interoperabiliteit en de efficiënte uitvoering van de fysieke distributie binnen de krijgsmacht. Het management op krijgsmacht-(deel)niveau beschikt niet over *volledige, betrouwbare en tijdige gegevens* over het geformuleerde fysieke-distributiesysteem. De *gescheiden vulling van het codificatiesysteem* leidt, als gevolg van een eigen beschrijving per kmd, tot *doublures*.

Er wordt bij defensie nog geen rekening gehouden met het *in voorraden geïnvesteerde vermogen* en met de *rentekosten* daarvan. Tevens beperkt de *Geïntegreerde Verplichtingen Kas Administratie* – met zijn begrotingstechnische problematieken – de krijgsmacht in de doeltreffende en/of doelmatige aanwending van de middelen.

Er dient rekening te worden gehouden met het feit dat grote investeringen noodzakelijk zijn omdat bepaalde bestaande *infrastructuur*, met name bij de KL, niet meer voldoet aan de steeds strenger wordende hinder- en/of milieuwetgeving of om andere redenen weg moet. Bovendien is het niet efficiënt om verschillende magazijnen te belasten met een

op *partij-administratie* afgestemde opslag en verstreking van goederen.

Er is geen zicht op de door de krijgsmacht geleverde *logistieke prestatie* in het algemeen, en ten aanzien van de fysieke distributie in het bijzonder. Als het zicht op deze essentiële gegevens blijft ontbreken, zal elke veronderstelling omtrent een verbetering van de bedrijfsvoering in de logistiek berusten op aannames en veronderstellingen in plaats van op feitelijkheden. Het nut en de meetbaarheid van de meeste *prestatie-indicatoren* hangt hier voor een belangrijk deel vanaf. Effectieve bedrijfsvoering staat of valt met de mogelijkheid van *outputmeting*.

Door gebrek aan inzicht in de kosten van de fysieke distributie zal er ook geen adequate kostenbeheersing kunnen plaatsvinden, laat staan een integrale ketenbenadering.

Door de *logistieke ontwikkelingen* binnen en buiten de krijgsmacht kan in de toekomst de niet-operationele fysieke distributie – in ieder geval in vredetijd – efficiënter en goedkoper worden uitgevoerd. Het afzonderlijk per kmd „moderniseren” van de fysieke distributie dient geen enkel operationeel belang en leidt tot suboptimalisatie, vermijdbare kapitaalvernietiging, en is een gevaar voor de interoperabiliteit. Aangezien het hierbij gaat om aanzienlijke investeringen is het ontoelaatbaar dat een eventuele „modernisering” van de fysieke distributie binnen de krijgsmacht door elk kmd afzonderlijk wordt benaderd.

De *organisatiecultuur* dient een verandering te ondergaan. Zowel met het oog op de gewenste nieuwe

bedrijfsvoering, als gelet op de voorgestane grotere integratie van de fysieke distributie.

Bij onze poging tot herstructurering, vormt onze denkwijze, die in het verleden werd gevormd, de grootste hinderpaal.

M. Gorbatsjov, Perestrojka (blz 74)

In tabel 1 worden de belangrijkste knelpunten t.a.v. de niet-operationele fysieke distributie weergegeven. Tevens wordt aangegeven in hoeverre deze knelpunten binnen het geformuleerde fysieke-distributiesysteem kunnen worden beïnvloed. De code I staat voor „Invloed: beïnvloedbaar binnen het systeem”. De code G staat voor „Gegeven: niet of nauwelijks te beïnvloeden binnen het systeem”.

Eisen ter verbetering van de bedrijfsvoering

De geconstateerde knelpunten hebben geleid tot eisen ter verbetering van de bedrijfsvoering. Er is in het onderzoek slechts ingegaan op de gesignaleerde knelpunten met de code I, aangezien deze als beïnvloedbaar binnen het systeem zijn onderkend. De uitzondering hierop vormt het knelpunt aangaande de opslag- en transporteisen. Dit knelpunt is ook in beschouwing genomen omdat genoemde eisen ruimte laten voor een herstructurering van met name de opslag van goederen.

Verbetering van de bedrijfsvoering

De bedrijfsvoering in de logistiek kan worden verbeterd door middel van een grotere integratie van de niet-operationele fysieke distributie. Fysieke distributie dient als expliciet beleidsterrein te wor-

den aangemerkt en hiervoor dient *beleid* te worden ontwikkeld en krijgsmachtbrede *doelstellingen* te worden geformuleerd.

Fysieke distributie dient men niet meer gefragmenteerd per subsysteem te besturen en te beheersen, maar dient *integraal* te worden benaderd, waardoor *economic trade-offs* tussen de voorraadbeheersing, het magazijnbeheer en het *traffic management* kunnen worden gemaakt. De besturing en beheersing van de fysieke distributie dient *krijgsmachtbreed* plaats te vinden, waardoor een vermindering optreedt van de bij de „ist”-situatie geconstateerde ondoelmatigheden en *economic trade-offs* op een hoger aggregatieniveau kunnen worden gemaakt. Te denken valt hierbij o.a. aan het probleem van de optimale vestigingsplaats van de magazijnen en de grote verscheidenheid aan goederensoorten die momenteel nog worden onderscheiden. Deze grote verscheidenheid kan op een eenvoudige wijze worden geharmoniseerd. Zo kennen de KM en de KLu bijvoorbeeld reeds een indeling naar *repairables* en *consumables*, en overweegt de KL een identieke goederensoortindeling.

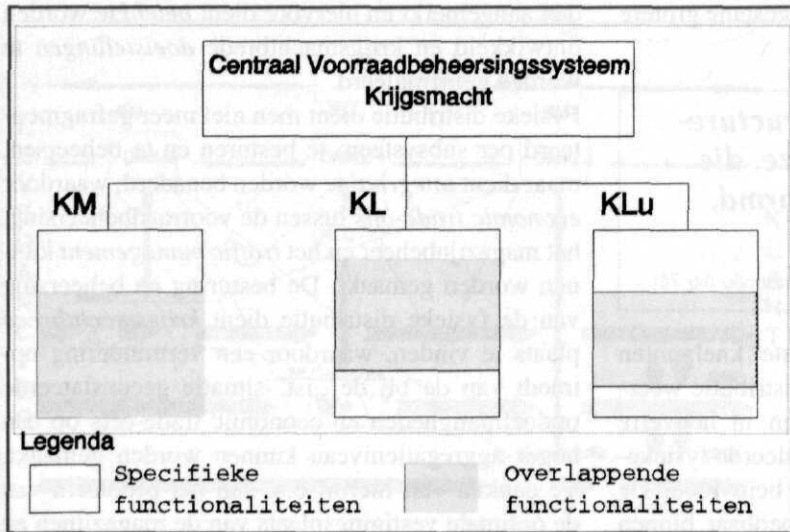
Het management dient te beschikken over *vollede, betrouwbare en tijdige gegevens* t.b.v. de bedrijfsvoering van het geformuleerde fysieke-distributiesysteem binnen de krijgsmacht, op een zodanige wijze dat een integrale goederenstroombeheersing (van de stilstaande en stromende voorraden) kan plaatsvinden. Hiertoe dient allereerst een gedegen analyse plaats te vinden van de informatiebehoefte binnen het geformuleerde fysieke-distributiesysteem. Een eerste vereiste is echter om de *informatievoorziening* krijgsmachtbreed te baseren op overeengekomen standaarden. Bovendien kan de *codificatie* doelmatiger en doeltreffender plaatsvinden door deze in handen van één instantie te leggen.

Binnen de krijgsmacht dient men *rekening te houden met de kosten van in voorraden geïnvesteerd vermogen en met de rentekosten hiervan*, zodat de besteding van de financiële middelen mede hierop wordt gebaseerd, en het management een eventuele alternatieve aanwending van de financiële middelen ook op grond van deze bedrijfseconomische gegevens kan baseren.

Een grotere integratie van de niet-operationele fysieke distributie wordt met name duidelijk door het ontwikkelen en onderhouden van *één krijgsmachtbreed voorraadbeheersingssysteem* volgens het

Tabel 1 Knelpunten

Knelpunt	I/G
Beleid	I
Doelstellingen	I
Organieke structuur	I
Informatie	I
Politieke besluitvorming/overheidsbeleid	G
Geïntegreerde Verplichtingen Kas Administratie	G
Opslag- en transporteisen	G
De wijze van beheersing van de goederen	I
Logistieke prestatie	I
Logistieke ontwikkelingen	I/G
Organisatiecultuur	I

Afb. 3 Model van de overlappende functionaliteiten

model van de overlappende functionaliteiten (zie afbeelding 3) en de gewenste functionaliteiten ter beschikking te stellen van de kmdn. Daarnaast is het zonder meer mogelijk om te komen tot een organisatorische – en verdergaande fysieke – *integratie van de magazijnen*, en kan men besluiten de *transportfunctie* binnen het geformuleerde fysieke-distributiesysteem *volledig te integreren*. Randvoorwaarden hierbij zijn dan wel:

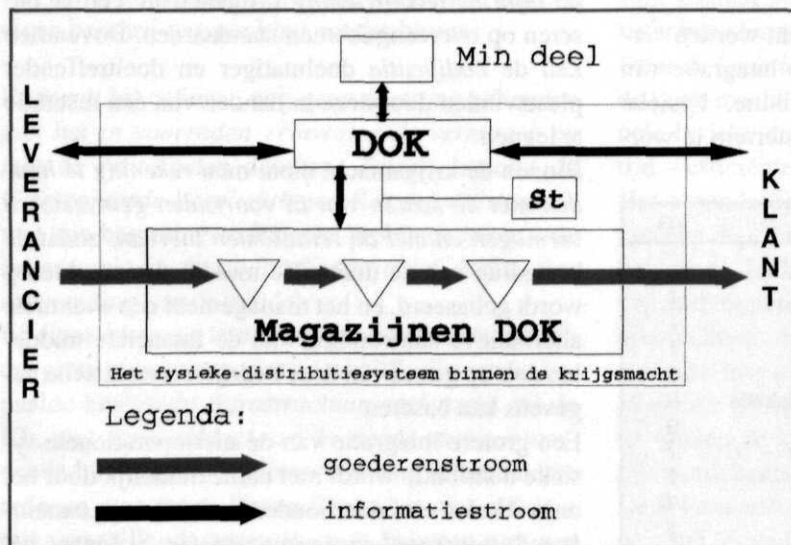
- ondubbelzinnigheid van begrippen;
- de beschikking over volledige, betrouwbare en tijdige gegevens betreffende de fysieke distributie;
- eenduidige codificatie;
- harmonisatie en afstemming van de voorraad-beheersingssystematieken;
- inzicht in de geleverde logistieke prestatie(s).

Model van de „soll“-situatie

Het gekozen model van de „soll“-situatie (zie afbeelding 4) is gebaseerd op het geformuleerde algemene model van het fysieke-distributiesysteem binnen de krijgsmacht.

Er is gekozen voor één krijgsmachtbrede facilitaire organisatie voor de niet-operationele fysieke distributie, met als mogelijke benaming: *Defensie-organisatie voor de fysieke distributie binnen de krijgsmacht (DOK)*.

Deze organisatie heeft dan als taak om de niet-operationele fysieke distributie krijgsmachtbreed integraal te besturen en te beheersen. De DOK wordt dezerzijds gezien als een zelfstandig defensiebedrijf dat onafhankelijk van de drie kmdn

Afb. 4 Model van de „soll“-situatie van het fysieke-distributiesysteem binnen de krijgsmacht

werkt. Beleid voor de fysieke distributie dient door de CO te worden geformuleerd. Dit geldt evenzo voor de doelstellingen. Uiteraard dienen de kmdn instemmingsrecht dienaangaande te hebben. Hierbij worden de volgende voorwaarden voorgesteld:

- de autorisatie inzake de (operationele) behoeftestelling en de beschikbaarheid/verstrekkingen per kmd mag niet worden aangetast;
- afspraken met betrekking tot prioriteitstellingen, leveringsbetrouwbaarheid, servicepercentage en doorlooptijden;
- afspraken met betrekking tot de verrekening van de ontwikkelings-, investerings- en exploitatiekosten.
- afspraken met betrekking tot de verrekening van o.a. de overheadkosten en de kosten van neenverkopen.

Argumentatie

Fysieke distributie wordt hiermee een expliciet beleidsterrein. Dit doet recht aan het substantieel deel van de fysieke-distributiekosten binnen het totaal van de logistieke kosten. Er dient krijgsmachtbreed beleid te worden geformuleerd met betrekking tot de fysieke distributie. Hiermee wordt de huidige versnippering van het fysieke-distributiebeleid tegen gegaan. En er dienen krijgsmachtbrede doelstellingen te worden geformuleerd met betrekking tot de fysieke distributie, zodat vastgesteld kan gaan worden in hoeverre de (uitvoering van de) fysieke distributie krijgsmachtbreed voldoet aan algemene beleidsdoelstellingen.

De organieke structuur van het geformuleerde fysieke-distributiesysteem binnen de krijgsmacht wordt „platter” en sterk vereenvoudigd. Dit moet een einde maken aan de geconstateerde ondoelma-

tigheden die het gevolg waren van de grotendeels gescheiden besturing, beheersing en uitvoering van de fysieke distributie per kmd, en het gebrek aan integrale besturing en beheersing van de subsystemen.

Doordat de bedrijfsvoering van de fysieke distributie wordt opgedragen aan een niet-krijgsmachtdeelgebonden, zelfstandige, facilitaire organisatie is de interoperabiliteit en de al of niet efficiënte uitvoering van de fysieke distributie niet meer afhankelijk van verschillen – welke het gevolg waren van een gebrek aan samenwerking – in besturing, beheersing, terminologie en codering tussen de kmdn. Dit zal zowel de interoperabiliteit als de doelmatigheid sterk ten goede komen. Binnen de voorgestane organisatie is het mogelijk om op afzienbare termijn een analyse plaats te doen vinden van de informatiebehoefte en eenduidigheid van begrippen aangaande de fysieke distributie te bewerkstelligen. Doordat de DOK haar eigen informatie(voorzienings)beleid kan formuleren is het aannemelijk dat zij op afzienbare termijn kan beschikken over de noodzakelijke volledige, betrouwbare en tijdige (al of niet geaggregeerde) gegevens over het eigen (fysieke-distributie)systeem. Mede hierdoor kan er integrale goederenstroombeheersing (van stilstaande en stromende voorraden) plaats gaan vinden. Doordat de DOK haar eigen prestatie-indicatoren kan ontwikkelen is het aannemelijk dat zij op afzienbare termijn hierover kan beschikken. Nadat prestatie-indicatoren zijn ontwikkeld is er zicht op de geleverde logistieke prestatie en kan een gefundeerd oordeel worden gegeven over de bedrijfsvoering (doelmatigheid, doeltreffendheid en produktiviteit).

Het wordt relatief veel eenvoudiger en doelmatiger om krijgsmachtbreed strategische en tactische fysieke-distributiebeslissingen te nemen, aangezien

Literatuur

1. Tweede Kamer der Staten-Generaal – *Defensienota 1991, Herstructurering en verkleining*, vergaderjaar 1990-1991.
2. Tweede Kamer der Staten-Generaal – *Prioriteitennota 1993, een andere wereld, een andere Defensie*, vergaderjaar 1992-1993.
3. Ministerie van Defensie, Directoraat-Generaal Materieel – *Materieel-logistieke filosofie en conceptie*, Rapport van de Werkgroep Materieel-logistieke Conceptie, mei (1984).
4. Bureau van de Algemene Rekenkamer, Afdeling I, Bureau Defensie, conceptrapport – *Outputmeting en bedrijfsvoering in de ondersteunende sectoren van de krijgsmacht*, Den Haag (5 maart 1993).
5. A.R. van Goor, M.J. Ploos van Amstel, W. Ploos van Amstel – *Fysieke distributie: denken in toegevoegde waarde* (2e dr). Stenfert Kroese Uitg. Leiden/Antwerpen (1992).
6. W.F. Engelmann – *Het fysieke-distributiesysteem binnen de krijgsmacht*. KMA, Breda (1994).

de DOK geen rekening hoeft te houden met krijgsmachtpolitieke belangen (een aspect dat momenteel met name naar voren komt bij de „gevechten” over SSM/SSP). Men hoeft geen eindeloze onderhandelingen meer te voeren en compromissen te sluiten, althans niet binnen het eigen gebied van verantwoordelijkheid. Hiertoe dient de DOK wel over een mandaat te beschikken. Een eventuele „modernisering” van de fysieke distributie binnen

Velen zijn hardnekkig ten opzichte van de eenmaal ingeslagen weg, weinigen ten opzichte van het nagestreefde doel.

Nietzsche

de krijgsmacht wordt niet meer per kmd, maar krijgsmachtbreed beschouwd.

Ten aanzien van strategische en tactische fysieke-distributiebeslissingen kan hierbij worden gedacht aan het probleem van het aantal en soort magazijnen, de optimale vestigingsplaats van de magazijnen (investeren in infrastructurele aanpassingen, verhuizen en/of nieuwbouw), de grote verscheidenheid aan goederensoorten, de keuze van een voorraad-beheersingssysteem, de *materials handling* en de interne goederenstromen binnen de magazijnen.

Het streven naar optimalisatie (i.c. minimalisatie) van de tijd en/of de kosten van de fysieke distributie vindt binnen de DOK plaats op een hoger aggregatieniveau (krijgsmachtbreed). Optimalisatie van het geformuleerde fysieke-distributiesysteem binnen de krijgsmacht leidt in principe óók tot suboptimalisatie. Deze is echter te prefereren boven alle huidige vormen van subsuboptimalisatie, en kan later weer gebruikt worden om te komen tot een echte integrale benadering van de logistiek. Bovendien kunnen de kmdn zich op deze manier

gaan richten op hun operationele hoofdtaken (fysieke distributie is geen kerntaak).

Doordat de bedrijfsvoering van de fysieke distributie wordt opgedragen aan een niet-krijgsmachtdeelgebonden, zelfstandige, facilitaire organisatie is de interoperabiliteit en de al of niet efficiënte uitvoering van de fysieke distributie niet meer afhankelijk van cultuurverschillen tussen de kmdn (uniforme strijd in plaats van uniformenstrijd).

Migratiepad

Het bereiken van de „soll”-situatie zal gefaseerd plaats moeten vinden, als gevolg van met name de fysieke (de infrastructuur is reeds aanwezig) en/of financiële drempels (*sunk costs*, begrotingsstelsel en een ontoelaatbare kapitaalvernietiging). Ten eerste dient fysieke distributie te worden aangemerkt als expliciet beleidsterrein en dient hiervoor beleid te worden ontwikkeld en dienen vervolgens krijgsmachtbrede doelstellingen voor de niet-operationele fysieke distributie te worden geformuleerd (in het onderzoek wordt hier een eerste aanzet toe gegeven).

Vervolgens dient men een kernstaf DOK op te richten, teneinde de integratie voor te bereiden en te begeleiden. Te denken valt hierbij aan:

- het formuleren van een missie/strategie;
- naar aanleiding van de analyse van de informatie-behoefte de behoefte vast te stellen aan (al of niet geautomatiseerde) informatiesystemen;
- het bewerkstelligen van ondubbelzinnigheid van begrippen (uniforme terminologie);
- het ontwikkelen van prestatie-indicatoren;
- het „ontwikkelen” van een eigen cultuur. Werfing en selectie, socialisatie, enz.

De uiteindelijke toetreding van een defensiebedrijf tot de DOK geeft daarmee ook een duidelijke mijlpaal aan, een overgang naar een nieuwe organisatie, zodat niet jarenlang wordt gereorganiseerd.

MENINGEN

VAN ANDEREN

Wapentraditieraad

Met veel genoegen en instemming las ik de bijdrage in MS 164 (1995) (3)(116) getiteld „Wapentraditieraad, geef ons onze regimenten terug” van de hand van Ikol b.d. F.J.D.C. Egter van Wissekerke, die op de van hem bekende grondige en welgeformuleerde wijze bezwaren uit, en mogelijke oplossingen aandragt.

Aanvankelijk hoopte ik dat de schrijver en passant zou afrekenen met de zgn. „tactische nummering”. Omdat hij dat niet deed veroorloof ik mij een aanvulling op zijn betoog.

De tactische nummering stamt uit de tijd dat uit ordeningsoverwegingen nummers aan eenheden werden toegekend volgens een bepaald stamien. Het resultaat was wel enigszins verwarrend. Hoeveel eenheden droegen niet het eenheidsnr. 11 (enz.)? Op een operatiekaart van de desbetreffende brigade wemelde het van de „elfjes”. Het nr. 101 kwam zo mogelijk nog vaker voor. Mij is ooit verteld dat deze nummering was bedacht om de vijand te misleiden, maar dat zal wel als grap bedoeld zijn geweest. De systematiek bleek niet bestand tegen de eerste de beste reorganisatie. Brigades en bataljongs gingen over naar anders genummerde hogere eenheden, waardoor een welhaast onontwarbare hutspot ontstond. Vriend en vijand kregen het nog moeilijker. Gelukkig konden de traditiebindingen daarbij wel grotendeels worden gehandhaafd.

Tegenwoordig is het blijkbaar gebruikelijk in de eenheidsnaam de functie tot uiting te brengen, waarbij de traditie zo nodig aan de laars wordt gelapt. Zo ontstaan benamingen als *OC Manoeuvre* welke ik –

met alle eerbied – tamelijk absurd vind. Eenheidsnamen zoals: *X Herstelcompagniepantserinfanteriebrigade* geven de aanduiding van een organisatietype, maar zijn verre van pakkend en nauwelijks uitspreekbaar.

De naam *Instituut Defensie Leer- gangen* is functioneel ongetwijfeld juist, maar wat was er tegen *Hogere Krijgsschool*? De oude naam straalde zeker niet een puur landmacht karakter uit, maar klonk goed en had traditie. In het jaar 1968 herdachten we het 100-jarig bestaan van het eerbiedwaardig instituut. „*Weg daarmee*” schijnt het parool te zijn. De kille en welhaast meedogenloze formulering waarmee vier infanterieregimenten werden opgeheven, lijkt daarvan te getuigen.

Nu dan de tactische nummers. Het vasthouden daaraan wekt de indruk dat die nummers meer betekenis hebben dan de regimentsnaam, maar n.m.m. hebben ze hun zin al lang verloren. Zou het niet heilzaam zijn eenheden zo veel mogelijk een benaming te geven waarin de binding met een stamregiment tot uiting komt?

Dus, bij wijze van voorbeeld:

1e Bataljon Garderegiment Grenadiers en Jagers (1-GRGJ)

1e Bataljon Regiment Stoottroepen (1-RS)

1e Afdeling Korps Rijdende Artillerie (1-KRA)

3e Afdeling Regiment Veldartillerie (3-RVA)

2e Bataljon Regiment Genietroepen (2-RGTr)

21e Compagnie Regiment Technische Troepen (21-RTT) (enz.).

Desgewenst kan aan zo'n naam een nadere aanduiding, zoals „lmb1”, worden toegevoegd, maar essentieel en van blijvende betekenis is dat zeker niet. De mogelijke afkortingen passen zeer wel in bevelen, slagorders, op operatiekaarten e.d. De benamingen kunnen behouden blijven, ongeacht veranderingen in onderbevelstelling of reorganisaties. Het tot uiting brengen van enig organiek verband met een naasthogere samengestelde eenheid is daarom uit den boze. Van zeer veel belang is juist dat de traditiename bij allen die bij zo'n bataljon, zelfstandige compagnie of ander soort eenheid dienen, of

ermee te maken hebben, vrijwel dagelijks over de lippen komt. Dat brengt de zaak tot leven: ook bij Jan Soldaat!

Samenvattend zij aanbevelen:

– erkenning van het primaat van traditiegebonden regiments- of korpsnamen bij de benoeming van eenheden en instituten;

– zodanige vaststelling van onderdeelnamen, dat deze de kans hebben reorganisaties, herstructureringen en herindelingen te overleven;

– vermijding van functieaanduidende benamingen;

– afschaffing van de tactische nummering.
Hopelijk vormt het voorgaande een voor ieder aanvaardbare aanvulling op het betoog van Ikol Egter van Wissekerke en draagt het bij tot het onderscheiden van zin en onzin.

P.C. VAN KERKUM, brigade-generaal
van de technische dienst b.d.

Wapentraditieraad

Met de strekking van het betoog van luitenant-kolonel der infanterie b.d. F.J.D.C. Egter van Wissekerke in het maartnummer [1] kan ik instemmen. Het Koninklijk Besluit van 1977 is echter geen Bijbel. Zo behoeven de Limburgse Jagers een correctie. Immers in 1815 werd Nederland verplicht voor Luxemburg een contingent aan het Duitse bondsleger te leveren. Toen in 1839 Nederland de onafhankelijkheid van België erkende, dat de helft van Luxemburg kreeg toegewezen, moest Nederland de Duitse Bond hiervoor compensatie verschaffen. Hiervoor werd toen de huidige Nederlandse provincie Limburg, dat toentertijd als Hertogdom Limburg was opgericht, aangewezen. Het pikante hierbij is dat toen reeds een groot deel van die huidige provincie, waaronder de steden Roermond en Venlo, zich bij België had gevoegd. Echter, tijdens de Tiendaagse Veldtocht (2 - 12 augustus 1831) bleek hoe gemakkelijk de tegenstand van het Belgische leger was te breken. In vergelijking hiermee had de Nederlandse militaire operatie aan de voorname eisen van

verrassing, snelheid en doeltreffendheid voldaan. Dit was de mogendheden niet ontgaan. Het versterkte hun opvattingen dat Belgisch beheer van de Maasovergangen in Limburg en van de Scheldemond een onverantwoord veiligheidsrisico inhield [2]. De Belgen moesten een deel van Limburg, na het negen jaar te hebben bestuurd, prijsgeven. Voor dit deel zou de koning lid worden van de Duitse Bond ter compensatie van Waals Luxemburg, dat voor de Bond verloren was gegaan. Op 19 april 1839 werden de verdragen ondertekend ([2]304). Dit had onder meer tot gevolg dat op 30 juni 1842 het besluit verscheen, waarbij het Limburgse contingent voor het Duitse bondsleger werd ingesteld. Hieruit is het volgende van belang:

Art. 1. Uit het 7de regiment infanterie, het 1ste regiment artillerie en het bataillon mineurs en sappeurs zullen de contingenten der verschillende wapens worden getrokken voor het Duitse Bondsleger disponibel te houden.

Art. 2. Te dien einde zullen het 2de bataillon van het 7de regiment infanterie, het 4de eskadron van het 4de regiment lichte dragonders, alsmede de 4de compagnie van het 1ste regiment artillerie de formatie aannemen. . .

Art. 4. De kaders van het 2de bataillon van het 7de regiment infanterie, van het 4de eskadron van het 4de regiment licht dragonders en van de 4de compagnie van het 1ste regiment artillerie, zullen met inbegrip der vrijwillig aangeworvenen, zoo veel mogelijk uit Limburgers van geboorte bestaan, terwijl bij diezelfde onderdelen der voorgeschreven korpsen, geen andere miliciens worden ingedeeld, die uit het Hertogdom Limburg met uitzondering van Maastricht en Venlo en derzelve rayons, herkomstig zijn [3].

Nu geeft Egter van Wissekerke als oprichtingsdatum van 2-7 RI 19-12-1747. Waarom dan niet de traditie van 7 RI door de Limburgse Jagers te laten bewaren? Wat betreft de voorstellen van Egter van Wissekerke voel ik het meest voor het voorstel de vijf mobilisabele pantserinfanteriebataljons als mobilisabele regimenten, tradities te laten voort-

zetten. Ook steun ik het voorstel van Egter van Wissekerke om een mobilisabel regiment Koning-Stadhouder Willem III op te richten omdat Willem III, zoals Egter van Wissekerke heeft vermeld, de politieke en militaire traditie zo succesvol combineerde ([1]120-121), waarmee hij in 1672 is begonnen. Een dergelijk regiment zou dan de traditie kunnen voortzetten van 3 RI, waarvan de oprichtingsdatum 04-02-1672 is. Tevens maak ik van de gelegenheid gebruik in overweging te geven het Regiment van Heutz de traditie van de TRIS te laten voortzetten. Immers, ik meen mij te herinneren dat de militairen van de TRIS in Nederland het embleem van het Regiment van Heutz droegen.

In mijn hieronder geformuleerde voorstel houd ik derhalve zowel de mogelijkheid open de traditie van de TRIS door het Regiment van Heutz te laten bewaren, als door het op te richten Regiment Oranje Gelderland (mobilisabel) om bij de huidige situatie aan te sluiten. In dit voorstel zijn volledigheidshalve zowel de parate als de mobilisabele regimenten opgenomen. Achter ieder regiment zijn tussen haakjes geplaatst de namen van de onderdelen waarvoor het desbetreffende regiment de traditie moet bewaren, voorzover dat dit niet voortvloeit uit de naam van het regiment: Garderegiment Grenadiers en Jagers, Garderegiment Fuseliers Prinses Irene, Regiment Limburgse Jagers (2 RI, 6 RI, 7 RI), Regiment van Heutz (KNIL, NDVN-Korea en eventueel TRIS), Regiment Stoottroepen, Regiment Johan Willem Friso (mobilisabel) (1 RI), Regiment Koning-Stadhouder Willem III (mobilisabel) (3 RI), Regiment Menno van Coehoorn (mobilisabel) (4 RI), Regiment Oranje Gelderland (mobilisabel) (5 RI en eventueel TRIS), Regiment Chassé (mobilisabel) (1 t/m 4 RPAG).

Wellicht ten overvloede zij erop gewezen dat in dit voorstel voor het bewaren van de traditie van de TRIS twee mogelijkheden zijn vermeld. Dit voorstel is dan ook, evenals het voorstel van Egter van Wissekerke, geen voorstel in de eigenlijke zin

des woords, maar het geeft enige suggesties die kunnen leiden tot een betere traditiehandhaving van onze infanterie.

dr. F. SNAPPER, reserve-kapitein
der infanterie b.d.

Literatuur

1. F.J.D.C. Egter van Wissekerke - MS 164(1995)(3).
2. C.B. Wels - Nederland en Europa 1830-1840, in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden* (15 dln., Unieboek b.v.) Bussum (1977-1983).
3. *Receuil Militair, 1842* - Van Cleef, Amsterdam/Den Haag (1942).

Wapentraditieraad

Met veel belangstelling heb ik de aanvullingen op mijn artikel van mijn vroegere Krijgsschooldocent, bgen b.d. P.C. van Kerkum, gelezen. Ik ben hem heel erkentelijk voor zijn positieve reactie. Het is overigens wel opmerkelijk dat ik tot nog toe van de in mijn bijdrage rechtstreeks aangesproken *Wapentraditieraad Infanterie*, taal noch teken vernam. Wellicht komt dat nog. Een *wie zwijgt, stemt toe* lijkt me hier op zijn minst onlogisch.

Inderdaad heb ik geen aandacht besteed aan de zgn. tactische nummering, die geen enkele relatie legt met het stamregiment. De door mij genoemde kap H. Ringoir pleitte al in 1977 voor vrijwel dezelfde oplossing als bgen Van Kerkum ons nu aan de hand doet. Ik kan slechts zeggen dat ik daar geheel achter sta. Een systeem waarbij er een zo groot mogelijke kans op continuïteit van herkenbare onderdeelnamen is, valt uiteraard zonder meer te prefereren boven het bestaande, waarin ook nog absurde connotaties als 13 Infante-

riebataljon Regiment van Heutsz (Luchtmobiel) mogelijk zijn. Is generaal Van Heutsz soms postuum luchtmobiel?

Voor wat betreft bgen Van Kerkums opmerkingen over de recente naamsveranderingen van oude instituten, rest mij slechts de verzuchting, dat ik kennelijk niet de enige ben die het verdwijnen van de al 127 jaar bestaande naam *Hogere Krijgsschool* onbegrijpelijk vindt. Met de colocatie en gedeeltelijke integratie van de drie stafschoolen met de zgn. Hogere Defensie Leergangen binnen het *Instituut Defensie Leergangen*, heb ik geen enkele moeite. Integendeel, zo'n ontwikkeling was hoog nodig in deze tijd van toenemend „gezamenlijk” (*joint*) optreden.

Het automatisch veranderen van naamsaanduidingen, wanneer we zo nu en dan onze activiteiten aanpassen en vernieuwen, heeft echter – naar ik vrees – een diepere achtergrond. Een waarop ook totalitaire regimes zich nogal eens baseren. Revoluties en andere vernieuwingsacties dienen dan kennelijk te worden ontdaan van elke schijn dat ze óók in het verleden wortelen. Hoe doe je dat? Door gebruik te maken van een modieuze „*Newspeak*”, die doelen en relaties verhult i.p.v. ze te verduidelijken.

Daarenboven is de term *Defensie Leergangen* ook nog heel onlogisch. De naam van een opleiding(sschool) moet toch vooral het type instituut en het studie-object afficheren en niet het feit dat er cursussen of leergangen worden gegeven. Ik vind dan ook de wens voor buitenlands gebruik gebezigde benaming *Netherlands Defence College* (NDC) veel beter. Terug vertaald zou dat Nederlands(e) Defensie College of Hogeschool kunnen zijn geworden. Beide heel acceptabel; ik heb geen voorkeur.

Maar waarom konden daarbij de drie oude stafschoolen eigenlijk niet hun traditionele identiteit houden? Die gaan nu – met even onduidelijke als lelijke benamingen – als Opleidingen KM, resp. KL en KLu door het leven. Werd het misschien maatschappelijk of politiek niet aanvaardbaar geacht in deze post-Kou-

de oorlogstijd nog een Marine- of Luchtmachtstafschool, laat staan een Hogere Krijgsschool, te hebben? Generaal Van Kerkum heeft groot gelijk, laten we zin en onzin blijven onderscheiden. Straks veranderen ze het wat „ouderwets-traditionele” begrip Koninkrijk der Nederlanden nog in Firma Nederland b.v. of zo iets!

F.J.D.C. EGTER VAN WISSEKERKE,
luitenant-kolonel der infanterie b.d.

Wapentraditieraad

Uit de reactie van dr. F. Snapper op mijn artikel blijkt weer duidelijk dat de *Wapentraditieraad Infanterie* met een beetje meer zorgvuldigheid, inventiviteit en vooral gezond verstand gemakkelijk een advies aan de Kroon had kunnen geven, dat wél een bevredigende regeling voor de traditiehandhaving van de Infanterieregimenten had opgeleverd.

Hoe langer ik mij met deze treurige kwestie bezig houd, hoe meer ik leer uit – naast de reacties in deze rubriek – persoonlijke gesprekken met oud-collega's. Daardoor word ik alleen maar gesterkt in mijn opvatting dat de Wapentraditieraad – zij het uiteraard ongewild – de gevoelens van velen op onaangename wijze heeft getroffen en dat zij tegenover hen dus ook wel degelijk iets heeft te verantwoorden. Maar, wie weet, gebeurt dat nog.

Ik dank uiteraard de heer Snapper voor zijn adhesie en vooral ook voor zijn aanvullingen. Ik sluit mij allereerst geheel aan bij zijn slotzin, waarin hij benadrukt dat het hem nu niet gaat om een voorstel in eigenlijke zin, maar om „suggesties die kunnen leiden tot een betere traditiehandhaving van onze infanterie”. Het blijkt dus niet zo'n toer om zinnige alternatieven te geven voor „de monsterlijke muis” die de Wapentraditieraad heeft „gebaard”.

Snappers idee gaat eigenlijk een stap verder (terug) dan ik uiteindelijk durfde. Hij neemt mijn suggestie over om de vijf mobilisabele bataljons alsnog hun eigen regiments-tradities te laten voortzetten. Daarom ziet hij kans de hele opheffing

van de vier regimenten ongedaan te maken en zelfs een nieuw regiment Koning-Stadhouder Willem III op te richten. Ik wijs wel erop dat ik die nieuwe benaming nodig achtte voor een samenvoeging van opgeheven regimenten. Zolang regimenten immers voortleven en dan liefst op een herkenbare en begrijpelijke wijze, zijn we al een stuk beter af dan nu. Maar uiteraard is het zoveel mogelijk vasthouden aan de bestaande tien naamregimenten de elegantste oplossing. Ik steun Snappers idee, als vervat in het overzicht aan het eind van zijn bijdrage, dan ook van harte.

Met het historisch degelijk gedocumenteerde betoog van de heer Snapper om de tradities van 7 RI door de Limburgse Jagers te laten voortzetten, kan ik dan ook slechts instemmen. Of de TRIS voortleeft in Van Heutsz of Oranje Gelderland is ook voor mij geen principezaak. Het is echter wel zo dat sinds jaar en dag alle officieren, onderofficieren, korporaals en soldaten gedurende hun één- of driejarige plaatsing in Suriname, registratief tot het Regiment Oranje Gelderland behoorden. Dit overigens met – m.i. nog steeds wonderlijke – uitzondering van *officieren* van de drie garderegimenten, die derhalve slechts bij het TRIS-bataljon Oranje Gelderland leken te zijn gedetacheerd.

Ten slotte nog één kleine correctie op Snappers suggesties. In zijn overzicht ontbreekt nu een voortzetting van 8 RI. Ik veroorloof mij dat te herstellen door daarvoor het Regiment Oranje Gelderland – als tot voor 1994 – in te vullen. Dan blijft tenminste ook het vaandelopschrift „Grebbeberg” bewaard.

F.J.D.C. EGTER VAN WISSEKERKE,
luitenant-kolonel der infanterie b.d.

BOEKEN

Het vredesproces in beweging

Nieuwe uitdagingen voor VN-vredesmachten, o.r.v. H.J. van der Graaf, en H.W. Bomert, 230 blz. Uitg.: Studiecetrum voor Vredesvraagstukken, Nijmegen, 1994. Prijs: f 29,50
ISBN: 90.71701.52.2

Door het Studiecetrum voor Vredesvraagstukken wordt jaarlijks een aantal cahiers uitgegeven over actuele vraagstukken op het gebied van internationale veiligheid. *Het vredesproces in beweging* is de titel van cahier 63. Hierin staat de vraag centraal wat de internationale gemeenschap kan doen aan de vrede. Dit jaar (26 juni) bestaan de VN 50 jaar en sedert de ondertekening van het handvest destijds door 50 landen, is de VN vele malen geconfronteerd met haar eigen onmacht vrede en veiligheid te handhaven of te herstellen. Het IKV en Pax Christie hebben het maken van dit cahier geïnitieerd met de bedoeling een breed publiek te informeren over vragen hoe vredesoperaties werken, welke problemen zich in de praktijk voordoen en op welke manier verbeteringen mogelijk zijn.

In tien artikelen wordt op deze vragen ingegaan door een aantal deskundigen uit de praktijk en de wetenschap. De onderwerpen die in dit cahier worden behandeld zijn het conceptuele kader en m.n. *An Agenda for Peace*; hierbij wordt het begrippenkader nader verklaard en de plaats van vredesoperaties binnen dit conceptuele kader uitgewerkt. Vervolgens komen aan de orde begrippen als soevereiniteit en collectieve veiligheid, en het spanningsveld daartussen en dus de legitimiteit van vredesoperaties, ook gezien vanuit

ethisch perspectief. Belangrijk zijn vooral het bezien van de ervaringen tot nu toe, de beschikbare middelen, de beperkingen en de lessen die kunnen worden geleerd. Uitgebreid wordt ook aandacht gegeven aan de noodzakelijke samenwerking zowel met organisaties op het gebied van humanitaire hulpverlening, als met organisaties als de NAVO. Ondanks een aantal conclusies en aanbevelingen worden werkelijke oplossingen niet aangedragen. Dit was ook niet de bedoeling van de vredesbeweging. Het gaat erom een breed publiek te informeren over de actuele problematiek en mogelijkheden voor de toekomst, teneinde de maatschappelijke discussie te stimuleren en vanuit die discussie nieuwe politieke impulsen te genereren. Impulsen die zeker nodig zijn om het vredesproces te doen bewegen in een meer succesvolle richting. Het cahier is in die doelstelling geslaagd; het lezen ervan wordt dan ook zeer aanbevolen.

A.C.L. ADEMA, cdre KLu

Overwinning in Europa

The imperial war museum book of victory in Europe. The north-west European campaign 1944-1945, door J. Thompson, 274 blz., geïll. Uitg.: Sidgwick & Jackson, London, (imp. Nilsson & Lamm) 1994. Prijs: £ 25,-
ISBN: 0.283.06161.8

Aan dit typisch Engelse boek ligt een beproefde succesformule ten grondslag. De uitgever heeft een geschoold publicist die het krijgsbedrijf uit eigen ervaring kent, gekoppeld aan de staf en de collecties van het *Imperial War Museum* (IWM), het Britse kenniscentrum voor de twee wereldoorlogen, en vervolgens kosten noch moeite gespaard om een fraai, monumentaal boek over het Britse aandeel in de bevrijding van Noordwest-Europa uit te geven. De auteur is genm b.d. Julian Thompson, die tijdens de slag om de Falklands *3 Commando Brigade* aanvoerde en thans als onderzoeker verbonden is aan het prestigieuze *Department of War Studies* van King's College te London. Het boek past binnen een populaire stroming van modern mili-

tair-historisch onderzoek, dat beoogt het strijdverloop te schetsen vanuit het perspectief van de ingezette militair. De rijke IWM-collectie persoonlijke papieren (dagboeken, brieven, memoires enz.) van Britse militairen, levert dan ook belangrijke bouwstenen op voor de reconstructie van het strijdverloop van *D-Day* tot de Duitse capitulatie. In zijn inleiding geeft schrijver gewetensvol de be- grenzingen van dit boek aan. Hoofdmoot vormen de lotgevallen van Montgomery's 21ste Legergroep. Schrijver erkent de essentiële rol van het Rode Leger bij de sloop van nazi-Duitsland, maar besteedt hieraan verder geen aandacht. Hetzelfde geldt voor de inlichtingendiensten, de *Special Forces* en de verzetsbewegingen in bezet Europa. De bondgenoten te velde, en dan vooral de Amerikanen, komen er eveneens bekaaid af, en treden alleen voor het voetlicht wanneer zij in nauwe samenhang met Britse eenheden te velde opereren, dan wel wanneer de spanning tussen de geallieerden oploopt. Ten slotte impliceert de keuze voor de belevingswereld van de Britse militairen, dat de aandacht voor de strategische aspecten beperkt is.

Thompson heeft zijn stof in acht hoofdstukken gegroepeerd: de voorbereiding op *Overlord*, *D-Day* zelf, de strijd in Normandië, de uitbraak uit het Normandisch bruggehoofd tot de verstarring der fronten begin september, *Market Garden*, de strijd om de Schelde, de strijd om de linker-Rijnsoever en het Ardennen-offensief en, ten slotte, de Rijnoversteek en de opmars richting Elbe en Oostzee. Een nuttig glossarium van afkortingen en ingezet materieel completeert het werk. Alle hoofdstukken zijn fraai geïllustreerd met (voor een deel onbekend) beeldmateriaal van hoge kwaliteit, aangevuld met werk van bekende Engelse *war artists*.

De tekst boeit van begin tot eind. De schrijver kent zijn literatuur, verstaat het militaire vak en weet met een vaardige pen het krijgsverloop aan de hand van citaten van direct betrokkenen zo te schetsen, dat de geallieerde kruistocht weer gaat leven. Daarbij komt dat Thompson zijn eigen mening niet onder stoelen of

banken steekt, en zijn hand bovendien niet voor enkele *sweeping statements* omdraait.

In het eerste hoofdstuk – de voorbereiding op de invasie – benadrukt hij hoezeer de geallieerden de wonderen van de moderne techniek hebben benut om de invasie te doen slagen. Ruim aandacht schenkt hij aan de rol van het luchtwapen: cruciaal bij het vernietigen van de Duitse aanvoerlijnen en de Duitse gemotoriseerde reserves, slechts beperkt succesrijk bij het uitschakelen van de gebetoneerde kustversterkingen. Hoewel de invasie op 6 juni een succes was, werden niet alle doelen bereikt en was het – zoals op *Omaha beach* – soms een dubbeltje op zijn kant. „*Everything in war takes far longer than on peacetime exercises, particularly in the dark*”, verzucht Thompson dan ook op pagina 38. Het is uiteindelijk Jan Infanterist die in bittere gevechten beslist wie zegeviert. In zijn derde hoofdstuk maakt schrijver duidelijk hoe verbeterd de strijd in Normandië was: het gemiddelde verliescijfer per dag aan geallieerde kant bedroeg 2723 man (tegenover 502 op de beruchte slagvelden bij Ieper uit WO I). Drie zaken braken de Britten op. Allereerst het gebrek aan goede *junior leaders*. Teveel onderofficieren en officieren werden zonder voldoende opleiding/oefening ingezet, met als gevolg dat de cc's en bc's de helpende hand moesten bieden, waardoor onder de laatste categorie de verliescijfers dramatische vormen aannamen. Naast inspirerend leiderschap vormt ook vertrouwen in het eigen materieel een bepalende factor met betrekking tot het moreel. De Engelse tankbemanningen wisten dat ze met hun Shermans zonder *upgunning* geen schijn van kans hadden tegen de Panzers en, ten slotte, ontbrak het de Britten nog aan APC's, waardoor de infanterie te weinig snelheid en bescherming kende en de cavaleristen vaak zonder infanterie door bouwelingen moesten trekken.

In het hoofdstuk over Normandië kiest Thompson voor het eerst partij in de controverse Montgomery-Eisenhower. En ofschoon hij zijn ogen niet dicht heeft voor de merkwaardige trekjes van de Britse veld-

maarschalk, blijft hij Monty – geheel in lijn met de Britse historiografie – op een voetstuk plaatsen. Later in de tekst treft men zelfs niet aan dat Monty's preoccupatie met de opmars naar Berlijn, Von Zangen de gelegenheid bood een geheel leger over de Westerschelde te zetten. Het oordeel over Eisenhower daarentegen is veel kritischer: „*His forte was as a military statesman, not as a commander in the field, for which he had neither the experience nor temperament*” (p. 142).

Bij *Market Garden* toont schrijver zich opnieuw van zijn kritische kant. Merkwaardig genoeg stelt hij niet de doelstellingen van de operatie ter discussie, maar richt hij zijn pijlen vooral op de luchtmachtplanners. „*It was an air force balls-up from start to finish!*” (p. 149), zoals hij met kracht van (voor discussie vatbare) argumenten stelt. Hij prijst de Rode Duivels voor hun moed, maar bekritiseert hun aanvalsplan en geeft brigadier Lathbury een veeg uit de pan, omdat deze 's nachts niet agressief genoeg zou hebben geopereerd. Over de gebrekkige C² merkt hij zakelijk op: „*Any formation after a year without action, it takes time to wind up to top revs in battle, and the proces was made more difficult by problems with the radios*” (p. 158). Met deze en andere observaties, waarmee het boek volop is gelardeerd, levert Thompson een bijdrage aan de discussie. Soms schiet hij evenwel door. Hij verwijt de Amerikanen bv. dat zij te langzaam richting Eindhoven zouden zijn opgerukt, maar vermeldt niet hoezeer de geallieerde opmars richting Arnhem is gekenmerkt door pauzes aan de kant van de Britse grondtroepen. Ook bij andere acties verliep het optreden van de Engelse troepen traag. Hierover geeft de schrijver geen afdoende verklaring. Dat is opvallend, aangezien de Britten in de discussie over de geallieerde *combat effectiveness* juist steeds wordt verweten dat ze te systematisch en voorzichtig zijn opgetreden en kansen om de oorlog te bekorten niet hebben gegrepen.

In de laatste twee hoofdstukken treden de dagelijkse zorgen van de militair duidelijk naar voren. De zware winter beproefde hen tot het

uiterste. Waar bezittingen van (bevriende) burgers, vijandelijke militairen of gedode kameraden soelaas tegen bittere koude of anderszins konden bieden, werd door velen dan ook niet gearzeld. Krijgsgevangenen waren in die omstandigheden vaak een last en werden – zo maken citaten duidelijk – dan ook liever niet genomen. Thompson laat in deze passages vooral de ooggetuigen spreken.

Samenvattend: in de grote stroom bevrijdingsboeken is dit zonder meer een van de betere. Een lust voor het oog, een plezier om te lezen. Een tekst die bovendien prikkelt, die aanzet tot discussie en meningsvorming. Een auteur die de militaire professional van nu – en een breder lezerpubliek – een spiegel voorhoudt. Dat hij daarbij Monty in bescherming neemt, de wereld vanuit een Brits perspectief beziet en volgens Britse traditie met grote hardnekkigheid buitenlandse plaatsnamen verkeerd schrijft, moet op de koop worden toegenomen. Aanbevolen dus.

drs. P.H. KAMPHUIS, (SMG/KL)

Security and arms control in post-confrontation Europe

door J. Walker, 182 blz. Uitg.: Oxford University Press, Oxford, 1994. Prijs: £ 20,-
ISBN: 0.19.829176.0

De sterk veranderde aard en inhoud van de Europese veiligheidsproblemen vraagt om een herziening van de ideeën over wapenbeheersing en proliferatie. Niet alleen krijgt de interstatelijke beheersing van wapens een andere dimensie na de beëindiging van de Koude Oorlog, ook de intrastatelijke leidt tot een andere, onorthodoxe benadering. In het boek wordt m.n. ingegaan op de rol die de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) hierin zou moeten spelen.

Het boek is uitgegeven in de serie *Strategic Issue Papers*. Actuele onderwerpen die significant zijn voor vrede en veiligheid in de breedste

zin komen in aanmerking voor uitgave in deze serie. Jenonne Walker maakt deel uit van de *National Security Council*-staf van het Witte Huis in de Verenigde Staten. Zij heeft onder meer gewerkt voor de CIA, het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken en is voorzitter geweest van Amerikaanse commissies belast met beleidsbepaling over INF, CFE en CSBM-onderhandelingen.

Het boek valt uiteen in een beschouwend deel van slechts 87 bladzijden. De tweede helft van het boek bevat recente documenten en verdragsteksten betreffende de Europese veiligheid, voornamelijk afkomstig van de CVSE/OVSE. Walker behandelt achtereenvolgens het nut van wapenbeheersing na de Koude Oorlog, de rol van nucleaire wapens, conventionele wapens en Europese stabiliteit, wapen- en conflictbeheersing binnen staten, wapenbeheersing als instrument voor crisismanagement en ten slotte een nieuwe veiligheidsstructuur voor Europa.

Het beschouwende deel is bijzonder boeiend en goed leesbaar. Schr. argumenteert dat zowel conventionele als nucleaire wapenbeheersingsagenda's volstrekt zijn gewijzigd. Er is geen dreiging meer vanuit het oosten van Europa, maar in het oosten. De grootste dreiging voor Europa vormt de interne onrust in Rusland en de ex-Sovjetstaten. De traditionele wapenbeheersingsgedachte was specifiek gericht op de militaire wapenwedloop en de kwalitatieve en kwantitatieve balans tussen oost en west. Wapenbeheersing zou zich thans veel meer moeten richten op conflictpreventie, crisismanagement, militair-civiele dialoog en collectieve actie. Zo zouden volgens sommige veiligheidsexperts nucleaire wapens nutteloos zijn geworden voor de grootmachten in het Westen. Het gebruik ervan zou tot politieke zelfmoord kunnen leiden. Daarentegen zien we een stijgende behoefte bij kleinere – en vaak minder democratische – staten aan nucleaire wapens als machtsmiddel. Er vindt dus duidelijk een verschuiving plaats van discussies over vermindering van wapens naar de proliferatie ervan. Sleutelwoorden voor

de nieuwe uitdagingen op het gebied van wapenproliferatie zijn coöperatie en wederzijds vertrouwen. Walker doet een aantal suggesties in haar boek over de wijze waarop de voorspelbaarheid, openheid en controleerbaarheid kan worden aangepakt. Omdat ook economische, politieke en sociale aspecten belangrijk zijn voor de stabiliteit, is de OVSE van cruciaal belang.

Walkers benadering spreekt aan. Kortom, een aanrader voor degene die meer wil weten over vrede en veiligheid in Europa.

J. HARDENBOL, maj cav

Het mijnenveld van een vredesmacht

Nederlandse blauwhelmen in Cambodja, door K. Bais, 143 blz., geïll. Uitg.: Sdu Koninginnegracht, Den Haag, 1994. Prijs: f 29,90. ISBN: 90.12.06713.8

Cambodja, een land vijf keer zo groot als Nederland, met ca. 8,5 miljoen inwoners, wordt door een uiterst gewelddadige recente geschiedenis gekenmerkt. Vanaf 1953 toen het land uit de Franse koloniale heerschappij werd losgemaakt tot aan 1993, waarin door vrije verkiezingen de weg naar een nieuwe democratie werd geopend, hebben de belanghebbende landen en partijen met wisselende methoden en met wisselend succes hun stempel op de Cambodjaanse bevolking gedrukt. Dat het soms een zeer gewelddadige stempel was, blijkt wel uit het feit dat alleen al onder het regime Pol Pot naar schatting tussen de één en twee miljoen mensen om het leven zijn gebracht. Teneinde de vrije verkiezingen mogelijk te maken hebben de Verenigde Naties tussen april 1992 en oktober 1993 ruim 3,8 miljard dollar in VN-missies in Cambodja geïnvesteerd. Aan deze VN-missies (de Untac: United Nations Transitional Authority in Cambodia) heeft ook Nederland een belangrijk aandeel geleverd. Zo'n 3000 Nederlandse militairen maakten voor kortere of langere tijd ervan deel uit. Het lijkt erop dat Untac succes heeft gehad. De vrije verkiezingen zijn ge-

houden en er is een redelijke mate van stabiliteit in Cambodja bereikt. In dat licht gezien kan de VN-missie zeker een succes worden genoemd. Hoe de operaties daadwerkelijk verliepen en of dat succesvol was, en wat daarin het aandeel van Nederlandse militairen is geweest, wordt in dit boek op een indringende doch zeer lezenswaardige wijze aan de orde gesteld. De schrijfster baseert zich op haar ervaringen, opgedaan tijdens een aantal bezoeken aan Cambodja, en voorts op een groot aantal gesprekken dat zij met Nederlandse en buitenlandse betrokkenen heeft gevoerd. Onder meer zijn gesprekken gevoerd met de ministers Pronk, Ter Beek, en Kooymans en met Nederlandse militaire commandanten zoals generaal Roos, kol Huijssoon en de resp. commandanten van het Nederlandse VN-bataljon, de luitenant-kolonels Dukers, Cammaert en Hoogland. Het boek beschrijft niet alleen het verloop van de VN-missie, maar het bevat ook een aantal zeer goed getroffen sfeertekeningen waarin lokale situaties en gebeurtenissen worden weergegeven. Kritisch is het boek daar waar het gaat om het functioneren van de VN in het kader van vredesoperaties. De lastige overleg- en besluitvormingsprocedures, de gebrekkige coördinatie en de relatieve autonomie van de deelnemende landen, maken het optreden van de militaire commandanten ter plaatse verre van eenvoudig. Dat de Nederlandse militaire vertegenwoordiging het in Cambodja uitstekend heeft gedaan, staat echter buiten kijf. Vakmanschap, durf en een beetje geluk heeft aan het goede functioneren van de Nederlandse militairen in Cambodja zeker bijgedragen. Voor elke Nederlandse militair die al ervaring heeft met uitzendingen in VN-verband, zal het boek veel herkenbare aanknopingspunten bieden. Maar ook voor degenen die in de toekomst nog met dergelijke missies zullen worden geconfronteerd, is het boek beslist de moeite waard. Het is zonder meer duidelijk dat uit het boek lering kan worden getrokken. Lering over de aspecten die niet allen inherent blijken te zijn aan het werken in VN-verband, maar ook kunnen worden

aangegrepen om in de toekomst actief te helpen zoeken naar verbeteringen. De goede journalistieke stijl maakt het lezen niet alleen tot een nuttige, maar zeker ook een aangename tijdsbesteding. Het is daarbij goed ook eens te kijken naar de bijlagen. De daarin opgenomen *Feiten over Untac* en *Feiten over Cambodja* vergemakkelijken het lezen aanmerkelijk.

Samenvattend: een goed geschreven boek(je) dat voor een ieder die met uitzendingen in VN-verband kan worden geconfronteerd (in feite elke militair dus) zeer de moeite waard is. Voor het geld hoeft men het zeker niet te laten.

drs. G.J.C. ROOZENDAAL, bgen mpsd

Jaarboek vrede en veiligheid 1994

Internationale veiligheidsvraagstukken en het Nederlands perspectief, o.r.v. B. Bomert en H. de Lange, 258 blz. Uitg.: Studiecentrum voor Vredesvraagstukken, Nijmegen, 1994.

Prijs: f 30,-

ISBN: 90.71701.50.6

Aan dit jaarboek, dat is uitgekomen als *Cahier 60* van genoemd studiecentrum, hebben zeventien auteurs meegewerkt. In totaal komen vijftien onderwerpen aan de orde, die elk vanuit een andere gezichtshoek, brandhaard of werkveld de ontwikkeling in de internationale en nationale veiligheidsproblematiek onder de loep nemen. In het voorwoord behandelen de redactieleden de huidige idealistische en realistische visies op de internationale betrekkingen. Zij spreken zelf geen voorkeur uit, maar geven wel aan dat het idealisme gemakkelijk kan overgaan in intolerantie en haat. Zij hopen dat de redelijkheid het overwicht krijgt. Dit vergroot de mogelijkheden de conflicten binnen de bestaande veiligheidsinstellingen tot een oplossing te brengen. Voor veel landen is deze benadering acceptabel, met dien verstande dat verschillende belanghebbende landen de kernwapens hiervan willen uitsluiten. Swartouw en Van der Burg berichten o.m. dat het Conventionele Wapenverdrag betref-

fende het gebruik van dubieuze wapens (w.o. mijnen en brandstichtende middelen) nog maar door weinig landen is geratificeerd. Jongman wijst in zijn overzicht over oorlog en politiek geweld op de risico-analyses van commerciële instellingen. Deze vormen een goede indicatie van mogelijk toekomstige conflicten. In een bijlage is de trieste balans opgemaakt van de oorlogen en andere gewapende conflicten in 1993 en 1994. Totaal waren er bijna 1,5 miljoen doden te betreuren. Johan Wets behandelt de doorgaans door militairen buiten beschouwing gelaten ecologische problemen en de zichtbare gevolgen ervan, w.o. migratie. Was voor de Europese migratiestromen in de 19e eeuw nog ruimte aanwezig in Amerika, Australië en Nieuw-Zeeland, momenteel is deze „lege ruimte” er niet meer. Couwenberg behandelt het nationalisme in relatie met vrede en veiligheid en merkt op, dat de etnische homogene staat een uitzondering is. Van de ruim 130 staten met meer dan één miljoen inwoners is dit slechts bij twaalf staten het geval. Minderheden zijn dus geen uniek verschijnsel. De Lange behandelt de relatie tussen de Verenigde Staten en Rusland. Hij constateert in het Westen nog een duidelijke argwaan t.o.v. Rusland. Daarbij merkt hij wel op, dat het westen – ondanks alle beloften – nog nauwelijks daadwerkelijk financiële steun heeft gegeven om de Russische economie op de been te helpen. Voor de relatie tussen Israël en de PLO was het een goed jaar, aldus Van Genugten. Er moet echter nog veel gebeuren om afspraken in de praktijk te brengen.

De oorlog in het voormalige Joegoslavië passeert eveneens de revue. Volgens Knol is voor het succesvol kunnen uitvoeren van vredesoperaties een duidelijk beleid nodig. Zonodig is daarbij geweld toelaatbaar. Vierhout en Bomert uiten hun twijfels over het op korte termijn tot stand brengen van een „gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid” in Europa. Verder signaleren zij, dat de vele Europese instellingen de indruk geven t.a.v. Oost-Europa, onderling meer met elkaar in competitie te zijn dan sa-

men te werken. Naar de mening van Marja Kwast-Van Duursen kan Nederland niet voorbij gaan aan de grotere rol van Duitsland in Europa. Deze wordt o.m. veroorzaakt door de verminderde Amerikaanse betrokkenheid bij dit continent. In het hoofdstuk over de lotgevallen van de Nederlandse krijgsmacht, komt de bruikbaarheid van criteria voor eventuele deelname aan vredesoperaties aan de orde. Ook de loyaliteit van de strijdkrachten en de daarover gedane uitspraken krijgen de aandacht. In de laatste drie hoofdstukken zijn het Nederlandse beleid inzake strategische goederentransfers, de publieke opinie en de vredesbeweging onderwerp van bespreking. O.a. is de verkooplijst van het (overtollig) Nederlandse militaire materieel opgenomen. De conflicten in Europa blijken in Nederland als een groter probleem te worden beschouwd dan werkloosheid, discriminatie en asielzoekers. De vredesbeweging discuteert over de vraag of men bij conflicten moet streven naar een rechtvaardige vrede, of dat het vinden van praktische oplossingen de juiste weg is. Aan het einde van het boek geeft Bomert nog een overzicht van de recentelijk verschenen Nederlandse literatuur over vrede en veiligheid. Ook artikelen uit de Militaire Spectator blijken ettelijke keren het vermelden waard te zijn. Het boek geeft een bruikbaar overzicht; daarbij krijgen verschillende belangrijke gebieden de aandacht, die de militair nog wel eens (ten onrechte) overslaat.

T. DE KRUIFF, genm gn b.d.

Uit liefde voor vaderland en vrijheid

Het jaartal van de patriot Arie Johannes Knock over de periode 1784 tot 1797, o.r.v. P.M. Peucker en J.P. Sigmond, 207 blz. Uitg.: Verloren, Hilversum, 1994. Prijs: f 45,-. ISBN: 90.6550.125.8

Hoewel het einde van de Tweede Wereldoorlog de herdenkingskalender domineert, zal in 1995 ook de uitroeping van de Bataafse Republiek niet ongemerkt passeren. Het is

in dit verband een goede gedachte geweest van dr. J.P. Sigmond, de huidige directeur van het legermuseum, en dr. P.M. Peucker, voormalig medewerker van de Sectie Militaire Geschiedenis en archivaris-in-opleiding, om het dagboek van de patriotse militair Arie Johannes Knock uit te geven.

Knock, in 1763 te Papendrecht geboren, was een overtuigde patriot die in 1784 dienst nam bij het plaatselijke vrijkorps „Voor Vrijheid en Vaderland waken wij”. In 1787 verdedigde hij met de wapens in de hand zijn idealen tegen de Pruisische troepen („de snoode slaven van het despotisme”) die het gezag van de Oranjeprins Willem V moesten zeker stellen. Na de nederlaag te Gorinchem en een kortstondige onderduik vluchtte hij naar Frankrijk, waar hij zich in 1793 aansloot bij het Corps van Nationaal Bataafse Jagers. Zijn professionele loopbaan als officier nam een aanvang, eerst binnen dit Bataafse korps, maar weldra binnen de Franse reguliere legerorganisatie. Knock was betrokken bij de Franse operaties op Nederlands grondgebied, maar zijn sporen verdiende hij vooral in de gewelddadige en bloedige strijd tegen de contra-revolutionairen in de Vendée. Uit zijn nauwgezette en onderkoelde observaties blijkt dat men bij de ideologische confrontatie geen genade kende; krijgsgevangenen aanhangers van het *Ancien Régime* werden zonder veel omhaal „voor de kop geschoten”. En plunderen behoorde tot het handwerk van Jan Soldaat. In december 1795 keerde Knock naar zijn moederland terug. Het Bataafse bewind deed een beroep op zijn militaire capaciteiten voor een geheime missie die de Kaap de Goede Hoop op de Engelsen moest heroveren. Tot woede van Knock gaf de Bataafse vloot zich echter zonder slag of stoot aan de Kaap over. Op erewoord vrijgelaten belandde onze patriot na de nodige omzwervingen in 1797 weer in patria.

Knock heeft met grote precisie zijn avonturen en belevenissen vastgelegd. En hoewel zijn achttiende eeuwse Nederlands, ondanks de keurige annotatie van de bewerkers,

enige concentratie vergt en de stads- en landsbeschrijvingen soms wel erg uitvoerig zijn, blijft zijn relaas boeien. Dat komt vooral, omdat de subalterne officier de lezer een inzicht geeft in het militaire bedrijf van die roerige tijd. En daarmee wordt een lacune opgevuld.

drs. P.H. KAMPHUIS, (SMG/KL)

Van de Weser tot de Weichsel

Het leger van het Koninkrijk Holland en de Duitse veldtochten van Napoleon 1806, 1807 en 1809, door M. van der Hoeven, 96 blz. geïll. Uitg.: De Bataafsche Leeuw, Amsterdam 1994. Prijs: f 39,50. ISBN: 90.6707.339.3.

In dit boekje – een bewerking van een doctoraal scriptie – is een tamelijk onbekende periode uit de geschiedenis van de Nederlandse krijgsmacht voor het voetlicht gebracht. De krijgsmacht van Lodewijk Napoleon was een beroepsleger en bestond uit een Garde en een Veldleger met een totale (theoretische) sterkte van ongeveer 32.000 man, die echter nooit is gerealiseerd. Lodewijk Napoleon heeft steeds de druk van zijn grotere broer weten te weerstaan om ook in ons land de conscriptie in te voeren.

Het leger bestond voor een belangrijk deel uit buitenlanders, waarbij Duitsers het grootste contingent vormden. Tijdens de Vierde Coalitieoorlog, waarin Pruisen, Rusland, Zweden, Groot-Brittannië en Saksen de strijd tegen Napoleon hervatten, was de Hollandse Koning verplicht een bijdrage te leveren. Naar schatting hebben 12.000 militairen aan de verschillende campagnes in Noord-Duitsland deelgenomen. Aanvankelijk leidde Lodewijk Napoleon zelf de operaties van het betrekkelijk zelfstandig opererende Hollandse korps. Competentiestrijd bracht hem er echter toe reeds binnen een maand het bevel neer te leggen en naar Holland terug te keren. De Hollandse eenheden werden vervolgens gecommandeerd door Dumonceau, die regelmatig opdracht kreeg eenheden

af te staan om de *Grande Armée* te versterken.

Het Hollandse korps heeft o.m. Hameln en Nienburg ingenomen en was daarna bezettingsmacht in Noord-Duitsland. O.m. was het belast met het houden van toezicht op de uitvoering van het Continentale Stelsel.

De troepen, die onttrokken werden aan het Hollandse korps zijn verscheidene keren ingezet; o.a. bij Stralsund en in de slag bij Friedland (beiden 1807). In 1809 kwam een overwegend uit Hollanders bestaande strijdmacht in actie tegen de in opstand gekomen Pruisische majoor Von Schill, die Stralsund had bezet. De stad werd ingenomen en Von Schill gedood. Van der Hoeven poogt, in navolging van o.m. Keegan, de complete oorlog te beschrijven. Daarom is getracht in enkele hoofdstukken een beeld te geven van o.m. het dagelijkse leven van de militair, misdrijvingen en de behandeling van gewonden en zieken. Ondanks dit streven ligt het zwaartepunt van het boekje bij de beschrijving van de operaties en de gevechten. Van der Hoeven heeft een interessant, goed leesbaar en niet al te diepgravend boekje geschreven, dat helaas wat duur is uitgevallen.

T. DE KRUIJF, genm gn b.d.

Rectificatie

In *MilSpec* 164(1995)(6) staat op blz. 303 abusievelijk drs. P.H. Kamphuis (SMG/KL) vermeld als recensent van het boek *American aid to NATO allies in the 1950s*. De recensie is echter van de hand van drs. M. Elands (SMG/KL).